

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Ohlédnutí na konci životní cesty – retrospektivní
pohled seniorů**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Autor: Holátová Veronika

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Dvořáčková Ph.D.

České Budějovice 2016

Abstrakt

V této bakalářské práci bude představen proces stáří a stárnutí s ohledem na předchozí vývojové etapy v životě člověka.

Téma životního příběhu seniorů je zvolené z důvodu, že ke starým lidem mám velmi kladný vztah a jejich životní příběhy mě vždy velmi zajímaly.

Cílem bakalářské práce je zmapovat život seniorů a jeho významná období a zjistit jaký dopad má na život ve stáří prožitá minulost. Teoretická část práce se zabývá jednotlivými vývojovými etapami, stářím, stárnutím, životním příběhem a také životem ve stáří. Praktická část práce je zaměřena na cílovou skupinu seniorů a především na jejich životní příběhy. Hlavním cílem je zmapovat život seniorů a jeho významná období. V této práci je stanovena hlavní výzkumná otázka – *Jaký dopad má na život ve stáří prožitá minulost?*

Na základě této hlavní výzkumné otázky bylo stanoveno pět dílčích výzkumných otázek.

Pro empirickou část bakalářské práce byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu, použita metoda narativní rozhovor a technika vytváření trsů. Operacionalizované otázky byly rozděleny podle dílčích výzkumných otázek a podle vývojových etap. Výzkumný soubor tvoří šest seniorů, kteří byli vybráni podle kvótového výběru, kdy touto kvótou je rovnoměrné zastoupení mužů a žen, ve věku 71-81 let, kteří jsou ochotní rozhovory poskytnout. Výsledky byly získány na základě narativních rozhovorů v Domově pro seniory Pohoda, v Netolicích.

Na základě zmapování života seniorů a jeho významných období bylo zjištěno, že stáří je výsledkem celého života. Každý senior měl odlišný život, ale ve stáří, jakoby se jejich životy sobě podobaly. Vzhledem k tomu, v jakých dobách žili a co všechno prožili, dokážou si nyní všeho vážit. Dnešní dobu vnímají spíše negativně, přesto jsou se svými životy ve stáří spokojeni. Prožitá minulost má na stáří velmi významný vliv.

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Tato bakalářská práce by mohla být přínosem pro konkrétní sociální služby a výsledky mohou pomoci k lepšímu pochopení životních příběhů uživatelů. Znalost jejich životů může pomoci ke zvýšení kvality života seniorů v domově pro seniory. Přínos také spatřuji v tom, že díky poznání zajímavých životních příběhů, lze proniknout do hloubky jejich životů a seniorům porozumět. Tuto práci by také mohli využít další studenti, kteří se zabývají tématem životních příběhů.

Abstract

In this bachelor thesis I would like to introduce the process of aging and aging with regard to previous developmental stages in human life.

I choose this topic - life story of seniors, because I have a very positive relationship with old people and I was always very interested in their life stories.

The aim of my bachelor thesis is to explore the lives of seniors and their most important periods and see what impact has reliving the past on life in old age. The theoretical part deals with the different developmental stages, old age, aging, life story and life in old age. The practical part is focused on the target group of seniors, and especially their life stories. The main objective is to explore the lives of seniors, and its significant periods. This bachelor thesis identified the main research question – *what is the impact of reliving the past on life in old age?*

On the basis of the main research questions I set out five specific research questions.

For the empirical part of my thesis I choose qualitative research strategy, narrative interview method and technique of cluster. Operationalized questions were divided according to specific research questions and by development stages. The research group consists of six seniors who were selected by quota selection when this quota is equal representation of men and women aged 71-81 years who are willing to give interviews. The results were obtained based on narrative interviews in the Home for elderly „Pohoda“, in Netolice.

Based on the mapping of the life of seniors and their significant period, it was found that old age is the reset of the whole life time. Although each of the seniors had different life, in old age their lives resemble each other. Given the times in which they lived and what they lived through, they can now appreciate everything. Today's time is perceived either negatively, but they are happy with their lives in old age. Reliving the past has a very significant effect on old age.

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

This bachelor thesis could be beneficial for specific social services and results may help to better understand the life stories of users. Knowledge of their lives can help to improve the quality of life of seniors in homes for the elderly. Also I think, that knowledge of interesting life stories can penetrate in to the depths of their lives and help to understand the seniors. This bachelor thesis could be also useful for other students who deal with the topic of life stories.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem Ohlédnutí na konci životní cesty – retrospektivní pohled seniorů jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15.8 2016

.....

Veronika Holátová

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Dagmar Dvořáčkové, Ph.D. za trpělivost a pomoc při vedení této práce. Ráda bych také poděkovala své rodině a blízkým, kteří mě po celou dobu mého studia podporovali.

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Teoretická část	12
2.1	Současný stav	12
2.1.1	Vývojové etapy	12
2.1.2	Životní příběh	17
2.2	Pojem stáří a stárnutí	18
2.2.1	Stáří	18
2.2.2	Stárnutí	19
2.2.3	Biologické stárnutí	20
2.2.4	Psychické stárnutí	20
2.2.5	Sociální stárnutí	20
2.3	Zdraví a nemoc ve stáří	21
2.3.1	Zdraví a nemoc	21
2.3.2	Adaptace na stárnutí a stáří	23
2.3.3	Depresivní stavy ve stáří	24
2.4	Život ve stáří	25
2.4.1	Odchod do důchodu	25
2.4.2	Sociální služby pro seniory	26
2.4.2.1	Domov pro seniory	27
2.4.3	Senior a rodina	27

2.4.4	Hodnotový systém seniorů.....	28
2.4.5	Životní styl seniorů	29
2.4.6	Stárnutí české populace	29
3	EMPIRICKÁ ČÁST	31
3.1	CÍL	31
3.1.1	Hlavní výzkumná otázka:	31
3.1.2	Dílčí výzkumné otázky:	31
3.2	METODIKA	32
3.2.1	Strategie výzkumu	32
3.2.2	Popis výzkumného nástroje	32
3.2.3	Popis a výběr výzkumného souboru	33
3.2.4	Harmonogram výzkumu	34
3.2.5	Předvýzkum	34
3.2.6	Analýza získaných dat	35
4	Výsledky	36
5	Diskuze	56
6	Závěr	60
7	Seznam použitých zdrojů.....	63
8	Klíčová slova	67
9	Přílohy.....	68

1 Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Ohlédnutí na konci životní cesty – retrospektivní pohled seniorů.

Dnes je všeobecně známo, že počet seniorů ve společnosti roste, proto si myslím, že je dobré zajímat se o problematiku stáří mnohem více. Podle mě dnes mladí lidé nemají ke stáří dostatečnou úctu a respekt. Přitom všichni senioři prožili zajímavé životní příběhy, o kterých bychom měli vědět mnohem víc, abychom se z nich něčemu přiučili a aby nás obohatily.

Už od prvního momentu, kdy jsem si měla vybrat téma pro svoji bakalářskou práci, jsem věděla, že chci psát právě o stáří a seniorech, jelikož to pro mě bylo vždy blízké téma. Se stářím jsem přišla nejvíc do styku ve své rodině. Dětství jsem často trávila ať už u prvních nebo u druhých mých prarodičů a vždy mě fascinovaly historky, které vyprávěli o svém životě. Jako malá jsem také trávila hodně času u svých praprarodičů, které jsem měla velmi ráda a na které mám jen ty nejhezčí vzpomínky. Dnes už mám jen dvě babičky, oba moji dědové zemřeli a dodnes mě mrzí, že jsem se na jejich život nevyptávala víc.

Životy starých lidí mě vždy velmi zajímaly, také z důvodu, že se sama zabývám sestavováním rodinného rodokmenu a příběhy z dob minulých jsou pro mě fascinující. Také jsem měla možnost strávit nějaký čas v domově pro seniory jako praktikantka. Senioři jsou velmi milá a vstřícná cílová skupina a vždy jsem se mezi nimi cítila dobře. Nejvíc mě při práci s nimi zaujala smyslová aktivizace, kde také sami vyprávěli různé příběhy, které se vztahují k předmětům z dob, které zažili. Každý příběh je vždy zajímavý, proto si osobně myslím, že je nezbytné poznat životní příběhy seniorů, abychom jim lépe rozuměli. To jsou tedy důvody, které mě vedly k napsání této bakalářské práce právě na téma týkající se stáří.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části a to na teoretickou a empirickou část. V teoretické části čtenáře seznamuji s klíčovými pojmy, jako jsou stáří, stárnutí, vývojové etapy a životní příběh. V části empirické pak popisují výzkumné metody.

Pomocí techniky vytváření trsů a dílčích výzkumných otázek zpracuji životní příběhy. Cílem mé bakalářské práce je zmapovat život seniorů a jeho významná období a zjistit, jaký dopad má na život ve stáří prožitá minulost.

2 Teoretická část

2.1 Současný stav

2.1.1 Vývojové etapy

Jistým způsobem je životní čas člověka členěn. V jednotlivých stupních je většinou přihlédnuto k biologickému vývoji, který je však doprovázen vyvíjející se psychikou (Haškovcová, 2010).

Vývoj lze chápat jako řadu zákonitých změn, které probíhají v určitém pořadí. Tělesný vývoj má přesnou zákonitost. Mnohem složitější je pak duševní vývoj člověka. Do vývoje patří stádium vzestupné a také sestupné, i když často je za vývoj označováno jen vzestupné stadium. Tento vývojový vzestup lze chápat jako zdokonalování a obohacování. Ve vývoji tělesném vznikají nové funkce a také nové orgány. Co se týče duševního vývoje, zde se vytvářejí nové funkce a činnosti, jako logické uvažování, zpěv nebo svědomí. Ve stádiu sestupném dochází k úpadu jak tělesného tak i duševního života. Slábnou, degenerují a přestávají fungovat orgány. V duševním životě člověka, dochází ke ztrátě zájmu o to, co ho dříve těšilo, špatně se přizpůsobuje v novém prostředí, a také slábne jeho paměť (Říčan, 2004).

Podstatné hraniční body životní dráhy jsou zrození a smrt. Životní cesta, je rozdělena do určitých stádií či fází života, které se od sebe liší funkcí a obsahem nejen ve vztahu k člověku, ale také ke společnosti. Jednotlivá životní období mají specifickou funkci, kvalitu a také své pojmenování, a to dětství, mládí, dospělost a stáří (Sak, Kolesárová, 2012).

Nyní zde uvádím jednotlivá vývojová období dle Vágnerové (2005, str. 63), a to prenatální období (od oplození do narození dítěte), novorozenecké období (do 1 měsíce), kojenecký věk (do 1 roku), batolecí věk (1-3 roky), předškolní věk (3-6 let), školní věk (6-11 let), pubescence – dospívání (11-15 let), adolescence – mládí (15-20 let), mladá dospělost (20-35 let), střední dospělost (35-45 let), starší dospělost (45-60 let), rané stáří (60-75 let), pravé stáří (75 a více let).

Prenatální období – Období prenatálního vývoje je časově vymezené jako 9 kalendářních nebo také 10 lunárních měsíců. Tato doba začíná oplozením vajíčka a končí narozením dítěte. V tomto období dochází k utváření veškerých předpokladů pro budoucí život plodu. Takovým důležitým předpokladem je funkce mozku, která se rozvíjí během celého období (Vágnerová, 2005).

Dále uvádí Vágnerová (2005), že pokračováním prenatální fáze je fáze postnatální. Dochází k plynulému přecházení z jedné fáze do druhé a je zde vytvářen základ pro další vývojové změny. V tomto období je také velmi důležitý vztah mezi matkou a plodem, mezi nimiž je utvořen takzvaný komunikační systém. Na komunikaci se více podílí matka, ale ani plod není pasivní, jelikož určitým způsobem dokáže reagovat na spoustu podnětů a tím pádem se dá říct, že vyjadřuje své pocity. Matka by se měla na plod soustředit, přemýšlet o něm a o jeho existenci, protože právě emočním vztahem matky k dítěti, lze plod ovlivňovat už v děloze.

Novorozenec období – K narození plodu dochází ve 38. - 42. týdnu. Jeho průměrná hmotnost je 3 300 – 3 400 g a měří kolem 50 cm. Porod je zajisté velkým mezníkem v životě matky i dítěte. V životě dítěte totiž dochází k významné změně, protože do té doby bylo součástí mateřského organismu, žilo v plodové vodě a v prostředí, které mu bylo důvěrně známé. Po porodu se vše změní a dítě je najednou v jiném prostředí a také musí samo dýchat, přijímat potravu a tak dále. Toto období trvá asi jeden měsíc, kdy jde o zvyknutí si na nové prostředí (Vágnerová, 2005).

Přechod dítěte z těla matky do nového světa může představovat i značnou psychickou zátěž. A tak je dnes doporučován přirozený a klidný porod, který bude šetrný k matce i dítěti. Novorozeně je schopné aktivně ovládat okolí a zapojit se do sociálního života a tyto vlastnosti si každý člověk nese s sebou už od tohoto nejmladšího období (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Batolecí věk – Podle Vágnerové (2005) je batolecí věk doba od 1 roku do 3 let věku dítěte. Zde dochází asi k největšímu rozvoji dítěte, jak jeho kompetencí, tak také osobnosti. Asi nejvýraznějším znakem je osamostatňování dítěte, kdy dochází například

k tomu, že dítě přestává být tolik vázáno na matku. Batole se snaží především o sebe prosazení, a to se dá nazývat jako jeho vývojový úkol.

Takových vývojových úkolů bude muset dítě zvládnout ještě mnoho a proto je dobré, že je v této fázi dítě doslova plné životní energie. Jedním z takových úkolů je také chůze, protože ne po celou dobu je dítě batoletem, i když je tato fáze tak nazývána. Ve druhém roce přechází dítě z batolení do suverénní chůze. Kolem třetího roku již běhá, chodí do schodů, stojí na jedné noze. Dítě se v tomto věku také naučí jíst, oblékat se, avšak někdy ještě s pomocí. Všechny tyto činnosti bude dítě zdokonalovat a rozvíjet ještě nějaký čas, ale nic nového už ho, dá se říci, nečeká (Říčan, 2004).

Předškolní věk – Lze nazývat také jako věk hry nebo iniciativy. Je to období, které trvá od 3 do 6-7 let. U této fáze je podstatné říci, že nekončí jen věkem fyzickým, ale hlavně sociálním, což je spojeno s nástupem do školy. Co se týče sociální oblasti, je zde důležitý rozvoj vztahů s vrstevníky (Vágnerová, 2005).

Předškolní věk je také věkem mateřské školy, neboť i takto lze chápat tuto fázi. Ne všechny děti ale do mateřské školy chodí, protože základem je stále rodinná výchova, což napomáhá také rozvoji dítěte. I v tomto období nastávají některé významné změny a vývojové posuny, jako například to, že se zdokonaluje motorický vývoj, dítě je více zručné a také dojde ke zdokonalení řeči (Lengmeier, Krejčířová, 1998).

Školní věk – Vágnerová (2005), se domnívá, že ve fázi školního věku, je logicky nejdůležitější sociálním mezníkem nástup do školy. S čím je spojeno samozřejmě získání nové role, role školáka. Tím pádem, je to škola kdo ovlivní rozvoj jeho osobnosti a to jak dítě prožije celé své dětství. Je zde určité riziko, že pokud dojde k selhání ve škole, může to ovlivnit i další životní směřování dítěte. Období tohoto věku, je dále rozdělováno na raný školní věk, střední školní věk a jako poslední starší školní věk.

Život dítěte v této fázi není úplně klidný, ale ani nijak bouřlivý. Spíše vše v tomto věku probíhá spíše rychle a tak je život dítěte ještě uměle regulován. Avšak z hlediska

psychologické charakteristiky i zde ještě dítě prochází různými zmatky a těžkostmi (Říčan, 2004).

Pubescence (dospívání) – Toto období trvá přibližně od 11 do 15 let. Jeho první fází, je fáze prepuberty, kde jsou prvním projevem především známky pohlavního dospívání a také zrychlení růstu jedince. Avšak vývoj není stejně rychlý jak u chlapců, tak u dívek, protože fyzický vývoj u chlapců probíhá asi o 1 až 2 roky později. Další je fáze vlastní puberty, která trvá až do dosažení reprodukční schopnosti, která je u chlapců opět dosahována trochu později. Jako poslední fázi lze označit období adolescence, o které bude pojednáno dále (Lengmeier, Krejčířová, 1998).

Adolescence (mládí) – Období, označované také jako pozdní adolescence, jelikož trvá přibližně od 15 do 20 let. Dochází zde k pohlavnímu dozrání a většinou i k prvnímu pohlavnímu styku. I zde nastávají různé psychosociální proměny, jako například, že se mění osobnost nebo také společenské postavení dospívajícího. Důležitým mezníkem je ukončení přípravy a člověk nastupuje buď do zaměstnání, nebo pokračuje v dalším studiu. V našem sociokulturním prostředí, je právě ekonomická nezávislost důkazem dospělosti. Nejdůležitější je dát adolescentovi čas a možnost, aby byl schopen porozumět sám sobě, aby si mohl vybrat, co bude jednou v budoucnu dělat, čeho chce dosáhnout, a hlavně aby se osamostatnil (Vágnerová, 2005).

Jeden z důležitých cílů, kterého chtějí adolescenti dosáhnout je změna. V tomto období je vztah k budoucnosti u každého individuální, především co se týče časového úseku, ale i přes to všichni mladí žijí své životy na plno. Současnost a budoucnost má pro ně stejný důležitý význam. Je třeba říci, že charakterizovat dospělost, a to skutečnou dospělost je velmi obtížné. Složitě je to například u jedinců, kteří studují na vysokých školách, a proto jsou ekonomicky závislé na společnosti nebo rodičích, tudíž stále nejsou vnímáni jako rovnocenní (Pavlas, Vašutová, 1999).

Pavlas a Vašutová (1999) se domnívají, že adolescenti mají zvýšenou snivost a jsou zaměřeni především na svoje nitro, a díky tomu dochází k utváření jejich určitých dlouhodobějších životních plánů. Jednou z důležitých potřeb mladých je stanovení

si vyšších cílů, které chtějí realizovat a tím naplnit své sebeuplatnění a seberealizaci. Kvalita takového plánování je považována za významný ukazatel sociální vyspělosti.

Mladá dospělost – Změna v tomto období není vymezena nějak konkrétně, jediným faktorem je nabytí právní dospělosti. V tomto věku dochází k sexuální zralosti, protože sexualita se stává důležitá v každém vztahu partnerů. Tato sexuální potřeba a aktivita je známkou reprodukční složky a prostředkem ke zplození dítěte (Vágnerová, 2008).

Dále uvádí Vágnerová (2008), že u člověka nedochází k významným tělesným změnám a není ovlivněna významně ani psychika. Výjimkou jsou pouze události těhotenství a porod. To co ale nejvíce ovlivňuje zrání, jsou získané zkušenosti. K tomu velmi přispívá především zkušenost s chováním lidí, kteří se kolem nás pohybovali v dětství. Lze říci, že jde o určité vzory, které člověk v dětství poznal, byly pro něj významné. Tyto vzory mohou jedince ovlivnit i právě v tomto věku. V této době by měly být také harmonizovány vztahy s nejbližšími lidmi a to především v novém domově.

Střední dospělost – Ani v toto období nelze zcela a přesně vymezit jako životní fázi, protože zde není jasný přechod mezi předcházející a následující fází. Nejvýznamnějším cílem je, aby člověk našel a udržel si nějaké pro něj uspokojivé profesní místo a dalším hlavním úkolem je, aby došlo ke stabilizaci rodinných vztahů, a to s partnerem, dětmi a rodiči. Období středního věku je vrcholem zralosti, ale nastává také zvýšení odpovědnosti (Vágnerová, 2008).

Člověk ve středním věku na základě svých zkušeností posuzuje svůj život. Posuzuje svou profesi, partnera, rodinu, děti a i své zdraví. Zjišťuje tedy, zda došlo k naplnění jeho cílů, plánů a ideálů, které měl v minulosti. Může se i stát, že člověk zjistí, že svou energii věnoval něčemu, co pro něj ztratilo smysl a hodnotu, ať už se jedná o cokoli, co pro něj dříve něco znamenalo, například kariéra, partnerství nebo rodina. Čtyřicátník, ale také přemýšlí nad budoucností a nad zkušenostmi, které by ještě mohl využít. Člověk tedy také hledá smysl života (Vágnerová, 2008).

Starší dospělost – Podle Vágnerové (2008) si člověk začíná uvědomovat, že dochází ke zhoršování jeho tělesné i duševní kondice a především že tento fakt už nejde zastavit. Věková hranice 50 let označuje vlastně začátek stárnutí. Člověk si začíná více rozumět s lidmi ve stejném věku. V tomto věku může člověk také získat novou roli, a to roli prarodiče. Avšak jen v případě, že úspěšně zvládl roli rodiče, kdy svým dětem předal všechny své názory a zkušenosti. Stává se tedy prarodičem, když sám zplodil a vychoval děti. Jedinec si často k vnoučeti utvoří hluboký citový vztah, což dá se říci, svým způsobem naplňuje jeho život a dá mu určitý nový smysl.

Ke konci této fáze většina lidí odchází do důchodu, což je další významný mezník v jejich životě. S tím souvisí změna jejich dosavadní náplně denního programu, ale může se změnit i životní standard (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Rané stáří – Rané stáří lze nazvat také jako třetí věk, což je životní období, ve kterém dochází k důležitým změnám, které ale ještě nemusí znamenat nemožnost vést aktivní a nezávislý život. Nejdůležitější je dosáhnout integrity v pojetí vlastního života, člověk musí zhodnotit svůj život a to nejlépe pozitivně. Z důvodu toho, aby svůj život vnímal jako ukončené dílo a mohl přijmout jeho konec. Měl by se smířit i s tím, že žádné zásadní změny už nebudou možné a proto má velký význam přijetí života (Vágnerová, 2008).

Pravé stáří - Nazýváno také čtvrtým věkem, když senior dosáhne věku 80 let. Tato poslední fáze je spojena asi s největšími tělesnými a duševními změnami, které jsou celkovým úpadkem. V tomto věku mohou nastat i různé zátěžové situace, které nemusí každý senior lehce zvládnout. U každého je zvládnutí těchto situací individuální a závisí to samozřejmě na osobnosti, zkušenostech, hodnotách a tak dále (Vágnerová, 2008).

2.1.2 Životní příběh

Lidé ze své podstaty vyprávějí příběhy, které poskytují zkušenosti člověka a mají centrální roli v komunikaci mezi lidmi. Člověk je jakýmsi živým textem, který vlastní

svět příběhů. Příběhy, které žijeme a pak vyprávíme, charakterizují, dá se říct význam našich životů. Vyprávění příběhů je běžnou lidskou aktivitou. Jedinec vypráví o svých minulých událostech a jednání a tím dává najevo určitou identitu a způsob i výsledek svého života. Význam života je významně spojen a závislý na příbězích (Čermák, Miovský, 2000).

Člověk se v závěru života ohlíží zpět a hlavně bilancuje ve vzpomínkách, které má z období, která pro něj byla ať už radostná nebo pro něj znamenala promarněné šance. Vzpomínky na život a na mládí také sblíží prarodiče s vnoučaty (Klevetová, Dlabalová, 2008).

Je zajímavé, že v dřívějších dobách měl vysoký věk společensky uznávané výhody, jelikož takovému člověku lidé často záviděli. Člověk, který se dožil tak zvaného bájněho stařeckého věku byl totiž uctíván a považován za významného. Mohl totiž předávat své profesní i životní zkušenosti dalším generacím. Tito starší lidé byli pamětníky dob, které prožili a mohli tak mladším generacím tyto informace předávat, tím že vyprávěli příběhy. Stáří je období života, které je samozřejmě spojeno s předešlými obdobími. Hierarchii životních období ale neurčovala náhoda, ale mnoho faktorů jako například postavení a funkce rodiny. Důležitá byla tak zvaná obecná cena života s ohledem na doby mírové či válečné. Pokud, chceme porozumět stáří v různých historických etapách včetně současné, je třeba sledovat všechny faktory (Haškovcová, 2010).

2.2 Pojem stáří a stárnutí

2.2.1 Stáří

Kramářová a Tuček (2005) uvádějí, že definice stáří, která by byla obecně přijatelná, neexistuje. Avšak jednou z charakteristik stáří, která je nejdůležitější, je kalendářní věk nebo také matriční či chronologický. Nejčastěji je používáno rozdělení dle WHO, která věk dělí na stádia trvající 15 let. Je to věk v rozmezí 45-59 let, který je označen jako věk střední. Dále věk 60-74 let označen jako věk vyšší. Věk 75-89 let jako pokročilý či stařecký a jako poslední je věk nad 90 let, který je označován za dlouhověkost.

Přirozené stáří je charakterizováno souhrnem genetických faktorů a vlivy prostředí, které na člověka působí po celý jeho život. Stárnutí se samozřejmě týká biologické, psychologické a sociální sféry. Jevy z těchto oblastí se prolínají, mají na sebe vzájemný vliv a utvářejí úplný obraz přirozeného stárnutí jedince (Pacovský, 1994).

Jak uvádí Haškovcová (2010), chceme-li pochopit co je stáří a jaké to je být starý, je třeba se zabývat každým jevem a odpovědně ho zkoumat. Této problematice, tedy problematice stáří, je nutné se otevřít, protože jen tak je možné pochopit stáří, jak v nás, tak i kolem nás. Jen tak lze dokonale poznat veškeré spojitosti všech životních etap člověka. Samozřejmě velmi podstatná je kvalita stáří a lze říci, že o tom, jak bude naše stáří kvalitní, rozhodujeme celý náš život.

Důležité je také zmínit se o tom jak takového starého člověka lze označovat. Existuje mnoho možností jak označovat, například odborná literatura používá pojem geront, což však člověka vystihuje spíše jako nesoběstačného. Dalším pojmem je důchodce a ani tento pojem není moc vyhovující, protože označuje jen člověka, který pobírá důchod. Proto se stal nejvhodnějším termínem senior, jelikož toto označení je bez emocionálního nádechu a označuje jedince v celé období sénia (Jarošová, 2006).

2.2.2 Stárnutí

Stárnutí je jeden ze základních životních procesů, stejně jako růst a vývoj. Začátek stárnutí nelze přesně označit, avšak závěr tohoto procesu je smrt organismu. Celkově je tento proces velmi složitý. Průběh stárnutí bohužel nelze zastavit, ale lze ho alespoň omezit (Krajčík, 2008).

Stárnutí je velmi individuální, protože každý stárne nějakým svým tempem, což je velmi spjato například s genetickou výbavou, ale také s prostředím, životními podmínkami nebo životním stylem (Kalvach, 1997).

Pojem úspěšné stárnutí je založen na uplatňování zásad efektivní preventivní gerontologie. Jde hlavně o osobní investici do zdravého životního stylu a také by měl člověk investovat do společenského, bezpečného a zdravého prostředí. Preventivní

gerontologie by měla prodloužit dobu středního věku elánem k pokročilému věku a snížit zátěž a riziko chronického onemocnění, zdravotního postižení a závislosti, které často předcházejí „přirozené smrti“. (William R. Hazzard, 1995).

2.2.3 Biologické stárnutí

Pojem biologický věk poukazuje na stav fyzického vývoje. Tento výraz je užíván k vyjádření celkového stavu lidského organismu. Lze ale také užít některých jiných určení biologického věku, a to věk anatomický, který vyjadřuje stav kosterní soustavy a dále tělesné stavby. Další je věk karpální, což je stav zápěstních nebo také karpálních kůstek. A dále fyziologický věk, jako stav fyziologických procesů v organismu, jako například rychlost metabolismu. Je třeba mít na mysli, že úpadek funkcí začíná již v rané dospělosti a ne až ve stáří. Neboť je známo, že po třicátém roku věku většina tělesných soustav vykazuje každoročně úbytek funkce přibližně o 0,8 až 1 procento (Stuart-Hamilton, 1999).

2.2.4 Psychické stárnutí

U psychického stárnutí je podle Pacovského (1994) důležitá především osobnost. Je nutné posuzovat osobnost každého jedince jako psychologický celek. Zachována zůstává integrita osobnosti, mohou se jen změnit jednotlivé funkční schopnosti osobnosti, jako například schopnosti poznávací, do kterých patří paměť, vnímání, myšlení a představy. Může také dojít k přesouvání pořadí hodnot, potřeb a cílů. Avšak všechny psychické změny nesměřují vždy jen k horšímu. Často se stupňuje trpělivost, zvyšuje se vytrvalost a nechybí ani soudnost a lepší rozvaha.

2.2.5 Sociální stárnutí

Když si člověk poprvé uvědomí, že stárne, nastává u něj problém jeho reakce a přizpůsobení se stáří. Lze říci, že jedinci, kteří dokážou „držet krok“, jsou většinou schopni získat ze zkušeností ze svého života co nejvíce, pokud mají zvládat nějaké situace, se kterými jsou konfrontováni ve stáří. Lidé, kteří se už v mládí těžko přizpůsobovali, velmi často trpí špatnou adaptací i na stáří vlastní. Odborníci se shodují, že by starý člověk měl zůstat aktivním a mít svůj program, který bude perspektivní.

Zároveň je však dobré, stahovat se z některých společenských rolí. Každý člověk, který je stárnoucí či starý, je součástí společenství a také společnost by měla akceptovat stáří jako realitu, která je přirozená (Pacovský, 1994).

Ve smyslu sociálního stárnutí nelze opomenout sociální participaci, jež je definovaná jako zapojení seniora do sociálních skupin. Podle výzkumů je účast seniorů na různých společenských akcích a skupinách velmi efektivní. Celkově účast na společenském životě je důležitá pro úspěšné stárnutí. Sociální participace, která je zdrojem sociálních vztahů a popisuje účast osoby na formálních i neformálních skupinových aktivitách je již dlouho považována za nezbytnou součást aktivního stárnutí. Studie, které zkoumaly účinky sociální participace, ukázaly, že účast seniorů na společenském životě a skupinách může snižovat riziko depresí a funkčního postižení. Především sociální vztahy jsou pro seniora velmi důležité, jelikož se díky nim vyvíjí takzvaná sociální síť osoby. Sociální vazby sítě poskytují jednotlivcům přístup k různým formám sociální podpory, získání přátel, nových informací a tak dále. Účast na sociálních skupinách také posiluje sociální roli nebo smysl pro hodnoty (Tomioka, Kurumatani, Hosoi, 2015).

2.3 Zdraví a nemoc ve stáří

2.3.1 Zdraví a nemoc

Za zdravého seniora lze považovat jedince, který nemá žádnou chorobu, alespoň ne zjevnou, a také který je schopen sociální adaptace. Bohužel, když lidé stárnou, zvyšuje se počet těch, kteří nemoci mají (Zavázalová et al., 2001).

Podle Zavázalové a kolektivu (2001), bylo zjištěno, že 60% seniorské populace považuje svůj zdravotní stav za dobrý. Stává se, že své potíže ale zlehčují, a tyto potíže jsou podle nich jen projevem stáří a myslí si, že je nelze nijak ovlivnit. Často ani nenavštíví lékaře a tím pádem, jejich potíže nejsou léčeny. Za potíže, které jsou nejčastější u všech seniorů lze považovat bolesti, nespavost, dušnost, závratě a celkovou slabost. Mezi chronické choroby pak patří kardiovaskulární nemoci, nemoci pohybového ústrojí, dále endokrinní, respirační a další nemoci.

Velmi typické pro stárnutí a stáří je průběh nemocí. Dochází zde k polymorbiditě, což znamená výskyt několika nemocí současně. Existují, ale i nemoci, které se nevyskytují jen ve stáří, a to je například Parkinsonova choroba, zhoršení ledvinných funkcí, stařecká ztráta sluchu, ztráta paměti u starších osob. Vznik těchto chorob má samozřejmě souvislost s horší homeostázou organismu, jelikož ta závisí na věku (Minibergerová, Dušek, 2006).

Senioři mají často více onemocnění, které na sebe vzájemně působí, kromě kognitivních jde také o tělesné a funkční postižení a onemocnění. Atypická prezentace nemoci však může vést k chybné diagnóze a bohužel může docházet i k předepisování nevhodných léků (Mallery, Gordon, Freter et al., 2003).

Za zmínku také stojí chronická bolest, protože ta je u starších osob velice častá. Bylo zjištěno, že je významným rizikovým faktorem pro snížení funkční kapacity a nástup onemocnění ve stáří. Bolest je spojena s pády, horší fyzickou výkonností a v neposlední řadě i se zvýšením příznaků deprese. Dalším důležitým aspektem je, že senioři mají strach a tak se záměrně vyhýbají denním aktivitám, aby tak zabránili své bolesti. A právě i z tohoto důvodu může neléčená bolest vést ke strachu z pohybu, ke změnám v chování a v konečném důsledku i k depresím a ke zhoršení chronické bolesti. Pro prevenci je důležitá identifikace rizikových faktorů, což napomáhá ke zvýšení úrovně aktivity u seniorů s chronickou bolestí (Caroline Larsson, Eva Ekvall Hansson, et al., 2016).

Stárnutí jako takové, je samozřejmě nevratný biologický proces, kdy jsou velmi rychle postihovány všechny orgány, které pak ztrácejí svou funkčnost. Organismus, který je starý se tak špatně přizpůsobuje k měnícím se podmínkám vnitřního i vnějšího prostředí. S věkem se mění tedy spektrum nemocnosti a narůstají chronické choroby. Ke stárnutí se samozřejmě vztahuje také tak zvaná stařecká křehkost, která je definována také jako rizikovost. Je způsobena fyziologickým poklesem výkonnosti orgánů ve stáří, úbytkem svalové hmoty, úbytkem kostní hmoty a také se snižuje pevnost kostí. Samozřejmě s touto křehkostí souvisí i další věci, jako zhoršení mobility, vytrvalosti, koordinace a může dojít i k poruše imunity. S tím tedy souvisí definice

rizikovosti, jelikož tito lidé jsou ohroženi různými pády, zlomeninami nebo inkontinencí. Nejsou schopni provádět běžné činnosti a takové akutní selhání nebo zhoršení vedou k hospitalizaci, a dochází tedy k větší potřebě využívat zdravotní a sociální služby, někdy i dlouhodobě (Topinková, 2010).

2.3.2 Adaptace na stárnutí a stáří

Když si člověk poprvé uvědomí, že stárne, je to okamžik kdy začíná problém s reakcí a adaptací na stáří, jejichž průběh nelze předem odhadnout. Adaptace je proces, kdy organismus může reagovat na změny prostředí díky vzniku nových schopností. Významný adaptivní charakter mají také zkušenosti, které jedinec během života nashromáždil. Pro vysoký věk je také typická tak zvaná maladaptace, což jsou chybné reakce. Pokud se člověk musí vyrovnávat s nějakou zátěží, odpověď na tuto zátěž může být změněna kvantitativně, a to tak, že je pomalejší, méně účinná, kapacitně omezená a tak dále (Pacovský, 1994).

Je třeba respektovat, že starý člověk potřebuje víc času, aby se dokázal vyrovnat s jakoukoli významnou a závažnou změnou ve svém životě. Každý jedinec vyžaduje jiný přístup, jiný program každodenního života. Musí být tedy respektováno i to, že starý člověk může také vyjádřit své odmítnutí a nesouhlas s tím, že se bude přizpůsobovat nějakým podmínkám, které nedokáže včlenit do svého vnitřního způsobu prožívání (Kalvach, 1997).

Jak dále uvádí Kalvach (1997), ke stáří se člověk musí dostat určitou cestou životem, což velmi úzce souvisí s životním stylem člověka a se začleněním do společnosti, lidských vztahů a vazeb. Člověk je bytost, která prožívá, myslí a jedná. Člověk tedy není jen biologickým systémem, ale také má niternou potřebu určité seberealizace. Mladí lidé by měli brát ohled na integritu starého člověka a respektovat jeho volbu přizpůsobení se způsobem, který mu vyhovuje, v případě, že třeba i odmítne přizpůsobit se něčemu co je v rozporu s jeho názory a požadavky. Existují dva pohledy na adaptaci, a to přizpůsobení se situaci, problému a úkolu, a dále přizpůsobení si věcí sobě. V okamžiku kdy je třeba se přizpůsobit, člověk si sám rozhodne, který z těchto způsobů

adaptace bude pro něj přijatelný. Adaptace samozřejmě také souvisí s časem, protože probíhá v čase, jako všechno v životě jedince. Většina seniorů tohoto času potřebuje víc, aby se mohli přizpůsobit a nepocíťovali změny jako nátlak. O starých lidech jsme někdy mohli slyšet, že jsou málo přizpůsobiví a trvá jim to delší čas, a to je z důvodu toho, že jsou v zajetí svých návyků a zvyklostí. Samozřejmě mnohé vlastnosti jsou často připisovány stáří, nejsou důsledkem věku, ale záleží vždy na individuálních zvláštностech osobnosti, které se v průběhu stárnutí mohou však stávat výraznějšími.

2.3.3 Depresivní stavy ve stáří

Deprese je charakterizována z hlediska patologického, a to smutnou náladou, která trvá dlouhodobě. Lze říci, že depresivní náladu neovlivňují ani zevní vlivy a pokud ano, tak velmi málo. K depresím ale nepatří jen smutná nálada, často se vyskytuje také úzkost, ztráta radosti, ztráta zájmů, poruchy spánku a tak dále. Bohužel deprese jsou dnes významným problémem a s vyšším věkem výskyt depresí narůstá. Vývoj takové deprese někdy nemusí být ani zcela jasný, někdy vzniká jako reakce na zevní zátěž, ale někdy se může objevit i spojitost s událostí, která přispěla k rozvoji deprese. Příčiny vzniku mohou být tedy různé, nemoc, úmrtí v rodině, odchod dětí, manželská krize a tak dále. Nejvýznamnější je však ztráta životního partnera (Kramářová, Tuček, 2005).

Deprese patří u seniorů k chronickým onemocněním. V příštích desetiletích se bude počet osob starších 65 let zvyšovat po celém světě. V takové věkové skupině je již deprese považována za hlavní zdravotní problém. Deprese významně souvisí s individuální charakteristikou, jako je věk, pohlaví, nízký socioekonomický status, pocit osamělosti, zvyšující se zdravotní potíže nebo kognitivní poruchy. Dalšími faktory, které také hrají roli při vzniku deprese ve stáří, jsou sociální události, které nastaly na konci života a dále sociální podpora. Vliv sociální podpory na zdravotní stav je důležitý, jelikož koreluje s emocionálními stavy jako je pocit osamělosti, nálady a právě deprese. Dále jsou deprese spojené s konkrétními událostmi na konci života, jako je například odchod do důchodu, ovdovění a podobně (Chiêm, Macq a Speybroeck, 2012).

Senioři neradi hovoří o příznacích takových psychickým problémů, jelikož se stydí. Proto velmi často chodí k lékaři s úplně jinými stesky a problémy, které se často mění a oni musejí absolvovat spoustu zbytečných vyšetření, jen kvůli tomu, že pravá příčina nemusí být hned zřejmá. Staří lidé často nabízejí lékaři somatické příznaky, a to je jakési volání o pomoc. Samozřejmě deprese je onemocnění, které je léčitelné (Holmerová, Jurašková et al., 2002).

Když jsou v popředí somatické symptomy, deprese je označována jako tak zvaná maskovaná deprese, kdy psychické potíže ustupují do pozadí. Další častou depresí je také deprese reaktivní, což je reakce na nějaké onemocnění a na potíže, které sebou toto onemocnění přináší (Pacovský, 1994).

2.4 Život ve stáří

2.4.1 *Odchod do důchodu*

S odchodem do důchodu je spojeno mnoho změn, k takovým změnám patří například změna identity. Před odchodem do důchodu, byl člověk považován za někoho, kdo měl například určitou prestiž nebo nějaké společenské postavení. Po odchodu do důchodu se z člověka stává důchodce. Starý člověk by neměl důchod brát jako ortel, ale naopak by jej měl vnímat jako příležitost. Příležitost pracovat sám na sobě, takže jde tedy jen o to ji vhodně využít. Další změny, které nastanou po odchodu do důchodu, jsou změny zájmů, mění se společenství lidí, s nimiž přichází člověk do kontaktu, mění se postoj k tomu, co bylo, je a bude a také se mění to, co od života člověk ještě chce (Křivohlavý, 2011).

Odchod do starobního důchodu může být pro většinu lidí velmi traumatizující událost. Je to totiž posun od něčeho, co je nám důvěrně známé, někam kde se všechny dosavadní zvyklosti mění. Seniora nikdo nepřipraví na to, co bude dál, nikdo ho nepoučí o tom, jak život v penzi bude vypadat a jak by si ho měl sám uspořádat. Někteří odborníci popsali odchod do důchodu jako tak zvaný penzijní kolaps nebo penzijní smrt, kdy hlavní podstatou je právě ztráta programu a role zaměstnance o kterou jedinec prostě jednou přijde. Tento propad může být mnohem hlubší v případě, že člověk zastával nějaký

vyšší profesní post, jelikož neměl čas na své záliby, a tak v penzi nemá, jaké záliby by rozvíjel. Pak ale také existují lidé, kteří se do penze těší a kteří přesně vědí, co chtějí a co budou v penzi dělat. Bohužel pořád převládají lidé, kteří takovou představu nemají a tím se jim otevírá čas a prostor neznámého obsahu. Pro každého seniora je tedy velmi těžké nějak se vzniklé situaci přizpůsobit, lze říci, že toto období člověka je ještě náročnější než například období puberty (Haškovcová, 2010).

2.4.2 Sociální služby pro seniory

Cílem všech služeb pro seniory je snaha co nejdéle zachovat zdraví a soběstačnost jedince. Důležité je také začleňování ve společnosti a to i při zhoršení zdravotního stavu. Dalším cílem je, aby senior setrval co nejdéle ve svém rodinném a domácím prostředí. Všechny tyto cíle předpokládají takový systém služeb, které budou vytvářeny podle potřeb seniorů ať už v dané komunitě, okresu či regionu. Velmi důležitá je také návaznost a propojenost služeb zdravotních i sociálních, jelikož v posledních letech dochází spíše k oddálení než sblížení těchto dvou typů služeb (Holmerová, Jurašková et al., 2002).

Zákon o sociálních službách definuje sociální službu jako činnost nebo soubor činností, které zajišťují pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Poskytovatelé těchto sociálních služeb jsou při splnění podmínek stanovených zákonem územní samosprávné celky a jimi zřizované právnické osoby, další právnické osoby, fyzické osoby a ministerstvo a jím zřízené organizační složky státu nebo příspěvkové organizace, které jsou právnické osoby. Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní (Zákon o sociálních službách, 2006).

Mezi sociální služby pro seniory patří následující služby, a to osobní asistence, pečovatelská služba, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, průvodcovská, předčitatelská a tlumočnická služba, odlehčovací služby, centra denních služeb, stacionáře denní a týdenní (Ministerstvo práce a sociálních věcí, ©2015).

2.4.2.1 Domov pro seniory

V domovech pro seniory se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Tato služba poskytuje základní činnosti jako je poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy, pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, aktivizační činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Zákon o sociálních službách, 2006).

Nyní zde stručně popíši Domov pro seniory Pohoda v Netolicích, kde probíhal výzkum. Zřizovatelem Domova je město Netolice a byl postaven jako restituční náhrada za domov v klášteře v Prachaticích. Provoz v domově byl zahájen v roce 2002 a jeho stavba trvala celkem dva roky. Tento domov zahrnuje dvě sociální služby, a to domov pro seniory a také pečovatelskou službu. Posláním domova pro seniory je poskytovat pobytové sociální služby, včetně ošetrovatelské péče, seniorům, které z důvodu ztráty schopnosti zajistit si základní životní potřeby nemohou trvale žít ve svém přirozeném sociálním prostředí. Všechny služby jsou směřovány tak, aby uživatelé služby žili plnohodnotným a důstojným životem. Respektovat osobnost jedince, uplatňovat lidský a individuální přístup (Domov pro seniory Pohoda, ©2015).

2.4.3 Senior a rodina

Rodinu lze definovat jako společenství různých generací, v širším pojetí lze říci, že se rodina vyznačuje tím, že členové mají společnou identitu v oblasti kulturně společenských představ a hodnot. Samozřejmě za nejvýraznější formu je považována rodina s dětmi. Dříve bylo běžné, že pod jednou střechou žily i tři generace, bohužel postupem času se počet těchto členů snížil a dnes bychom v jednom domě našli tři generace velice zřídka. Členové rodiny jsou většinou pracovně nebo jinak časově vytížení a tak i kontakty s prarodiči jsou omezovány. V případě, že jsou v rodině nemocní senioři, ochota rodiny pečovat o ně se významně nesnižuje, avšak měnící se podmínky mění i možnosti rodin péči poskytovat. Všeobecně se dnes předpokládá,

že záležitosti seniorů spadají do kompetence státu. Samozřejmě se rodina nemůže spoléhat jen na stát, a stejně tak stát nemůže veškerou péči nechat na rodině, aniž by jí poskytl například finanční podmínky (Minibbergerová, Dušek, 2006).

Důvody generačního soužití jsou výchovné i etické, jelikož jedním ze základních etických požadavků je úcta ke stáří. Právě transgenerační citové vztahy jsou velkým obohacením jak pro život dětí tak i prarodičů. Takové soužití pak může řešit například problém opuštěnosti starých lidí. Samozřejmě potřeby a zájmy lidí různých věkových skupin jsou důležité, bohužel tím dochází k přetrhávání sociálních vazeb mezi členy rodiny. Prarodiče pak žijí často nejen samostatně, ale především osamoceně. Přitom pro seniora měla a má rodina a rodinné zázemí velký význam. Ani životní moudrost a dobře míněné rady seniorů už nejsou přijímány, tak jako dříve, i přesto, že starý člověk má zkušenosti ze vzájemných vztahů a může tak přispět k vytváření životních situací, protože v tom je obrovská síla jeho vkladu (Klevetová, Dlabalová, 2008).

2.4.4 Hodnotový systém seniorů

Hodnotový systém úzce spjatý se smyslem života. Člověk je zodpovědný za nalézání svého vlastního smyslu a místa v životě. Smysl života se neustále mění a s ním přicházejí i neočekávané situace, které člověk musí nějak řešit a nějak se rozhodovat. Člověk by měl pěstovat vlastní hodnoty, víru ve vlastní schopnosti a neustále nalézat cíle života. Každý je odpovědný za realizaci svých hodnot. V. E. Frankl životní hodnoty rozděluje na tři oblasti, a to jsou tvůrčí hodnoty, zážitkové a postojoyé hodnoty. Tvůrčí hodnoty lze charakterizovat jako něco, co člověk koná a vytváří ve svůj prospěch nebo také ve prospěch druhých. Schopnost přijímat cenné zážitky ze života patří mezi hodnoty zážitkové. Je to něco co jsme v našem životě prožili nebo dokázali již dřív a nikdo nám to nemůže z života vymazat. Hodnoty postojoyé patří mezi hodnoty nejvyšší a je to hodnota kdy člověk zaujme ke konkrétní životní situaci nebo události postoj. Jak dokáže například zvládnout utrpení (Klevetová, Dlabalová, 2008).

Člověk si obvykle až ve stáří uvědomí, co měl udělat jinak, co bylo důležité a co ne. Samotná příprava na stáří ale nezáleží jen na jedinci, nejvíc záleží na tom,

co pro něj v životě udělali jiní lidé. Například co pro něj udělali jeho rodiče, jestli měl v životě štěstí na dobré učitele a samozřejmě v jaké společnosti a době člověk žil. Stáří je možné přirovnat k jakémusi košíku a záleží, co do něj vložil genetický začátek života, co se tam přidalo v době dětství a dospívání, jakého vzdělání člověk dosáhnul, jak se mu dařilo v zaměstnání a potom co v košíku zůstalo při vstupu do období stáří (Čevela, Čeledová et al., 2014).

2.4.5 Životní styl seniorů

Jak uvádí Čevela, Čeledová a kolektiv (2014), životní styl je ustálený souhrn aktivně zastávaných životních priorit, dále také hodnotových žebříčků, aktivně volených každodenních zvyklostí a způsobů chování. Životní styl má často skupinový charakter, jelikož je ovlivněn tradicí a kulturou. V průběhu 20. století se tento životní způsob u starých lidí výrazně změnil. Tyto změny jsou důsledkem prodlužování střední délky života, zlepšení životní úrovně a také například technického pokroku. Nejvýznamnější vliv má na životní způsob má ale úspěšné stárnutí a aktivní stáří. Rysem životního stylu po odchodu do důchodu je například vzdělávání, studování seniorů na univerzitách třetího věku, cestování, turistika a tak dále. Především ženy oceňují, že konečně mají čas na sebe a na své zájmy. Velmi často si senioři plánují svůj vlastní životní program a už nejsou jen prarodiči na hlídání vnoučat. Naopak vnoučata pak přibírají ke svému programu.

2.4.6 Stárnutí české populace

V průběhu civilizačního vývoje dochází ke změnám reprodukčního chování, které se projevuje změnami porodnosti a úmrtnosti. Podle některých demografů by mohla mít Česká republika, spolu s Itálií a Řeckem v polovině 21. století nejvyšší podíl seniorů na světě. Proces stárnutí bude pokračovat a to hlavně z důvodu že doba dožití s nízkou porodností narůstá. Podle Českého statistického úřadu bude v roce 2050 v naší republice asi půl milionu občanů ve věku 85 a více let. V roce 2007 toto číslo bylo poměrně nižší, a to 124 937 občanů. Lze říci, že 20. století skončilo jak století stáří, protože dnes je čtvrtina společnosti v důchodovém věku. Starší generace bude v průměru zdravější, ale staří lidé budou mít více chronických a degenerativních chorob, což sice nepovede

k úmrtí, ale tito lidé budou ztrácet svoji soběstačnost. A výsledkem toho bude samozřejmě zvýšení společenských nákladů, nákladů na veřejné zdravotnictví a také sociální služby. Je zřejmé, že lidský věk nejvíc ovlivňují společenské faktory. Jedná se o civilizační vývoj, technickou úroveň společnosti a samozřejmě celkově životní úroveň lidí (Dvořáčková, 2012).

Demografové upozorňují, že převaha žen mezi starými lidmi se v průběhu desetiletí zřejmě oslabí. Relativně vysoký počet osob bude žít i nadále v manželství, avšak postupně bude víc rozvedených, minimálně i svobodných a naopak bude ubývat ovdovělých seniorů. Česká republika se přibližuje západoevropským zemím a může se stát, že většinu z nich výrazně předčí (Sýkorová, 2007).

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 CÍL

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat významná životní období v životě seniora.

3.1.1 Hlavní výzkumná otázka:

Hlavní výzkumná otázka:

„Jaký dopad má na život ve stáří prožitá minulost?“

3.1.2 Dílčí výzkumné otázky:

Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky, bylo stanoveno pět dílčích výzkumných otázek:

1. Jak senioři prožili své dětství, dospívání a mládí?
2. Jak významné bylo pro seniory období mladé a střední dospělosti?
3. Jaké události byly pro seniory důležité v období starší dospělosti?
4. Jaké zlomové události sebou přineslo období stáří?
5. Jak senioři prožívají své stáří s ohledem na jejich prožitou minulost?

Pro přehlednost jsou dílčí výzkumné otázky operacionalizované a uvedeny v příloze č. 1.

3.2 METODIKA

Výzkum bakalářské práce probíhal ve dvou fázích. V první fázi byl proveden předvýzkum a ve fázi druhé pak vlastní výzkum.

3.2.1 Strategie výzkumu

Pro empirickou část této bakalářské práce byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu a byla použita metoda dotazování a technika narativní rozhovor. Tento rozhovor byl prováděn s uživateli domova pro seniory, kteří byli vybráni na základě kvótového záměrného výběru.

3.2.2 Popis výzkumného nástroje

Pro získání dat byla použita metoda dotazování a technika narativní rozhovor. Narativní rozhovor je typický tím, že tazatel musí podněcovat dotazovaného spíše k vyprávění. Dotazovanému tazatel musí pomoci vhodnými otázkami, doplňky, narážkami a tak dále, aby dotazový začal vyprávět o jevu, který nás zajímá. Tazatel pak dále podněcuje vypravěče a může se pouze doptat, pokud nějaká část byla nesrozumitelná. Tazatel nijak nezasahuje a zbytečně vypravěče nepřerušuje. Cílem narativního rozhovoru je získat co nejvíce autentický materiál, který je velmi důležitý jelikož nese v sobě velmi cenné informace o vypravěči samotném, o jeho životě, zkušenostech a prožitcích (Miovský, 2006).

V publikaci od Miovského (2006) se také dočteme, že je důležité držet se základního tématu výzkumu a cílů. Výhodné je, že lze zjistit komunikační vzorce dotazovaného a těm následně přizpůsobit způsob jakým rozhovor vést. Minimální úroveň struktury rozhovoru nutí dotazovaného, aby on sám více strukturoval a tak utvářel příběh.

Při narativním rozhovoru není subjekt konfrontován se standardizovanými otázkami, nýbrž je povzbuzován ke zcela volnému vyprávění. Používá se především v biografickém výzkumu. Vychází se z předpokladu, že existují subjektivní významové struktury o určitých událostech, které se vyjeví při volném vyprávění, a naopak neprojeví při cíleném dotazování. Je důležité vyprávění o celém životě – bez ohledu

na výzkumnou otázku. V případě narativního rozhovoru určujeme předmět vyprávění a zároveň se hledá subjekt, u něhož je jistota, že bude schopen vyprávět (Hendl, 2005).

Rozhovory byly provedeny se šesti respondenty, kteří byli nejprve seznámeni s podobou bakalářské práce a poté byli vybídnuti k volnému vyprávění o jejich životě. Ke každé dílčí výzkumné otázce byly přiřazeny ještě 4 operacionalizované otázky, které byly položeny pouze v případě, potřeboval-li respondent pomoci navést na další vyprávění. Délka jednoho rozhovoru trvala přibližně 40-50 minut.

3.2.3 Popis a výběr výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl vybrán pomocí kvótového záměrného výběru. To je výběr, kdy na základě podskupin cíleně vybíráme určitý počet zástupců pro výběrový soubor. Nejdůležitější je tedy znát kritéria, podle kterých je možné podskupiny rozlišit. Dalším předpokladem je na základě jakých výzkumných potřeb je vhodné vybrat určitý počet členů. Po sestavení takového výběrového klíče můžeme vyrazit do terénu a získat stanovený počet účastníků (Miovský, 2006).

Výzkumný soubor tvořilo šest seniorů, kteří žijí v Domově pro seniory Pohoda ve městě Netolice. Kvóty pro výběr byly následující – senior ve věku 71-81 let, ochota a možnost spolupracovat na výzkumu, rovnoměrné zastoupení mužů a žen.

Pro svůj výzkum jsem po konzultaci se sociální pracovnící Domova pro seniory Pohoda oslovila 6 seniorů, z toho 3 ženy a 3 muže. Všichni vybraní senioři žijí v Domově pro seniory Pohoda a byli ochotni se výzkumu zúčastnit. Díky sociální pracovníci, která seniory dobře znala, byli osloveni ti, kteří jsou komunikativní, rádi vypráví o svém životě, a tudíž byli ochotni rozhovory poskytnout.

Všichni respondenti byli o výzkumu předem informováni, seznámeni s otázkami, souhlasili s uveřejněním dat a byli informováni o podobě bakalářské práce. Z důvodu anonymity jsou všichni respondenti označeni pod písmeny A,B,C,D,E a F.

3.2.4 Harmonogram výzkumu

Harmonogram byl rozdělen do čtyř fází. Ve fázi první byla provedena rešerše literatury. V druhé fázi během listopadu až ledna 2014 byla provedena analýza odborné literatury a sepsána teoretická část práce. Ve fázi třetí byl proveden předvýzkum a následně vlastní výzkum, který probíhal v únoru 2016 s uživateli v Domově pro seniory Pohoda. Následně byla provedena analýza získaných výsledků a jejich interpretace.

Tabulka 1 Časový harmonogram 1

Fáze	Období realizace	Činnost
1. fáze	Září – říjen 2014	Rešerše literatury, získávání informací na dané téma
2. fáze	Listopad 2014 – leden 2015	Zpracování literatury, sepsání teoretické části
3. fáze	Únor 2016	Proveden předvýzkum a vlastní výzkum
4. fáze	Březen - duben 2016	Interpretace získaných dat a závěrečná úprava práce

Zdroj: Vlastní výzkum 1

3.2.5 Předvýzkum

Jak uvádí Miovský (2006), základním předpokladem je dokonalá znalost terénu, kdy terénem míníme prostředí, kde se nachází naše cílová skupina. Toto malé kvalitativní šetření lze nazývat jako předvýzkum.

V této části výzkumu jsem oslovila jednu z klientek z vybraného Domova pro seniory. Tento předvýzkum měl ověřit, zda jsou zvolené otázky srozumitelné a pochopitelné a také zjištění potřebného časového limitu na každého respondenta. Následná zpětná vazba a odpovědi respondenta mi poskytly další cenné informace k vytvoření výsledné podoby rozhovoru.

3.2.6 Analýza získaných dat

Pro analýzu získaných dat byla použita metoda vytváření trsů. Tato metoda slouží k seskupení určitých výroků do skupin například podle určitých jevů, místa, případů atd. Tyto trsy vznikají na základě vzájemné podobnosti, jako jsou například společné znaky. Společný znak můžeme nalézt, když vyhledáváme ve výrocích osob všechny pasáže, které se týkají jednoho ohraničeného tématu. Základní princip této metody je postaven na srovnání dat (Miovský, 2006).

Podle Miovského (2006) může být společným znakem takového trsu tematický překryv, když budeme ve výrocích hledat všechny pasáže, které se týkají jednoho úzce ohraničeného tématu. Další může být prostorový překryv, kdy vyhledáváme popis všech událostí, které se odehrály na určitém prostoru. Poslední je pak časový překryv, kdy se události odehrávají ve stejném čase.

4 Výsledky

Cílem této bakalářské práce bylo zodpovědět hlavní výzkumnou otázku „*Jaký dopad má na život ve stáří prožitá minulost?*“.

Výsledky byly získány pomocí narativních rozhovorů v Domově pro seniory Pohoda Netolice a dále byla použita metoda vytváření trsů.

U metody vytváření trsů jsem se zaměřila především na časový překryv, jelikož teoretická část práce, tak i dílčí výzkumné otázky a samotné rozhovory jsou dělené na jednotlivá vývojová období. Údaje o respondentech jsou uvedeny v tabulce č. 2.

Tabulka 2 Údaje o respondentech 1

Základní údaje o respondentech				
Respondenti	Věk	Rodinný stav	Bydliště	Děti
Pan A	81	Vdovec	DPS Netolice	Ano
Paní B	81	Vdova	DPS Netolice	Ne
Paní C	70	Vdova	DPS Netolice	Ano
Paní D	80	Vdova	DPS Netolice	Ano
Pan E	79	Svobodný	DPS Netolice	Ne
Pan F	81	Vdovec	DPS Netolice	Ne

Zdroj: Vlastní výzkum 2

Dílčí výzkumná otázka č. 1 – Jak senioři prožili své dětství, dospívání a mládí?

Nejvíce na co oslovení respondenti ve svých příbězích vzpomínali, byla **válka**. Jelikož válku zažili všichni, rozpovíдали se o ní. Pan A uvedl, že se jako malý nejvíc bál gestapa, „*Protektorát no když byl, nejvíc jsme se báli gestapa. Když se řeklo gestapo, to jsme se vyklidili, z vesnice bylo čisto.*“ Paní B vyprávěla, jak jí ve válce zemřela maminka, protože v té době nebyly léky, „*No a maminka naše, ale maminka naše, to víte, byla udřená a bylo jí 44 roků a zemřela. Dostala všelijaký záněty pohrudnice a pobřišnice a my nevíme co všechno, tenkrát bylo to ve válce, tak léky nebyly, tak byla v nemocnici v Českých Budějovicích a tam zemřela.*“ Paní C má válku spojenou především s bídou, avšak podle ní se i to dalo zvládnout. „*No takže já jsem za války, vlastně, my jsme nepocítili válku. Bídu jo, protože nebylo co jíst. Ale měli jsme kozu, měli jsme suchý chleba, kafe z koziho mléka a přežili jsme to taky no. Co jinýho se dalo dělat. Byli na tom lidi hůř.*“ Další kdo popisuje válku jako hroznou a strašnou je paní D,

která má na válku opravdu špatné vzpomínky, především z důvodu, že se celá její rodina ukrývala ve sklepech při náletech, „*A válka v Plzni ta byla teda strašná, ta byla hrozná. Protože každou noc houkaly sirény, my jsme měli školu od 10 hodin dopoledne, potom když houkala siréna po půlnoci.*“ Pan F se jen krátce zmiňuje o válce, a to o tom, že dobré to nebylo podle něj ani před válkou ani po válce. S tímto obdobím má spojené vzpomínky na to, že byla chudoba a nebylo ani na boty, „*To víte, jako kluk jsem chodil bos, boty nebyly, a když se chodilo do školy muselo se chodit v dřevákách, protože ty boty nebyly. Ty byly na poukaz.*“ Pouze pan E se o válce moc nerozpovídal, zavzpomínal pouze na její konec, kdy se musel ještě dva roky učit německy, „*Válku si pamatuju až její konec, to znamená, že ještě dva roky jsem se učil německy. No a pak to bylo snazší, protože jsme se německy nemuseli učit.*“ Válka tedy většinu z respondentů velmi silně ovlivnila a mají ji spojenou především s chudobou a bídou, která v té době byla.

Další silnou vzpomínkou, o které respondenti mluvili, byla **práce**, ať už v domácnosti nebo v hospodářství či zemědělství. Už od dětství museli všichni pracovat, protože dříve jako děti neměli na výběr a museli pomáhat svým rodičům. Jako první mluvil o práci pan A, který musel pracovat už od mala, jelikož jeho tatínek vlastnil pekárnu a pole. Jeho maminka byla v domácnosti a také jí musel pomáhat, „*Jsem přišel ze školy a na stole, když ještě byla matka doma, tak na stole byl lístek, přijd' za mnou tam a tam. Tak od mládí takhle musel člověk dělat.*“ Paní B vzpomíná, že už jako malá musela chodit na borůvky a přivydělávat si tak na šaty, na které její rodiče neměly peníze. Dále vzpomíná na období, kdy pracovala v obchodě při studiu v učilišti. „*A my jsme museli brambory rozvážet a nakládalo se tam zelí a takový, tak jsem se tam dost nadřela.*“ Ani paní C se práci v dětství nevyhnula, jelikož byla prostřední ze všech dětí, musela pomáhat rodičům doma i v hospodářství, „*No tak já byla ta prostřední a vždycky jsem to odnesla, protože když bylo hospodářství, tak tam jsem musela pomáhat.*“ Ani v mládí si pak moc zábavy neužila, protože nebyly peníze a tak začala pracovat na pile a později na dráze, její mládí pro ni znamenalo jen práci, „*No a mládí, to bylo takový mládí, že jsem byla pořád v práci. No tak jsem to mládí na různých ustláno neměla.*“ I paní D se zmiňuje o práci, avšak její pracovní nasazení bylo ovlivněno nemocí a tak měla

sníženou pracovní schopnost, pracovala ve vojenské nemocnici a nemluvila o práci jako o těžké. „*Prostě v lékárně, míchat ty masti a takový ty nádobíčka. Já nevím, jak bych to řekla, prostě pomocná nějaká jako sanitářka.*“ Pan E dá se říct celý svůj život jen pracoval v zemědělství a hospodářství. Už od malička věděl, že je právě pro takovou práci předurčený a tak se ani nikdy neoženil. „*Takže zaměstnáno bylo dost, nějaký takový velký sportovní aktivity, jako jsou fotbaly na to jsem nebyl. Ale do té práce jsem se musel zapojit už jako hned po té škole.*“ I ze svého mládí vzpomíná jen na těžkou práci, kterou musel dělat, jelikož v zemědělství bylo neustále práce dost. Celé jeho vyprávění bylo především o práci, které podřizoval celý svůj život. Poslední respondent pan F o práci příliš nemluvil, nevzpomínal na žádnou těžkou práci, kterou by jako dítě musel vykonávat. Respondenti tedy vzpomínají, jak museli těžce pracovat a pomáhat doma rodičům. Nikdo z nich si však na toto období nestěžoval, naopak naučilo je to si práce vážit a vážit si i věcí, které měli nebo toho, co prací získali.

Sňatek nebo začátek vztahu byl také další významnou událostí, o které respondenti hovořili. Například pan A vzpomněl na to, jak se s manželkou poznali a jaká byla. „*S manželkou jsme se poznali na její sestře svatbě, ale to chodila ještě do školy. Byla výborná.*“ Paní B se zmiňuje v období mládí pouze o tom, jak odešla do Prahy, kde se vdala, nijak výrazně o manželovi nemluví. „*A tam jsem se vdala potom a tam jsem byla kolik, počkejte, šedesátpět let.*“ Paní C zavzpomínala na svatbu a to jak se svým nastávajícím chodila půl roku a už se brali. Svatba pro ni nebyla nějakou významnou událostí, jak sama říká, „*To nebyla žádná velká událost, teď jsou honosný veselky, tenkrát to nebylo.*“ Paní D vyprávěla o tom, jak začala pracovat ve vojenské nemocnici, kde pracoval i její nastávající manžel a kde se také poznali a dali dohromady. „*Když mi bylo 15, tak jsem se teda vyučila, když mi bylo 20 let, tak jsem už chodila rok s mojim nastávajícím.*“ Jediný kdo zůstal svobodným mládencem, byl pan E, který se také zmínil o tom, že si žádnou ženu nenašel. Jelikož jeho životem bylo zemědělství, žádná manželka podle něj nebyla dost vhodná k takové práci. Jako poslední o své ženě vyprávěl pan F, který manželku poznal v rodném městě, a krátce na to se brali. „*Ve dvaceti letech jsem se oženil, podtrhnul jsem si mládí s manželkou.*“ Všichni respondenti tedy mluvili o svatbě, manželkách, manželech nebo i o tom jak manželku

neměli. Přesto, že na tuto událost všichni vzpomínali, pro nikoho to nebyla nijak zvlášť významná událost, jelikož taková svatba vždy probíhala v poklidu a byla skromná.

Respondenti vzpomínali i na svoje **rodiče**, přesto, že pro některé nebylo vyprávění veselé. Například paní D mluvila o tom, jak jí v dětství zemřela její milovaná maminka. „*No ta první maminka byla hodná. Ve dvanácti letech mi maminka umřela no a tatínek se za 3 roky oženil.*“ Tato událost výrazně ovlivnila její život, ale i život její rodiny. Její tatínek si našel novou paní, se kterou měl později dalšího syna. „*Byl takovej spíš míň mluvnej. Byl spíš uzavřený. Protože, no prostě protože hold ta maminka první nebyla, tak ho to taky jak se říká, vzalo no, tak to už potom nikdy není to, co bylo.*“ Další kdo povídal o rodičích, byla paní C, která měla rodiče hodné avšak někdy velice přísné. „*No rodiče, já bych řekla, že byli poměrně přísný, když jsme něco provedli, tak facka nešla mimo. No ale možná nám to docela prospělo.*“ Paní B mluvila o tom, že její maminka byla moc hodná, ale tatínek spíš přísný. Bohužel i ji zasáhla smutná tragédie a v dětství o maminku přišla. „*Tatínek byl takovej dost jako přísněj, ale maminka byla moc hodná.*“ Pan A nebyl o rodičích moc sdílný, avšak vzpomínku na ně si zachoval. „*Rodiče byli hodný, ale musel člověk poslouchat.*“ Pan F se o svých rodičích zmínil také jako o hodných. „*No rodiče jsem měl hodný.*“

Poslední událost nebo zkušenost, na kterou respondenti vzpomínají ať už v dobrém či špatném byla **škola** nebo konkrétní **učitel**, na kterého pamatují. Jako první mluvil na toto téma pan A, který vyprávěl o učiteli, který byl pro něj tím nejhorším ze všech, „*Nejhorší snad byl velebný pán, když přišel, jo to byly povinné hodiny, nesl katechismus a v tom měl takovouhle lískovku a ten nás řezal jak, to snad byl nejhorší učitel.*“ I paní C povíдалa o učiteli, který u nich na škole učil matematiku. Bohužel ani ona nemá na učitele dobré vzpomínky. „*A to jsme měli jednoho učitele na počty, ten byl strašně zlej, ale naučil. No a já jsem se ho tak bála, když jsem šla k tabuli, že jsem se vždycky třásla, ale prošla jsem to no.*“ Až paní B je první kdo vzpomíná na svého učitele v dobrém. Vzpomínala také na školu a na učení kam později chodila. „*Tam byl řídící a to byl moc hodnej takovej pan učitel, pak jsem vyšla do toho učení. Tak tam jsem se celkem měla dobře a bylo to ve válce. A to učení, se říká učení mučení, ale já jsem*

se jako špatně neměla.“ Paní D má se školou spojenou vzpomínku na to, jak se začalo do školy chodit o jeden rok navíc. „*Mě bylo čtrnáct let a ještě jsme dostali jeden rok, to se začalo chodit 9 let do školy. Tak jsem jednoroční učební kurz teda dělala, tak se to jmenovalo teda.*“ I pan E krátce vzpomněl na školu, kam chodil jak dítě. Avšak sám říká, že jeho rodiče od něj nevyžadovali žádné skvělé studijní výsledky a tak nepatřil mezi ty nejlepší žáky. „*Učil jsem se tak průměrně, od rodičů to vyžadováno nebylo, abych nosil jednotky.*“

Tabulka 3 Přehled vzorců dětství, dospívání, mládí

	Pan A	Paní B	Paní C	Paní D	Pan E	Pan F
Válka	Gestapo	Smrt matky	Bída	Nálety	Němčina	Chudoba
Práce	Pomoc rodičům	Práce v obchodě	Hospodářství Práce na pile	Práce ve vojenské nemocnici	Zemědělství	Nemluvil
Sňatek, manžel/ka	Výborná manželka	Sňatek	Svatba	Začátek vztahu	Svobodný mládenec	Sňatek
Rodiče	Hodní	Přísný otec, hodná matka	Přísní	Hodná matka, uzavřený otec	Nemluvil	Hodní
Škola, učitel	Nejhorší učitel	Hodný učitel	Zlý učitel	Rok školy navíc	Minimální zájem rodičů o prospěch	Nemluvil

Shrnutí 1. Dílčí výzkumné otázky

Ve všech příbězích je vidět jaké události nebo jací lidé respondenty ovlivnili, co bylo v jejich dětství a mládí významné. Všechny respondenty nějakým způsobem ovlivnila **válka**. Doba a válečný čas sebou přinesli i mnoho **práce**, kdy všichni už jako děti museli pracovat a pomáhat svým rodičům. A právě **rodiče** jsou významné osoby, které respondenty ovlivnily. Některým bohužel v dětství zemřely maminky. A jako poslední vzpomínku z dětství si respondenti odnesli vzpomínky na **školu** a konkrétní **učitele**. Dětství, dospívání a mládí tedy respondenti neprožili vůbec jako klidné a zábavné období svého života. Naopak to pro ně znamenalo tvrdou práci a dřinu. Všichni se ale

naučili vážit si práce, věcí a potravin. Nikdo si ale výrazně nestěžoval, naopak jim stačilo to, co měli a co těžkou prací vybudovali. Právě dětství bylo jedním z nejdůležitějších období života, kdy se respondenti naučili pracovat, šetřit, vážit si věcí, pomáhat ostatním a být skromní. Vše co se naučili, pak bylo dále přenášeno do dalších etap jejich života.

Dílčí výzkumná otázka č. 2 – Jak významné bylo pro seniory období mladé a střední dospělosti?

V období mladé a střední dospělosti bylo pro seniory významných hned několik věcí. Nejvíce respondenti vyprávěli o **manželech a manželkách**, o životě jaký s nimi žili.

Jediný z respondentů, a to pan A se o manželce zmiňoval již v období mládí a tak v tomto období o manželce již nemluvil. O svém manželovi se nejprve rozpovídala paní B, která na svého manžela pěla chválu. *„No manželství, jsem se vdávala, bylo mi už asi 26 let a no manžel byl moc hodnej.“* I přesto, že paní B a její muž nemohli mít děti, na tuto skutečnost si zvykli a žili spokojený život, dokud její manžel nezemřel. *„Ale byl moc hodnej, chtěli jsme děti, jsem se léčila hodně, manžel byl taky na prohlídce. A chtěli jsme si vzít rodinu, jenomže to víte, ono to trvalo dlouho, pořád se to protahovalo a pak jsme si nějak zvykli bez dětí.“* Další, kdo se odstěhoval za svým manželem do Prahy, byla paní C. V Praze, však žila společně se svojí tchýní, s kterou neměla dobré vztahy a tak odešla zpět do svého domovského města, její manžel zanedlouho přišel za ní. *„No a manžel tam dal výpověď a přijel za mnou.“* O svém manželovi mluví jako o šikovném a zručném. Společně si koupili baráček, který pak svými silami pomalu opravovali. *„Ale on byl hodně šikovnej, takže hodně v tom baráku udělal.“* I paní D mluví o svém manželovi velmi hezky a je jí líto, že zemřel tak brzy. *„Můj muž byl hodnej, kdyby nebyl, tak si mě nenašel. Byl strašně hodnej, protože vydržel za mnou jezdit a škoda, že mi po 25 letech zemřel.“* Pro paní D byl její manžel vším, *„My jsme šli všude spolu. A byli jsme pořád spolu, kluci už byli velký. Takže nám spolu bylo dobře.“* Bohužel její manžel zemřel dřív, než čekala a to ji trápí dodnes. Jediný, kdo neměl žádnou manželku je pan E. Ten svůj život podřídil zemědělství, hospodářství a celý život jen pracoval. Už od mala věděl, že se od něj očekává, že převezme po rodičích zemědělství a tak tomu zasvětil celý svůj život. Ženu si nenašel z důvodu toho, že nevěřil, že by se našla nějaká žena, která by zastala práci v zemědělství a měla k tomu vloh. *„Tak jsme to nějak ten život, nevím, jestli říct prohráli nebo ne. Protože tý práce bylo dost, ideální by ta žena musela být narozená v té vesnici v nějakým*

hospodářství taky. Takže ten zemědělec se musel ohlížet, aby ta ženská se tam hodila na to.“ Poslední respondent pan F stejně jako paní B neměl se svojí manželkou žádné dítě. Jedno dítě se jim narodilo, bohužel u porodu došlo ke komplikacím a o dítě přišli. *A manželka jako už neměla chuť, když měla takový potíže velký. Takže jsme jako dítě měli a neměli.*“ Bohužel v pozdějším věku jeho manželka onemocněla, pan F se o ni musel starat, společně odešli do domova pro seniory, kde jeho žena také zemřela. Životní partneři byly tedy pro většinu respondentů velmi významnými osobami v jejich životě, pozoruhodné je, že všichni byli ve svém manželství spokojeni i přes určité komplikace, jako například to, že nemohli mít děti nebo o dítě přišli. Kromě pana E, který manželku neměl, mluvili všichni o svých manželkách a manželech jako o hodných, šikovných a pracovitých, které měli opravdu rádi. Manžel nebo manželka byli důležité osoby v životě respondentů, ty už ale bohužel o své nejbližší přišli a někteří se, až dodnes trápí tím, že už tu dnes nejsou. Díky svým partnerům se také všechny ženy odstěhovaly ze svých rodných měst za svojí láskou do města jiného. A právě i to změnilo jejich životy.

Další skutečnost, která byla v období mladé a střední dospělosti pro seniory významná bylo jejich **zaměstnání**. V této době už všichni pracovali a zaměstnání bylo významnou součástí jejich života. Pan A byl velmi stručný a tak vyprávěl jen něco málo o své práci. Celý život pracoval v zemědělství, práce to byla těžká, ale vydržel pracovat, co nejdéle to šlo až do svého stáří. *„Pracovali jsme v zemědělství. Já jezdil napřed s koňma, potom s traktorem a moje žena krmila.“* Paní B už se o svých zaměstnáních rozpovídala mnohem víc. V Praze začínala pracovat v mlékárně a nakonec byla až do svého důchodu v Tesle Karlín, kde pracovala asi dvacet let. *„To víte, tenkrát to bylo, zaměstnání, já měla za celý život dvě, tu prodavačku a v tý Tesle, tam jsem byla dvacet roků.“* Mluví také o tom, že v té době se člověk o práci nemusel bát, byla to jistota. *„A to víte, to bylo takový jednoduchý, nemuseli jsme se bát o práci.“* Další kdo se zmiňoval o svých zaměstnáních, byla paní C, která pracovala nejdříve na pile a později u dráhy. *„No a já byla na té pile, tam se dělalo, co bylo, skládala jsem fošny nebo jsem třídila řezivo podle tříd. A na té dráze jsem dělala výměnárku, to jsem stavěla pro vlaky trať.“* Zaměstnání paní D ovlivnila její nemoc, kterou jako malá měla,

a to dětská obrna. Kvůli této nemoci měla sníženou pracovní schopnost a mohla vykonávat jen určité práce. Díky svému manželovi se dostala do pekáren, kde pracovala v kanceláři. *„Já jsem se dostala tím pádem do kanceláře na sníženou schopnost, že musím mít práci vsedě.“* Pro pana E se stalo zaměstnáním na celý život jeho zemědělství a hospodářství. Této činnosti se věnoval celý svůj život, nejvíce mluví o tom, když se začaly zakládat družstva. *„To už bylo tak záměrně dělaný, že potom přišla ta zemědělská velkovýroba, začínaly ty družstva. U nás se založilo v roce 56, jednotné zemědělské družstvo Javořice.“* Poslední pan F měl za svůj život zaměstnání dvě. Nejprve dělal vychovatele sportovního dorostu a dodnes je v kontaktu s některými členy. Na svoji působnost v této práci má vzpomínky velmi dobré. *„Já jsem dělal vychovatele sportovního dorostu tady. Ještě občas ten svěřenec mě přijde navštívit, ten co to dělá jako teď.“* Dalším zaměstnáním co pan F dělal, byl automechanik v podniku Motor, kde měl i víc peněz a tak u tohoto zaměstnání zůstal až do svého důchodu. *„Pak jsem získal místo, kde jsem měl větší mzdu, tak jsem šel do Motoru do Vodňan. No a tam jsem byl až do důchodu.“* Zaměstnání bylo tedy významné pro všechny respondenty, protože ovlivnilo velkou část jejich života. Práce některých byla velmi těžká a nikdo z nich neměl ustláno na růžích. A však práce byla pro všechny jistotou, každý z nich práci měl, někdo měl za svůj život prací víc někdo jen jednu, ale vždy práce byla. To respondenti považují za jistotu té doby, jelikož podle nich dnes tato jistota není.

Děti byly dalším tématem respondentů. Někteří z nich děti měli, někteří je vůbec neměli nebo o své děti přišli. Pan A měl s manželkou čtyři děti, tři dcery a jednoho syna. Bohužel syn pana A má těžkou nemoc, alzheimera, což pan A velice těžce nese, při rozhovoru nezadržel ani pláč. *„Syn ten má tu nemoc, ten leží někde tam v ústavě, má toho alzheimera nebo jak se to jmenuje, ten je někde v sanatoriu.“* Ani pro paní B nebylo jednoduché mluvit o dětech, jelikož sama žádné nemá, s manželem děti mít nemohli a když si chtěli děti adoptovat, byl to pro ně natolik zdoluhavý proces, že to vzdali. *„Chtěli jsme děti, jsem se léčila hodně, manžel byl taky na prohlídce. A chtěli jsme si vzít rodinu, jenomže to víte, ono to trvalo dlouho, pořád se to protahovalo a pak jsme si nějak zvykli bez dětí.“* Paní B se o tomto problému zmínila jen krátce, bylo vidět, že do dalšího povídání na téma děti se jí vyloženě

nechtělo. Paní C se svým manželem měla děti tři. Dvě dcery a jednoho syna, o kterého bohužel tragicky přišli. „*Měli jsme spolu tři děti. Dvě holky a kluka no a bohužel o syna jsme přišli.*“ Paní D však o svých dětech vypráví velmi ráda a je na všechny pyšná. S manželem měli dva syny, které velmi chválí. „*Jeden je tady učitel na základní škole a druhý je veterinář. No a mám moc hodný syny, protože se o mě starají, když je třeba mě někam dovést třeba.*“ Pan E je jediný, který o dětech nemluví, jelikož žádné děti neměl, vzhledem k tomu, že neměl ani manželku, se kterou by si mohl děti pořídit. Poslední respondent pan F se o dětech bohužel také nemohl moc rozprávět, jelikož s manželkou měli dítě jen jedno, které bohužel zemřelo hned při porodu z čehož obvinuje lékaře, který při porodu byl. „*Měli jsme jedno dítě, to umřelo hned po porodu. Díky nemocničnímu personálu, hlavně doktorovi. Protože měla těžký porod a brali ho kleštěma to dítě a rozmačkali mu hlavu.*“

Tabulka 4 Přehled vzorců mladá, střední dospělost

	Pan A	Paní B	Paní C	Paní D	Pan E	Pan F
Manžel/ka	Nemluvil	Hodný manžel	Šikovný manžel	Hodný manžel	Svobodný mládenec	Bezproblémové manželství
Zaměstnání	Zemědělství	Jistá práce v Tesle	Práce na pile, u dráhy	Snížená pracovní schopnost	Zemědělství	Vychovatel sportovního dorostu, automechanik
Děti	Čtyři, nemocný syn	Bezdětná	Tři, smrt syna	Dva synové, velmi hodní	Bezdětný	Úmrtí při porodu

Shrnutí 2. Dílčí výzkumné otázky

U všech respondentů je tedy na první pohled zjevné, jaké události je ovlivnily v období mladé a střední dospělosti. Jak významné tyto události pro seniory byly. Mezi události, patří především téma **manželství** a jejich **životní partneři**, dále každý senior hovořil o **zaměstnání**, které v životě dělal a samozřejmě všichni vzpomínají na to, jaké to bylo, když se jim narodily děti. Toto období bylo pro seniory velmi významné, jelikož v tomto produktivním věku zažili nejvíce událostí jako svatbu, narození dětí a nástup do zaměstnání. Manžel nebo manželka ovlivnili respondenty velmi výrazně. Některé

ženy dokonce pracovaly se svými manželi ve stejném zaměstnání. Také **narození dětí** znamenalo významnou událost pro většinu respondentů. Bohužel osud některým z nich připravil i tragédie. Ti, kteří děti měli a stále mají, mluví o nich velmi pěkně a jsou rádi, že jim ve stáří pomáhají.

Dílčí výzkumná otázka č. 3 – Jaké události byly pro seniory důležité v období starší dospělosti?

Respondenti hovořili nejvíce o **odchodu do důchodu**, jelikož tato událost nastala právě v období starší dospělosti. S důchodem byly spojené také **zájmy** a koníčky, které si někteří respondenti začali pěstovat v tomto věku. Většina z nich nějaké zájmy měla, bohužel pro některé se staly i prací. Pouze pan A o důchodu nijak výrazně nemluvil, jelikož v důchodovém věku stále pracoval v zemědělství. „*Já jsem slezl z traktoru a šel jsem na jinou práci do zemědělství. Jsem dělal ještě v 70 a to mě ty mladý nestačily.*“ V důchodu si užívala paní B, i přesto, že její manžel zemřel brzy, našla sílu a z ušetřených peněz začala cestovat. Jelikož neměla ani děti, nic jí nebránilo podívat se do různých koutů světa a náramně si to užívala. „*Tak jsem byla po středozezemním moři ty okolní státy, Tunis, Malta, Kréta, Řecko, Turecko no tak to jako jsem si užila. Jezdila jsem na Slovensko a do Ruska, tam jsem byla asi třikrát. A taky do Jugoslávie.*“ I paní C si v tomto věku našla zájmy, které ji bavily a naplňovaly, ať už to byl skaut, svaz žen nebo hospodářství a především zvířectvo, ke kterému měla velmi kladný vztah po celý život. „*No měla jsem ten skauting a jinak mě bavilo hospodářství, zvířectvo a takový to. No někdo by se nad tím zarážel, ale já ne, mě to bavilo. No a v tom důchodu byl svaz žen, tak jsem chodila tam.*“ I přesto, že ji hospodářství a zvířata bavila, konstatuje, že i tato činnost byla přece jen náročnou prací. A tak i její nejmilejší koníček se jí v důchodovém věku stal prací. *Měla jsem kozu, tu jsem si vychovala od kůzlátka, ovci a nějakou tu slepičku, to je kolem toho pořád nějaká práce. Já měla celý život práci prostě můžu říct.*“ Když paní C odešla v 54 letech do důchodu, musela se také starat o svojí maminku, která byla po mozkové mrtvici a i to jí přidělalo nemalé starosti. „*No a co to znamenalo, měla jsem u sebe matku, která mi dva roky ležela, tak jsem měla zase jinou práci. Jsem se o ní starala.*“ Paní D mluví pouze o tom, jak odešla do důchodu, jak celý život pracovala a i přes velké zdravotní problémy nikdy nebyla v invalidním důchodu. „*Protože u tý komise mi vždycky řekli, všude vám musí dát práci vsedě, takže já jsem odpracovala 55 let.*“ O nějakých významných zájmech či koníčcích v tomto období již nehovořila, jelikož o zájmech a to především o cestování mluvila v období mladé a střední dospělosti, když ještě žil její manžel. Další pro koho se stal

koníček také prací byl pan E, který se zajímal o včelaření, což bylo ale velmi časově náročné a člověk se tomu musel hodně věnovat. „*A mě se líbilo včelaření, s tím jsem si hrál celý život. To mě taky přidělalo moc práce, protože je to hrozně náročný na čas.*“ Další kdo si v důchodovém věku moc neužíval a neodpočíval, byl pan F, který si i na samotný důchod těžko zvykal. „*Když jsem šel pak do důchodu, na jednu stranu jsem byl rád, na druhou stranu to pak bylo dlouhý, než si člověk zvyknul zase na ten režim.*“ Pan F měl ze začátku i pár zájmů, které měl velmi rád. Zmiňuje se o rybaření a fotografiích, které se staly jeho koníčkem. Dlouho však tuto činnost vykonávat nemohl, jelikož jeho manželka onemocněla, a tak i pan F musel o svoji ženu pečovat a neměl čas vysedávat na rybách. „*Měl jsem i nějaký ty zájmy, to jsem dělal fotografie a ryby. Na Lipně jsem byl pečeněj vařenej, no a tady taky. Pak už jsem nemohl ani na ty ryby, protože jsem musel být u manželky.*“ Senioři si v důchodovém věku nějaké zájmy našli, ať už to bylo včelaření, rybaření, cestování, fotografování nebo zvířata. Bohužel ze všech respondentů si důchod užívala pouze paní B, která cestovala. Pro ostatní respondenty se jejich zájmy staly spíš prací. Někteří museli pečovat o své blízké, kteří onemocněli, takže spíš než by si užívali, v jejich životě stále nejvíc figurovala práce, péče o někoho a starosti. Důchodový věk byl tedy pro všechny důležitou událostí, ale nebylo to pro ně žádné pohodové období.

Další událost, která v tomto období nastala, byla jedna z nepříjemných událostí, kterou sebou život přináší, a to **smrt**. První, kdo mluvil o smrti, byl pan A, kterého zasáhla tragédie v podobě smrti manželky. Jeho žena zemřela již v 51 letech. „*Ona umřela, bylo jí jednapadesát let. Šla do práce a z práce jsme si ji přivezli mrtvou.*“ Bohužel ani paní B se svým manželem nestrávila tolik času, kolik by chtěla, společně si šetřili peníze na důchod, těšili se, jak si budou užívat a cestovat. Bohužel osud i jí přichystal tragédii. „*Byli jsme spolu asi od 50 do 77 roku a on potom zemřel, bylo mu 60. Jenomže to takhle přišlo, on měl silný astma, špatně se mu dýchalo.*“ Paní C zažila asi největší životní tragédii, jelikož přežila svého syna. Její syn v dospělosti tragicky zemřel a ona se s tím ani dodnes nemůže vyrovnat. „*A byla tam traverza, která nebyla upevněná, a ono to spadlo na toho syna a zabilo ho to. To jsem prožila dost velký trápení. A dodnes to bolí.*“ I paní D prožila trápení, když jí zemřel její milovaný manžel,

se kterým zažívala všechno, sama vyprávěla, že byli neustále všude spolu, nehnuli se od sebe na krok. Bohužel o manžela také přišla dřív, než by čekala. „*No jenže v 63 letech mi umřel, už je to pětadvacet let.*“ I pan F přišel o svoji manželku po těžké nemoci. Když se společně odstěhovali do domova pro seniory, jeho manželka zemřela. „*No a s tou manželkou jsme byli naprosto sehraný, za celý život. Až potom ke konci ta její nemoc, ona měla parkinsona a pak zemřela.*“ Smrt byla událost, která zasáhla respondenty a poznamenala je tak na zbytek jejich života. Ztráta milovaných osob jako byl manžel, manželka a také syn silně ovlivnila život respondentů. Bohužel i tato smutná událost patří do příběhů respondentů.

V tomto období také respondenti mluvili o různých **zdravotních problémech** a nemocích, které také zasáhly do jejich životů z ničeho nic. I tato událost ovlivnila, životy respondentů. Paní B měla zdravotní problémy celý život a to především to, že nemohla mít děti. Takže zůstala celý život bezdětná. V období starší dospělosti se pak začaly objevovat problémy se srdcem, bolesti nohou a dokonce paní B prodělala i rakovinu, kterou se naštěstí podařilo vyléčit. „*No zkrátka mi dali budíka, víte srdce mi špatně běhalo. No a měla jsem nádor, měla jsem zhoubnej nádor a tak mi brali všechno, chodila jsem na ozařování, ale podle toho co mě řekli to pak bylo už dobrý.*“ Konstatuje, že v jejím věku už to lepší nebude. „*Ted' potíže přibývají, je to čím dál horší, to víte, co už můžu chtít.*“ Zdravotní problémy také zasáhly pana E, který dodnes těžce nese fakt, že v mládí žádné zdravotní problémy neměl a v pozdějším věku se objevily. Pan E má bohužel Parkinsonovu chorobu a s touto nemocí se nedokáže vyrovnat. „*A já myslel, že budu pořád běhat, jako jsem běhal. Já jsem neměl celkem žádný jako problémy. Ted' mě brní nohy.*“ Pan F měl různé zdravotní problémy už od mládí, nejprve to byly problémy s očima, pak dostal infekční obrnu a po operaci ucha ještě obrnu lícního nervu, což na něm zanechalo následky až dodnes. „*No a, aby toho nebylo málo, tak jsem dostal obrnu infekční. No a to taky na mě zanechalo následky, prostě ta ruka je o něco slabší. Pak jsem byl s tím uchem a po té operaci mi poškodili nějaký nerv a dostal jsem obrnu lícního nervu. Oko pořádne neotevřu, prostě tahle strana je jakoby nepohyblivá.*“ Ostatní respondenti v tomto období

o zdravotních problémech nemluvili, přesto, že všichni nějaké měli a mají. Pro některé však byly v tomto období takovou událostí, že je zahrnuli do svého vyprávění.

Tabulka 5 Přehled vzorců starší dospělost

	Pan A	Paní B	Paní C	Paní D	Pan E	Pan F
Důchod	Práce	Cestování	Zájmové organizace, hospodářství	Starobní důchod	Včelařství	Fotografování, rybaření
Smrt	Smrt manželky	Smrt manžela	Smrt syna	Smrt manžela	Nikdo	Smrt manželky
Zdravotní problémy	Neuvádí	Nepločnost, rakovina, srdeční problémy	Neuvádí	Neuvádí	Parkinsonova choroba	Infekční obrna, obrna lícního nervu

Shrnutí 3. Dílčí výzkumné otázky

V období starší dospělosti mluvili všichni respondenti o **odchodu do důchodu**, jelikož tato událost pro ně byla důležitá. Šlo o ukončení jedné etapy života a započetí další. Většina seniorů měla představu, jak si budou v důchodovém věku užívat život, bohužel se to splnilo jen jedné seniorce. Ostatní respondenti, ale také měli spoustu zájmů. Jejich koníčky se pro ně postupem času ale staly spíš prací a museli jim věnovat spoustu svého času. Bohužel do životů respondentů zasáhla také nepříjemná událost, a to **smrt**. Respondenti přišli o manželky, manžele a jedna respondentka dokonce o syna. Tato událost byla pro toto období nejvíce důležitá, jelikož změnila respondentům život. Někteří se s touto událostí dodnes nevyrovnali a těžce se jim o tom mluví. Poslední důležitou událostí, kterou respondenti nejvíce zmiňovali, byly **zdravotní problémy**, které v tomto období nastaly. Někteří z nich mluví o nemocích a zdravotních problémech, jako o součásti staršího věku a naučily se s nimi žít. Jeden z respondentů se s nemocí dodnes nesmířil a neustále je překvapen, že ho něco takového postihlo.

Dílčí výzkumná otázka č. 4 – Jaké zlomové události sebou přineslo období stáří?

V období stáří byl zlomovou událostí pro většinu respondentů **odchod do domova pro seniory**. Respondenti zmínili důvody, proč do domova odešli. Pan A se dostal do domova kvůli nemoci, která ho postihla. „*Sem jsem se dostal kvůli nemoci. Měl jsem růži. Já musím mít někoho, kdo mě opatruje ve dne v noci.*“ Další kdo odešel do domova, byla paní C, která odešla ze svého domova kvůli stáří. „*A tak já jsem řekla, já půjdu sem. Protože ty bys mě jednou nemohla posloužit, protože budeš sama ráda se sebou. Tak jsem šla sem no. A tady je to takový krajem vyhlášený, tenhle ten domov pohoda, opravdu je to tu hezký.*“ Paní D odešla do domova pro seniory z důvodu, aby nepřidělávala svým dětem starosti. „*Starali se o mě, ale na ně to taky bylo moc, protože mají svoje děti, svoje zaměstnání. Tady mám všechno.*“ Druhým rokem už žije v domově pro seniory i pan E, který se také sám rozhodl, že se přestěhuje. Věděl, že už doma nezastane práci, jako zastal dřív a že v domově pro seniory bude mít i lepší péči. „*Sem jsem šel, protože jsem to doma už nemohl zastat. Já jsem tady druhý rok.*“ Pan F byl jediný, kdo do domova pro seniory nešel ze zdravotních důvodů nebo kvůli stáří, ale kvůli své manželce. O manželku se dlouhodobě staral, a když se ona rozhodla odejít do domova, následoval ji. „*No a tak šla sem, a aby tady nebyla sama, tak jsem šel za ní.* Hlavním důvodem odchodu do domova pro seniory byl zdravotní důvod nebo stáří. Sami uznali fakt, že už nezastanou práci doma jako dřív. Navíc měli i spoustu zdravotních problémů a doma by jim nikdo nemohl poskytnout, tak všestrannou péči, jako mají právě v domově pro seniory. Nikdo je do odchodu netlačil, nikdo jim tuto změnu nenutil, sami se tak rozhodli a dnes jsou spokojení a život v domově si velmi chválí.

Velmi důležitý je pro respondenty také **kontakt s rodinou**. Dále pak čas strávený s vnoučaty a pravnoučaty. Senioři hodně mluvili také o svých dětech a celkově o jejich nejbližších z rodiny, například synovcích. O tom jak je rodina navštěvuje a jak jsou rádi, že takovou rodinu mají. Pan A vypráví o tom, že má 13 vnoučat a jak k němu vnoučata dřív jezdili. Také mluví o jeho dětech. „*Mám 13 vnoučat. Taky ke mně jezdily, děti jezdily sem. Tři dcery a syn, ale ten má tu nemoc, ten leží někde v ústavě.*“ Paní B, která

bohužel žádné děti neměla, tudíž nemá ani vnoučata. Její sestra však měla dva syny. Jeden z nich, tedy synovec paní B ji navštěvuje a mluví o něm velmi hezky. „*Tak Tomáš je tady v Chelčicích a ten se o mě stará, jak umí, pomáhá, víte, je hodnej no. No zkrátka, že mi pomáhá.*“ Paní C mluví ráda o svých dvou dcerách. Měla i syna, který ale tragicky zahynul a na toto téma paní C nerada mluví. O dcerách ale mluvila ráda. „*Ta dcera, vdala se, rozvedla se a udělala si mezitím školu a dělá sociální pracovníci. Má dost práce, dělá to ve věznici. Druhá dcera je vdaná, bydlí ve Volarech, ta se vyučila pletářkou.* Také se zmiňuje o vnoučatech a pravnoučatech, která ji hojně navštěvovala. „*Vnoučat mám 6, pravnoučat 8 a teď budu mít 9 pravnouče. No jo ty u nás byly pořád.*“ Paní D mluví o svých dětech, vnoučatech a pravnoučatech pouze v samých superlativech, je vidět, že s dětmi má velmi pěkný vztah. „*No a tak se o mě starají, že můžu říct, že děti mám hodný.*“ Velmi si pochvaluje i to, že ji všichni chodí navštěvovat, jak synové, tak i vnoučata. „*Syn ke mně chodí úterý, pátek a neděli. A druhý syn jezdí v sobotu nebo v neděli. Vnučky a pravnučky taky chodí. Kontakt s rodinou je moc dobrý.*“ Pan E, který neměl děti, mluví alespoň o svých synovcích, kteří ho občas přijedou navštívit. Jsou to synové jeho sestry, která už bohužel nežije. „*A ta má tři kluky, tak ty sem za mnou jezdí. Dva jsou v Budějovicích a jeden je doma na chalupě.*“ Respondenti tedy mluvili o svých rodinách, dětech, vnoučatech, pravnoučatech a popřípadě synovcích, kteří je jezdí navštěvovat. Se svými rodinami mají dobré vztahy a mluví o všech velmi hezky a kladně.

Někteří senioři si i ve stáří dokázali najít určité **zájmy** a koníčky. Například paní B ráda čte o cestování a i v televizi se ráda dívá na různé cestopisné pořady a dokumenty. Fascinuje ji všechno krásné, co může díky televizi vidět. Různé památky, města a ostrovy. „*Ráda čtu, jenomže to víte oči už tak neslouží, hlavně ráda čtu a to cestování mě jako bavilo. V televizi tam mám nejradši takový ty cestománie v těch cizích zemích víte, teď je toho hodně. Ukazují všelijaký z těch cizích zemí a ostrovy, to mě baví.*“ Paní D si našla zájmy právě díky domovu pro seniory, kde probíhají různé tvořivé skupinky a jiné aktivity. „*Chodím tady na skupinky, vyrábění, tanečky, cvičíme, pečeme a odpoledne nám pouští film a vaří nám kafičko. A já jsem radši venku, vezmu hůlčičky, teď chodím už každý den.*“ Pan E se zmiňuje o zájmech, které měl, ještě když byl doma

na svojí chalupě. Měl moc rád zvířata, o kterých také rád mluví. „*Kočku jsem měl hodnou, měl jsem kozu a ta koza měla tři kůzlátka. Kočka byla hodná, ta měla oblíbený, když jsem šel sekat zahradu, tak se mnou chodila na sad chytat myš. Když ji chytla, přinesla mi ji ukázat.*“ I ve stáří si tedy dokázali najít nějaké zájmy a věnovat se jim. Právě různá zájmová činnost je pro seniory v pozdějším věku velmi důležitá, aby rozvíjela jejich smysly a měly nějakou novou náplň života. A právě tyto koníčky si našli a mluví o svých zájmech velmi hezky. Je cítit, že jsou rádi, že mohou ještě něco dělat, něco co je baví, naplňuje a z čeho mají radost.

Tabulka 6 Přehled vzorců starší dospělosti

	Pan A	Paní B	Paní C	Paní D	Pan E	Pan F
Odchod do Domova pro seniory	Z důvodu nemoci	Neuvádí	Z důvodu stáří	Z důvodu ohleduplnosti vůči dětem	Odchod za lepší péči	Následování manželky
Kontakt s rodinou	13 vnoučat	Synovec	Dcery, 6 vnoučat, 8 pravnoučat	Synové, 4 vnoučata, 2 pravnoučky	3 synovci	Nemá děti
Zájmy	Nemá	Čtení, cestopisy	Nemá	Zájmy v domově	Zvířata	Nemá

Shrnutí 4. Dílčí výzkumné otázky

Zlomovou událostí byl pro respondenty **odchod** z domácího prostředí **do domova pro seniory**. Avšak ti, kteří hovořili ve svých příbězích o domově pro seniory, jsou dnes rádi, že se pro odchod do tohoto zařízení rozhodli. V domově pro seniory jsou velmi spokojení, nejvíce s péčí, kterou jim domov poskytuje, tak i se zájmovou činností, kterou jim tam nabízí. Jejich **rodiny a příbuzní** je často navštěvují a i z toho se senioři velmi těší. Několik z nich si i v období stáří, ať už před odchodem do domova nebo po nástupu do něj, našli nové **zájmy** a zábavu, se kterou jsou velmi spokojení. I přes určité zdravotní komplikace jsou ve stáří spokojení.

Dílčí výzkumná otázka č. 5 – Jak senioři prožívají své stáří s ohledem na jejich prožitou minulost?

V této dílčí výzkumné otázce vyšlo najevo, že nikdo z respondentů by nechtěl **znovu prožít svůj život v dnešní době**. Všem se tato doba zdá moc uspěchaná, lidé si ničeho neváží, chtějí mít všechno a nejlépe hned. Senioři dnešní dobu vnímají jako hektickou a určitý způsobem i jako nejistou. Kdyby měl možnost pan A žít v dnešní době jako mladý, nechtěl by. „*V dnešní době bych znova život nechtěl prožít. V dnešní době ne.*“ Ani paní B o této době nemluví příliš v dobrém. „*Ted' máte, oni to lidi chtěli tuhle dobu a nám starým bych řekla, že se mi to už tak nelíbí, je to moc uspěchaný, moc si lidi dovolí.*“ Ani paní C nelituje toho, v jaké době vyrůstala a že neměla všechno, jako mají podle ní děti a lidé dnes. „*Takže já takový dětství jako mají dneska tyhle děti ani ze čtvrtiny neměla. Ale nelituju toho, zase jsem si uměla vážit práce a uměla jsem taky korunu ušetřit.*“ Další kdo by nechtěl v dnešní době žít je paní D. „*Dneska bych svůj život prožít nechtěla, dřív to bylo všechno jinak a bylo to lepší.*“ Mluví také o tom, že dřív museli lidé šetřit a neměli nic hned, jako je tomu dnes. „*My jsme si našetřili a takový jsme žili život, já bych řekla spokojenější.*“ Ani předposlední respondent pan E by v dnešní době žít nechtěl, naprosto mu stačilo to, co za svůj život všechno zažil. „*A už bych to znova prožít nechtěl, poznal jsem to pěkný i to špatný, všechno jsem prožil, že jsem rád, že jsem starej.*“ I pan F zdůrazňuje, že by dnes znovu žít jako mladý nechtěl. „*Dneska už bych to znova prožít nechtěl, to v žádném případě.*“

Dále respondenti přemýšleli o tom, kdyby měli **možnost změny v životě**, co by chtěli nebo naopak nechtěli změnit. Zda by se vůbec něco takového našlo. Pan A by chtěl opět začít normálně chodit, bez různých pomůcek. Jinak by ve svém životě nic nezměnil. „*Ve svém životě bych chtěl změnit, abych mohl chodit pořádně, tamtoho abych se zbavil. Jinak bych nic nezměnil, všechno bych udělal stejně.*“ I paní B by našla věci, které by ve svém životě změnila, ale uvědomuje si, že na to už je dnes pozdě. „*Ted' bych si třeba říkala, možná bych leccos, že jsem nedělala dobře, že bych to třeba ted' dělala jinak, víte, ale to už je pozdě.*“ Paní C by nic neudělala jinak, ničeho nelituje. „*Takže já takový dětství jako mají dneska tyhle děti ani ze čtvrtiny neměla. Ale nelituju*

toho, zase jsem si uměla vážit práce a uměla jsem taky korunu ušetřit. Dneska, co je u dětí stovka, nic. Takže takhle asi.“ Další, kdo by nic na svém životě neměnil je paní D. „Jinak já v tom životě byla spokojená, jak to šlo. Nic bych neměnila.“ Ani pan F by nic neměnil. „V tom svém životě bych ani nic nezměnil, všechno bych udělal stejně.“

Tabulka 7 Přehled vzorců Životní událost 1

	Pan A	Paní B	Paní C	Paní D	Pan E	Pan F
Život v dnešní době	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Možnost změny v životě	Znovu chodit	Na změny je pozdě	Ničeho nelituje	Neměnila by	Nemluví o tom	Neměnil by

Shrnutí 5. Dílčí výzkumné otázky

Stáří je výsledkem celého života. Příběh každého seniora se liší, jelikož jejich životy byly zcela odlišné, avšak ve stáří, jakoby se jejich životy sobě navzájem přiblížily. Jsou si mnohem víc podobné. Všichni si váží toho, co dnes mají, jakou péči mají v domově, jak dobré jsou jejich rodiny a příbuzní. Vzhledem k tomu v jakých dobách prožili svůj život, si dnes všichni umí vážit práce, věcí, jídla, peněz a hodnot. Svůj **život v této době** by jako mladý nechtěl nikdo z nich prožít, protože dříve se podle nich měli lidé lépe a byli spokojenější. Na otázku, kdyby měli **ve svém životě možnost něco změnit**, odpovídali tak, že by nic měnit nechtěli. Všechno by udělali stejně. Každá doba má své plusy a mínusy, ale i tak ani jeden z nich si dnešní dobu nevychvaluje. Naopak vzpomínají na to, jak bylo dřív všechno klidnější, lidé se navzájem uměli ctít a respektovat, uměli si vážit práce a všichni dokázali žít skromně a přesto spokojeně. Přesto, že si nikdo z nich dnešní dobu nechválí, celkově všichni hodnotili, že se v této životní etapě mají dobře.

5 Diskuze

V této bakalářské práci jsem se zaměřila na seniory, na získání jejich životních příběhů a především na to jaké významné životní události a období seniory ovlivnily, na konci jejich životní cesty.

Dnešní společnost se o příběhy starých lidí nezajímá moc výrazně. Přitom právě senioři zažili tolik událostí a mají tolik zkušeností, kolik nikdo z dnešní generace nemá. Z životních příběhů bychom se toho mohli opravdu hodně dozvědět.

Zmapování životů seniorů a zjištění, jaký dopad má na život ve stáří prožitá minulost, bude mít přínos také pro poskytovatele sociální služby a celkově to může pomoci k lepšímu pochopení životního příběhu uživatelů. Především znalost detailů z osobního života uživatelů před nástupem do pobytového zařízení napomůže ke zvýšení kvality života seniorů v domově pro seniory.

Při rozhovorech bylo důležité každé vývojové období, které prožili, jaký život prožili, jaké události pro ně byly významné, ale také co nebo kdo ovlivnil jejich život. Bylo předpokládáno, že životy seniorů z velké části ovlivnila doba, ve které žili a události, které sebou přinesla například druhá světová válka nebo totalitní režim. Předpoklad se ale nepotvrdil, když bylo zjištěno, že seniory spíš ovlivnili lidé, kteří jim byli blízcí, jejich rodina nebo události, které sebou přinesl jejich život.

Byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu jako nejlepší cesta pro sběr a analýzu dat a to s ohledem na cílovou skupinu dotazovaných. Pro výzkumný soubor byla zvolena technika narativního rozhovoru, který byl použit u 6 respondentů.

Po doslovném přepisu všech nahraných rozhovorů bylo zjištěno, že většina z nich je opravdu obsáhlá a také, že rozhovory jsou strukturované ve většině případů přesně, tak jak bylo na začátku výzkumu předpokládáno. S rozhovory se velmi dobře pracovalo a bylo zjištěno, že některé obsahují spoustu zajímavých někdy až dojemných věcí.

Pro výzkumné závěry práce bylo stanoveno 5 dílčích výzkumných otázek, ze kterých byly získány odpovědi pro tuto práci.

Podle Říčana (2004) dochází v duševním životě člověka ke ztrátě zájmu o to, co ho dříve těšilo, špatně se přizpůsobuje v novém prostředí, a také slábne jeho paměť. Také Kelnarová a Matějková (2010) uvádí, že v období stáří dochází k celkovému útlumu a ke zpomalování paměťových procesů.

Podle vyprávění seniorů bylo zjištěno, že na svůj věk mají velmi dobrou paměť, jelikož toho napovídali opravdu hodně. Zejména, jejich dlouhodobá paměť je výborná. Velmi potěšující bylo, že všem se v domově pro seniory líbí a všichni jsou se službami a novým prostředím spokojeni. Díky společenskému životu, který v domově mají, si pěstují různé zájmy a vzpomínají i na to, co je dřív bavilo prostřednictvím televize nebo četby.

Kolesárová (2012) uvádí, že podstatné hraniční body životní dráhy jsou narození a smrt. Životní cesta je rozdělena do určitých fází, které se od sebe liší. Jednotlivá životní období mají specifickou funkci, kvalitu a také své pojmenování, a to dětství, dospělost a stáří.

Životní cesta je rozdělena na určité fáze a životní období. Tato práce byla strukturována podle jednotlivých období a to dětství, dospívání, mládí, mladá a střední dospělost, starší dospělost a jako poslední stáří. Senioři pak automaticky vyprávěli svůj příběh přesně podle toho, jak jdou období za sebou, aniž by o to byli požádáni.

Když senioři hovořili o poslední fázi stáří, bylo zjištěno, že všichni hodnotí svůj život velmi kladně. S tím, že se dostali do fáze stáří, jsou naprosto vyrovnaní a přijali svůj život takový, jaký je. Několik z nich se zmínilo, že by našli něco, co by ve svém životě chtěli změnit, ale vzápětí jasně sdělili, že ví, že už to není možné a berou to tak jak to je. Dle výzkumu jsou všichni naprosto srovnaní se životem a bylo překvapující, jak pozitivně hodnotí stáří s ohledem na jejich minulost.

Potvrdilo se tedy i to o čem hovoří ve své publikaci Vágnerová (2008), která říká, že ve stáří je nejdůležitější dosáhnout integrity v pojetí vlastního života, člověk musí zhodnotit svůj život a to nejlépe pozitivně. Měl by se smířit i s tím, že žádné zásadní změny už nebudou možné a proto má velký význam přijetí života.

Jak uvádí Čermák a Miovský (2000), když jedinec vypráví svůj příběh, dává tím najevo určitou identitu a způsob i výsledek svého života. Význam života je významně spojen a závislý na příbězích.

Toto tvrzení se prokázalo i při výzkumu. Při každém vyprávění je možné si udělat o životě seniora vlastní obrázek. Ze všech příběhů vyplývá, jaký člověk ve svém životě byl, jaký život vedl a kam ve stáří dospěl.

Podle Haškovcové (2010) je stáří obdobím života, které je samozřejmě spjato s předešlými obdobími. Hierarchii životních období ale neurčovala náhoda, ale mnoho faktorů jako například postavení a funkce rodiny. Důležitá pak byla tak zvaná obecná cena života s ohledem na doby mírové či válečné. Pokud chceme porozumět stáří v různých historických etapách včetně současné, je třeba sledovat všechny faktory.

Haškovcová (2010) dále uvádí, že pokud chceme pochopit, co je stáří a jaké to je být starý, je třeba se zabývat každým jevem. Jen tak lze dokonale poznat veškeré spojitosti všech životních etap. Samozřejmě velmi podstatná je kvalita stáří a lze říci, že o tom, jak bude naše stáří kvalitní, rozhoduje celý život.

Provedený výzkum potvrzuje to, že pokud se chce člověk podrobněji zabývat životními příběhy, musí zkoumat všechny faktory, které člověka v životě provázely. Ať už to byla válka či totalitní režim nebo naopak období, kdy se žádné zásadní události nestaly. Není dobré při analýze životních období vynechávat některé jevy nebo faktory, které se nám zdají nepodstatné. Pro seniora mohly mít v životě velký význam, i přesto, že to mohou být maličkosti.

V publikaci od Čevely a Čeledové (2014) se dočteme, že člověk si obvykle až ve stáří uvědomí, co měl udělat jinak, co bylo důležité a co ne. Samotná příprava na stáří ale nezáleží jen na něm, nejvíc záleží na tom, co pro něj v životě udělali jiní lidé. Například co pro něj udělali jeho rodiče, jestli měl v životě štěstí na dobré učitele a samozřejmě v jaké společnosti a době člověk žil. Stáří je možné přirovnat k jakémusi košíku a záležití, co do něj vložil genetický začátek života, co se tam přidalo v době dětství

a dospívání, jakého vzdělání člověk dosáhnul, jak se mu dařilo v zaměstnání a potom co v košíku zůstalo při vstupu do období stáří.

To co uvádějí tito dva autoři, potvrzuje také výzkum, z kterého vyplynulo, že prožitá minulost má významný dopad na stáří, jelikož ve všech životních obdobích člověk něco zažil. Prožil události, které jeho život ovlivnily, ať už byly dobré či špatné. Za svůj život poznal spoustu lidí, kteří pro něj byli významní a tak o nich pak ve svých příbězích vypráví. Důležitým faktorem je také doba, ve které člověk žil, a která také ovlivnila jeho život, ať už méně či více.

6 Závěr

V bakalářské práci Ohlédnutí na konci životní cesty – retrospektivní pohled seniorů jsem se v první části snažila seznámit čtenáře se základními pojmy, jako jsou stáří, stárnutí, vývojové etapy a životní příběh. Také jsem se snažila poskytnout základní informace o životě ve stáří, odchodu do důchodu. O tom jaké existují pro seniory sociální služby a detailněji jsem popsala konkrétní domov pro seniory, kde probíhal výzkum. Prvotním cílem bylo zmapovat v teoretické části názory a přístupy ke stáří a stárnutí. Tento cíl byl splněn.

V další části, tedy praktické, byly stanoveny dílčí výzkumné otázky, kterým byla nadřazena hlavní výzkumná otázka. Praktická část byla zaměřena na výzkum a jeho výsledky. Využila jsem narativního výzkumu. Pomocí narativních rozhovorů jsem získala šest životních příběhů, které jsou velmi přínosné a zajímavé. Při narativním výzkumu jsem využila metodu vytváření trsů, kdy jsem v jednotlivých životních obdobích vyhledávala události a výroky, ke kterým došlo právě ve stejném čase. Posledním krokem byla interpretace dat.

Cílem mé práce bylo *zmapovat významná období v životě seniorů a zjistit, jaký dopad má na život ve stáří prožitá minulost?* Myslím, že cíl i hlavní výzkumnou otázku se mi podařilo naplnit.

Jak senioři prožili své dětství, dospívání a mládí?

Zjistila jsem, že pro respondenty bylo velmi významným obdobím dětství, jelikož právě tomu věnovali velkou část svého vyprávění. Pouze jeden ze seniorů o dětství vyprávěl méně. Respondenti byli především ovlivněni válkou a dobou, která sebou přinesla hlavně chudobu a bídu. Již v tomto období museli všichni pracovat a pomáhat svým rodičům. Velký vliv měli také na respondenty jejich rodiče. Respondenti se v tomto období naučili vážit si práce, věcí, šetřit a také pomáhat ostatním.

Jak významné bylo pro seniory období mladé a střední dospělosti?

Mezi události, které nejvíce zmiňovali v období mladé a střední dospělosti bezesporu patří manželství, zaměstnání a také všichni, co měli děti, vzpomínají na to, jaké to bylo, když se narodily. Respondenti také vyprávěli, jak budovali své nové domovy, čemuž věnovali i dlouhé roky. V tomto období zažili nejvíce událostí, které byly pro jejich životy velmi významné a ovlivňovaly dále jejich život.

Jaké události byly pro seniory důležité v období starší dospělosti?

V období starší dospělosti se všichni zmiňovali o odchodu do důchodu, který pro ně byl jednou z důležitých událostí. Avšak ne ve špatném slova smyslu, i když by se našly nepatrné úskalí, které sebou tento odchod přinesl. Po odchodu do důchodu si také někteří našli nové zájmy, které se ale později staly i prací. Respondenti v tomto období zmiňovali i smrt, jelikož několik z nich v této době přišlo o své blízké.

Jaké zlomové události sebou přineslo období stáří?

V posledním období, a to stáří, zmiňují všichni odchod do domova pro seniory, z jakého důvodu se tam nastěhovali a jak se jim tam žije. Zjistila jsem, že vzhledem k tomu v jakých dobách žili a co všechno prožili, dokážou si nyní vážit všeho, co mají. Nejvíce si pochvalují život v domově pro seniory. To, jak dobré jsou jejich rodiny a příbuzní. Zajímavé bylo, že nikdo z nich by nechtěl svůj život prožít v dnešní době. Dnešní dobu vnímají negativně, i přesto, že se svým životem jsou ve stáří spokojeni. Vzpomínají, ale na to, jak se podle nich lidé měli dřív lépe a byli spokojenější.

Jak senioři prožívají své stáří s ohledem na jejich prožitou minulost?

Stáří je výsledkem celého života. Život každého seniora se liší, každý vyrůstal a žil v jiném prostředí, v jiných podmínkách, prožil jiné události a to vše formovalo jejich život. Ve stáří však jakoby se jejich životy sobě navzájem přiblížily. Příběh každého seniora se liší, avšak je možné najít ve všech příbězích určité podobnosti, které je spojovaly. Kdyby respondenti měli možnost prožít svůj život znovu v dnešní době, nikdo by o to neměl zájem. Ani jeden z respondentů by v dnešní době žít nechtěl,

jelikož je podle nich moc uspěchaná a dřív se žilo lépe. Přesto, že si dnešní dobu nechválí, se svým životem ve stáří jsou spokojeni. Vzhledem k tomu, co za svůj život prožili a zažili, umí si vážit práce, věcí, potravin a také hodnot. Někteří si prošli těžkými životními zkouškami a i to je v jejich životě svým způsobem posílilo.

Při samotném výzkumu bylo vidět, že moje přítomnost byla seniorům příjemná, stejně tak i to, že si mohli s někým popovídat o svém životě. S někým, kdo jim naslouchal. Pokud se stalo, že ztratili pomyslnou nit příběhu, pomohla jsem jim jednoduchou otázkou se dostat zpět do vyprávění.

Výsledky výzkumu budou také k dispozici poskytovateli konkrétní sociální služby a mohou pomoci k lepšímu pochopení životního příběhu uživatelů. Znalost jejich života pak může pomoci ke zvýšení kvality života seniorů v domově pro seniory.

Díky této práci jsem mohla poznat zajímavé životní příběhy seniorů, proniknout do hloubky jejich životů a díky tomu seniorům porozumět.

7 Seznam použitých zdrojů

LITERÁRNÍ ZDROJE

1. ČERMÁK, I. a M. MIOVSKÝ, *Sborník z konference Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Psychologický ústav AV ČR, Nakladatelství Albert, 11-25.
2. ČEVELA, R. a L. ČELEDOVÁ, 2014. *Sociální gerontologie: východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří*. Praha: Grada. 240 s. ISBN 978-80-247-4544-2.
3. DVOŘÁČKOVÁ, D., 2012. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.
4. HAŠKOVCOVÁ, H., 2010. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
5. HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
6. HOLMEROVÁ, I., B. JURAŠKOVÁ a K. ZIKMUNDOVÁ, 2002. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. Praha: Gema, 110 s. ISBN 978-80-254-0179-8.
7. JAROŠOVÁ, D., 2006. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita, 96 s. ISBN 80-7368-110-2.
8. KALVACH, Z. a kolektiv, 1997. *Úvod do gerontologie a geriatrie: I. díl gerontologie obecná a aplikovaná*. Praha: Karolinum, 193 s. ISBN 80-7184-366-0.
9. KELNAROVÁ, J. a E. MATĚJKOVÁ, 2010. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada, 162 s. ISBN 978-80-247-3270-1.
10. KLEVETOVÁ, D. a I. DLABALOVÁ, 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 202 s. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2169-9.

11. KRAJČÍK, Š., 2008. *Princípy diagnostiky a terapie v geriatрии*. Bratislava: Charis s r. o., 192 s. ISBN 978-80-88743-72-9.
12. KRAMÁŘOVÁ, N. a J. TUČEK, 2005 *Gerontopsychiatrie*. 2. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 57 s. ISBN 80-7040-829-4.
13. KŘIVOHLAVÝ, J., 2011. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Praha: Grada, 141 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3604-4.
14. LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
15. MINIBERGEROVÁ, L. a J. DUŠEK, 2006. *Vybrané kapitoly z psychologie a medicíny pro zdravotníky pracující se seniory*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 67 s. ISBN 80-7013-436-4.
16. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 332 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
17. PACOVSKÝ, V., 1994. *Geriatrická diagnostika*. Praha: Scientia Medica, 150 s. Medicína a praxe. ISBN 80-85526-32-8.
18. PAVLAS, I. a M. VAŠUTOVÁ, 1999. *Vývojová psychologie I: pro studenty učitelství a vychovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 135 s. ISBN 80-7042-153-3.
19. ŘÍČAN, P., 2004. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
20. SAK, P. a K. KOLESÁROVÁ, 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 225 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3850-5.

21. STUART-HAMILTON, I., 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 319 s. ISBN 80-7178-274-2.
22. SÝKOROVÁ, D., 2007. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 284 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-62-5.
23. TOPINKOVÁ, E., c2005. *Geriatric pro praxi*. Praha: Galén, 270 s. ISBN 80-7262-365-6.
24. VÁGNEROVÁ, M., 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 467 s. ISBN 80-246-0956-8.
25. Zákon č. 108/2006 Sb., o Sociálních službách (zákon o sociálních službách), 2006. ISSN 1802-8012.
26. ZAVÁZALOVÁ, H., 2001. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. Praha: Karolinum, 97 s. ISBN 80-246-0326-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE

27. DOMOV PRO SENIORY POHODA. Domov pro seniory pohoda. *pohodanetolice.cz* [online]. 8. ledna 2015 [cit. 2015-2-12]. Dostupné z: <http://www.pohodanetolice.cz/pages/domov.html>.
28. Chiêm J., Macq J., Speybroeck N., Ru-le Based Modeling of Chronic Disease Epidemiology: Elderly Depression as an Illustration. **In:** journals.plos.org [online]. 2012 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0041452>.
29. Larsson C., Hansson E. et al., Impact of pain characteristics and fear-avoidance beliefs on physical activity levels among older adults with chronic pain: a population-based, longitudinal study. **In:** bmcgeriatr.biomedcentral.com

- [online]. 2016 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://bmcgeriatr.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12877-016-0224-3>.
30. Mallery L., Gordon J., Freter S. et al., A 3 Week Geriatric Education Program for 4th Year Medical Students at Dalhousie University. **In:** Cogprints.org [online]. 2003 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: http://cogprints.org/cgi/search/simple?q=gerontology&_action_search=Search&_order=bytitle&basic_srctype=ALL&_satisfyall=ALL.
31. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Sociální služby. *mpsv.cz* [online]. 8. ledna 2015 [cit. 2015-2-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/18661>.
32. Tomioka K., Kurumatani N., Hosoi H., Social Participation and the Prevention of Decline in Effectance among Community-Dwelling Elderly: A Population-Based Cohort Study. **In:** journals.plos.org [online]. 2016 [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0139065>.
33. WILLIAM R. HAZZARD, Cardinal Feature sof Successful Preventive Gerontology. *The Journale of the American Medical Association* [online]. 1995, vol. 274, no. 24 [cit. 2016 –03-03]. ISSN 1995.03530240074045. Dostupné z: <http://www.jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=393372>.

8 Klíčová slova

Stáří; stárnutí; vývojová období; životní příběh; vyprávění; senior; život; domov pro seniory

9 Přílohy

Příloha č. 1: Operacionalizované dílčí výzkumné otázky

Příloha č. 2: Přepis rozhovoru s panem A

Příloha č. 3: Přepis rozhovoru s paní B

Příloha č. 4: Přepis rozhovoru s paní C

Příloha č. 5: Přepis rozhovoru s paní D

Příloha č. 6: Přepis rozhovoru s panem E

Příloha č. 7: Přepis rozhovoru s panem F

Příloha č. 1

Operacionalizované dílčí výzkumné otázky

Dílčí výzkumná otázka	Indikátory	Operacionalizované otázky
Jak senioři prožili své dětství, dospívání a mládí?	Dětství (1 rok-11 let) Dospívání (11-15 let) Mládí (15-20 let)	• Jaké vzpomínky máte na své dětství? • Jaké vzpomínky máte na školu, kam jste chodil/a? • Co se Vám vybaví, když zavzpomínáte na mládí? • Existuje někdo nebo něco co Vás ovlivnilo v tomto období?
Jak významné bylo pro seniory období mladé a střední dospělosti?	Mladá dospělost (20-35 let) Střední dospělost (35-45 let)	• Co můžete vyprávět o Vašem manželství a dětech? • Jaké zaměstnání jste v životě dělal/a? • Vzpomínáte na nějaké své přátele či kolegy ze zaměstnání? • Existuje někdo nebo něco co Vás ovlivnilo v tomto období?
Jaké události byly pro seniory důležité v období starší dospělosti?	Starší dospělost (45-60 let)	• Co pro Vás znamenal odchod do důchodu? • Jakým zájmům nebo koníčkům jste se věnovala? • Máte nějaká vnoučata, se kterými jste trávil/a čas? • Existuje někdo nebo něco co Vás ovlivnilo v tomto období?

Jaké zlomové události sebou přineslo období stáří?	Stáří (60-75 a více let)	• Co vás vedlo k odchodu z domácího prostředí? • Jaký je Váš kontakt s rodinou nebo s přáteli? • Ovlivnily významně Váš život nějaké zdravotní problémy? • Existuje někdo nebo něco co Vás ovlivnilo v tomto období?
Jak senioři prožívají své stáří s ohledem na jejich prožitou minulost?	Životní událost	• Které významné události ve svém životě považujete za zlomové? • Kdybyste mohl/a něco změnit ve svém životě, co by to bylo? • Chtěl/a byste prožít znovu svůj život v dnešní době? • Existuje někdo nebo něco co Vás ovlivnilo v tomto období?

Příloha č. 2

Přepis rozhovoru s panem A

Na svoje dětství vzpomínám dobře. Jinda jsme si hrávali, podle těch dětí. Všichni dohromady jsme šli. To byly samý hry a žádný nějaký jako teď ty počítače a to. To bylo jiný. Vyrůstal jsem na vesnici. Bukovsko. No tam jsem se narodil a vyrostl. No oženil jsem se a všechny léta jsem tam byl. Tam v místě jsme měli školu, tam byla měšťanka. Ale o tom se nemluví, když jste si stěžovala doma, tak jste dostala tuplem. Nejhorší snad byl velebný pán, když přišel, jo to byly povinný hodiny, nesl katechismus a v tom měl takovouhle lískovku a ten nás řezal jak, to snad byl nejhorší učitel. Na to potom nebyl čas, já jsem se učil pekařem, já jsem musel koukat si lehnout, protože v noci se pracovalo. To už ty zábavy bylo málo. To byla furt jen práce a práce a práce. Přišel jsem ze školy a na stole, když ještě byla jako matka doma taky, tak na stole byl lístek, přijď za mnou tam a tam. Tak od mládí, takhle člověk musel dělat. Tatínek měl pekárnu, ten pekl a k tomu měl čtyři, no přes čtyři hektary pole k tomu. No a maminka ta prodávala a no a v domácnosti byla. Potom když jsme se ženou, já nevím kolik let byli manželé, tak jsme na ní čtyři roky dělali. Otec jí přihlásil do té pekárny, ale ona tam nechodila. Chodil jsem já mu pomáhat a manželka. Rodiče byli hodný, ale musel člověk poslouchat. Mám sestru. Ta je o pět let mladší. Nedávno tady byla. Ta bydlí v Budějovicích. No Protektorát no když byl. Nejvíce jsme se báli gestapa. Když se řeklo gestapo, to jsme se vyklidili, z vesnice bylo čisto. Já jsem do reichu nemusel, protože otec na mě nechal přepsat hospodářství. Tak jsem do toho reichu nemusel. Za války to táhlo všechno dohromady. Mám čtyři děti. Syn ten marodí, ten má toho alzheimera nebo jak se to jmenuje, ten je někde v sanatoriu. S manželkou jsme se poznali na její sestře svatbě, ale to chodila ještě do školy. Byla výborná. Pracovali jsme v zemědělství. Já jezdil napřed s koňma, potom s traktorem a ona krmila. Potom jsme měli postupně ty děti. No dělal jsem v tom zemědělství, napřed s koňma potom s traktorem. Bylo mi 60 let, když jsem lezl z traktoru. Co jsou ty kamarádi, už je jen jedna ženská, se mnou je stará a o rok mladší je tam Vaníček nějaký. Jinda kamarádi, to bylo všechno dohromady. Tam byl potok a tam byly sloupky a na tom byl ten klandr a my jsme večír

tam seděli, sedávali, to bylo plný. Tak se kamarádilo. Koníčky jsem ani žádný neměl. Manželka, když bylo třeba, pomáhala mě a já zase jí. Ona umřela, bylo jí jednapadesát let. Šla do práce a z práce jsme si jí přivezli mrtvou. Já jsem slezl z traktoru a šel jsem na jinou práci do zemědělství. Jsem dělal ještě v 70 a to mi nestačily ty mladý. Jsem chodil na pilu stloukat palety, jak jsou pod cihly a tak. Těch bylo 12 na normu, já jsem se stlouk ani ne za šest hodin a mladý kluci tu normu nesplnili. Koníčky jsem ani neměl, to člověk odjel do práce a přijel v poledne to už. Mám 13 vnoučat. Taky ke mně jezdily, děti jezdily sem. Tři dcery a syn ten má tu nemoc, ten leží někde tam v ústavě. Sem jsem se dostal kvůli nemoci. Měl jsem růži a šel jsem do nemocnice a ty aby po mě nemuseli vylejvat bažanty, tak mi dali cévku a nechali jí dlouho a to už se, když jí vyndali, tak už se to nepřijmulo a já mám spodek jako mrtvej, já mám plínku. Já musím mít někoho, kdo mě opatruje ve dne v noci. Rodina sem jezdí normálně, holky. Tady je to společný. Dyť já neležím já chodím, ale s vozíkem nebo támhle s těma hůlkami. Já jsem měl úrazů a žádný následky nenesl. No významná pro mě byla ta svatba. Ve svém životě bych chtěl změnit, abych mohl chodit pořádně, tamtoho abych se zbavil. Jinak bych nic nezměnil, všechno bych udělal stejně. V dnešní době bych znova život nechtěl prožít. V dnešní době ne. Protože dneska neví, jestli zejtra bude mít práci, jestli budou koruny nějaký. Jinda když jsem odvedl tu práci a bylo za ní řeknu, sto korun, tak jsem tu stovku dostal, dneska nevíte, co vám dají. Nechtěl bych si to dneska zkusit. Dneska ty děti, dyť oni si neumějí hrát, jako jsme si hrávali my. Přijdou, prásknou s taškou a sednou k počítači. A my jsme museli buď něco dělat a nebo jsme hráli si všichni dohromady, to nás bylo. V zimě pod kolena mokrá jsme byli. Ale už zapomínám.

Příloha č. 3

Přepis rozhovoru s paní B

No vzpomínám, to víte, já jsem se narodila tady v jižních Čechách, víte, kde jsou Trhový Sviny? No tam jsem chodila do školy. A byly jsme čtyři děti, tři holky jsme byly a kluk a bratr ten je ještě živ, ten je v Břeclavi. A ty sestry dvě umřely, jedna umřela tady, když je to v roce 2000 jsme sem přišly, víte. Ta moje sestra byla mladší a má dva syny, ale zemřela tady, když jsme tady byly rok, tak umřela. No a já jsem tu zůstala sama. No v těch jižních Čechách, to víte, tatínek můj byl truhlář, maminka byla, doma to se ví, že jo, když byly čtyři děti. A tatínek byl truhlář a dělal v Jílovicích, to je tam u Olešnice jak jsou Nový Hrad, víte kde to je. Tak ten tam dělal mistra u nějakýho stavitele Staška. No maminka byla v domácnosti, měli jsme takový, no ne hospodářství, ale malý víte drobný. No a tak byly jsme ty tři holky a bratr. Ta nejstarší ta se vyučila švadlenou, pak jsem byla já a já jsem se vyučila prodavačkou a Liduška ta mladší ta byla kadeřnice a bratr se vyučil truhlářem. A ten je, to jsem vám říkala, že je živ, že je v té Břeclavi. No tak to dětství bylo takový, víte, že, jako měli jsme se hezky. Tatínek byl takovej dost jako přísněj, ale maminka byla moc hodná. A to víte starosti byly, ono tady tam v těch krajích byla jako dost taková bych řekla bída nebo to víte, maminka musela chodit dělat, pomáhat k sedlákům nebo tak víte. Protože, to víte. No tak ona tam byla v té vesnici, jmenovalo se to Přebeč. Tatínek můj, když se s maminkou vzali, tak si koupili tam chalupu víte, no a pak to opravovali, jako pořád no. A tatínek dělal v těch Jílovicích, to už jsem říkala. No a maminka naše, ale maminka naše, to víte, byla udřená a bylo jí 44 roků a zemřela. Dostala všelijaký záněty pohrudnice a pobřišnice a my nevíme co všechno, tenkrát bylo to ve válce, tak léky nebyly, tak byla v nemocnici v Budějovicích a tam zemřela. No a my jsme zůstali, ta nejstarší sestra ta byla doma, jako ta hospodařila s tatínkem. Já jsem se učila tou prodavačkou v Ledenicích, víte, kde jsou Ledenice? Tak tam jsem se učila tři roky. A to dětství abych řekla, do školy jsme chodili v té vesnici, ale potom jsem chodila do měšťanky. Jak byla měšťanská škola se říkalo, tři měšťanky. Tak to jsem chodila do těch Trhových Svinů do školy. No a pak jsem šla do toho učení do Ledenic jako

prodavačka, tam jsem byla tři roky, potom to bylo ve válce. Tak to víte, když jsem u toho zaměstnavatele, když on se třeba vyučil ten učeň, tak oni si ho tam nenechali, aby mu nemuseli platit, tak mi našli místo v Písku. Tak tam jsem byla tři roky u soukromníka. No tam jsem se jako dost nadělala, protože to bylo, to víte, jak to bylo ve válce, takový museli jsme, ona tam ještě u toho jmenovali se Marounek a oni, ta jeho pani a on byl takovej podnikavej a my jsme museli brambory rozvážet a nakládalo se tam zelí a takový, tak jsem se tam dost nadřela. Tak tam jsem byla tři roky asi. Pak jsem byla ještě dva roky, to je zase za Pískem, Mirovice a tam byla taková prodejna, jmenovalo se to Družka. A tak tam jsem byla taky dva roky. No, a když bylo po válce, tak jsem odešla k tetě do Prahy. A tam jsem se vdala potom a tam jsem byla kolik, počkejte, šedesátpět. Tam jsem se potom v padesátém roce vdala. Tam jsem byla asi dvacet, kolik roků. No vidíte, jak už mi to zapomíná. No zkrátka, jsem se vdala a v padesátém roce manžel, ale, byli jsme spolu asi od 50 do 77 roku a on potom zemřel, bylo mu 60. Tak jsem se potom, ty sestry moje dvě, ta jedna byla starší v Krumlově a ta mladší ta byla na té chalupě co byla po rodičích. Tatínek taky mezitím zemřel. Jo a pak ta sestra, když já jsem byla v té Praze, tak ona v té chalupě, ta byla mladší. No a potom když mi manžel zemřel v sedmdesátýmsedmým, bylo mu 60 roků, tak pak oni sestry na mě, abych se odstěhovala, abych si vyměnila byt a šla sem. Tady na jih víte. Tak jsem si, když manžel zemřel v sedmdesátým sedmým, tak jsem si ten byt vyměnila a byla jsem v Budějovicích, v paneláku jsem si vyměnila ten byt. No a tam jsem byla do té doby, sem jsme přišli v roce 2000. Já, no já a sestra, protože ta sestra mezitím taky ovdověla, tak jsme sem šly se sestrou. Jenže sestra tady za rok zemřela. Tak já jsem tu zůstala sama. A ve škole, to víte, škola. Tam v té vesnici byla obecná škola, tam byl řídící a to byl takovej, to víte, tenkrát to bylo to učení v té vesnici. To byl moc hodnej takovej pan učitel. No a potom jsem šla do té měšťanky no, a když jsem vyšla do toho učení, tak tam jsem se celkem měla, to víte, to byl obchod potravin a no všechno možný, jak je to na venkově. Tak tam jsem se celkem měla dobře a bylo to ve válce. Tam se mě dost líbilo, protože byli hodný, to byla taková velká rodina. A ten syn byl jako majitel a byl tam starej pán a ten byl moc hodný a byli na mě hodný, tam jsem to měla jako dost hezký. A to učení, se říká učení mučení, ale já jsem

se jako špatně neměla až spíš v tom Písku, tam jsem potom měla. No a tak to dětství, to víte, chodilo se na borůvky, děti o prázdninách, museli jsme si přivydělávat. To jsme říkali, abychom si přivydělali na šaty, tak maminka koupila něco a nechala nám ušít. Byly jsme tři holky a tak to dětství nebylo by špatný až na to, že nám ta maminka umřela, víte. Tak potom jsme se jako rozešli a nejstarší sestra ta se pak vdala do Krumlova a ta Liduška byla doma a já jsem byla potom v tý Praze a potom v Budějovicích a tady už jsem byla jako v důchodu no. No manželství, jsem se vdávala, bylo mi už asi 26 a no manžel byl moc hodnej. Měli jsme, no měl to hlavně on, kadeřnictví a holičství. No a já byla v obchodě tam v mlíkárně, to byly mlíkárně, Radlická a Trojská, tak tam jsem mívala takovou prodejnu. Takovej malej krámk a tam se prodávalo máslo, vejce, sýry no. Tam byla vždycky ta jedna prodavačka a bylo to na lístky no ale tak to nebyla špatná doba víte, jako po tý válce. No a potom jsem se nějak rozstonala, něco jsem měla s průduškama a jsem odešla z těch mlíkáren a šla jsem, byla jsem ne dlouho doma a manžel měl ten podnik, to kadeřnictví. Já měla byteček za tou mlíkárnou, místnost jednu a manžel můj měl garsonku a tak když jsme se vzali tak já jsem se nastěhovala k němu. No pak jsme si byt vyměnili a měli jsme pokoj, kuchyň, ale pěkněj, v Bubenči. No a manžel měl ten obchod. Jenomže potom když to znárodnovali, tak mu to jako zabavili a manžel šel dělat jenom jako do, jmenovalo se to Hygie, to byl podnik jako takovej a tak ten krám jako neměl. Ale byl moc hodnej, chtěli jsme děti, jsem se léčila hodně, manžel byl taky na prohlídce. A chtěli jsme si vzít rodinu, jenomže to víte, ono to trvalo dlouho, pořád se to protahovalo a pak jsme si nějak zvykli bez dětí. No a potom když manžel zemřel. Jo a potom když jsem odešla z té mlíkárně tak jsem si našla v Tesle Karlín. A tam jsem byla dvacet roků. Asi 15 roků jsem tak byla v těch prodejnách a potom jsem odešla do té Tesly a tam jsem byla 20 roků a odtud jsem odešla do důchodu. Tam jsem měla kamarádky. To víte, tenkrát to bylo, zaměstnání, já měla za celej život dvě, tu prodavačku a v té Tesle, tam jsem byla 20 roků. A to víte, to bylo takový jednoduchý, nemuseli jsme se bát o práci. Tak tam se mi docela líbilo. No měli jsme ten pěkněj byt, manžel byl hodnej, děti hold jsme neměli. Tak já jsem jezdila hodně k sestře, ta má, k té Lidušce, co tady zemřela a tak ta měla dva kluky. Petra a Tomáše

a ten Tomáš potom když já jsem přišla do těch Budějovic a sestra zemřela, pak jsme šly sem a sestra zemřela tak ten Tomáš byl jako zootechnik, vystudoval zemědělskou školu a oženil se. A byli na Šumavě nějaký čas, já si nevzpomenu jak se to, u Vyššího Brodu, tak tam byli dlouho a pak si koupili tady v Chelčicích chalupu ten synovec, teda tý mojí sestry syn. Koupili si to v Chelčicích, a když sestra tady zemřela, tak ten Tomáš, když jsme byli už tady, tak jsme ten můj byt, zkrátka, že musíme jít někam, že sama už nemůžu být, sestra taky ne, tak nám to tady našli. A ten Tomáš já jsem ten byt jako, no dala jsem mu ho víte. Ono se to tenkrát muselo koupit, ono to nebylo tenkrát drahý, já tam měla dvě místnosti v paneláku. Tak Tomáš je tady v Chelčicích a ten se o mě stará, jak umí, pomáhá víte, je hodnej no. No zkrátka, že mi pomáhá. No a já, že jsem se dožila takových let víte. Sestra ta nejstarší, tý bylo 93, když umřela, ne 83, Liduše bylo 87 no a já už tady taky takových roků tady straším. No to víte, ve válce dobře nijak nebylo, třeba v tom Písku tam bylo hezky, měla jsem tam kamarádku, to byla toho zaměstnavatele, co jsem u nich byla neteř, tak s tou jsme byly velký kamarádky. Jenomže potom po válce, to víte, to skončilo, tak jsem hold potom když jsem byla v tý Praze tam jsem měla taky kamarádky, tak s jednou ještě do nedávna a ona zemřela, už to víte jich několik už zemřelo. Tak ten život, v tom učení jsem to špatný neměla. To víte, to prodávání dost mě to bavilo, v tom učení to byli takový venkovský, takovej majitel a pekař byl, potraviny a všechno víte se prodávalo všechno a byli asi čtyři sourozenci ten majitel, ten potom ten šéf, tak ten se potom taky oženil a jako tam jsem se neměla špatně, protože to bylo ve válce, to víte, tak jídlo takže tam jsem měla to učení pěkný, docela to šlo. No a jinak to víte ten život, v tý Tesle, dělali se tam součástky do telefonních přístrojů tak jsem byla ve skladu a u mašiny a u lisu. My jsme bydleli v těch Dejvicích nebo Bubeneč nebo Dejvice ono je to jedno. A ta továrna potom se přestěhovala, přestěhovali to do Malešic, tak jsme jezdili. Musela jsem jezdit přes celou Prahu do těch Malešic, vozil nás autobus a tak jsem jako dost, to víte oni tam nemohli sehnat lidi, takže já jsem jako dost měla plat, víte docela slušnej. Takže jsem odešla s dost jako velkým důchodem. No to víte, šla jsem ráda do důchodu no, ale jenomže jsem byla sama, tak jsem taky to víte, kamarádky, tak se jet někam podívat to víte. S manželem jsme šetřili, jsme si mysleli, že si třeba koupíme nějakou chatičku,

jenže potom když manžel zemřel a zůstala jsem sama, takže zkrátka našla jsem si, měli jsme nějaký peníze našetřený tak jsem dost jezdila na zájezdy víte. Tak jsem byla po středozemním moři ty okolní státy Tunis a všechny ty Malta, Kréta, Řecko, Turecko no tak to jako jsem si užila. Jezdila jsem na Slovensko a do Ruska, tam jsem byla asi třikrát. Šetřili jsme víte, a když jsem zůstala sama, tak jsem cestovala, jenže to víte, už to bylo někdy tak v 86 nebo 87 roce na ty zájezdy jsem dost jezdila jako. Taky do Jugoslávie, jenomže to víte, jsem toho plno zapomněla. Takže mám ráda, ráda čtu, jenomže to víte oči už tak neslouží, hlavně ráda čtu a to cestování mě jako bavilo. A tak potom tady když jsem přišla tak jsem televizi neměla, protože jí měla ta pani, co byla se mnou a když jsem přišla sem, tady jsem od loňska, tak to jsem byla ráda, že jsem dostala tenhle pokoj sama víte. Takže v televizi tam mám nejradši takový ty cestománie v těch cizích víte, teď je to hodně ukazují všelijaký z těch cizích zemí a ostrovy, to mě baví. No tak jsem hodně jako četla víte. No manžel když byl ještě, tak jsme si taky dělali takový zájezdy, jenže to víte, to bylo akorát do Bulharska. Jako chtěli jsme něco, že bysme nějakou tu chatičku nebo něco, jenomže víte člověk potom si to uvědomí, že by na to pak stejně nestačil. Když jsem zůstala sama, tak jsem se musela o sebe starat. A ten Jirka je moc hodnej a bratr v Břeclavi ten je mladší, ten byl nejmladší. Byla Božena v tom Krumlově ta byla nejstarší, pak jsem byla já, pak Liduška a ten bratr. No a tak ten je ještě živ i se ženou jako. Tak s tím si takhle jako zavoláme. A nebo on tady byl a já jsem byla zase u nich. Jinak tady jsem ráda, že mám tohleto, ten pokojíček, ať je to jak chce, člověk potřebuje trošku toho soukromí víte. Takový čtyři roky jsem taky z ničeho nic upadla, doma v koupelně, venku a narazila jsem si hlavu. A pořád co to je, že je to třeba mrtvice a ono to bylo od srdce tak jsem se dostala k takovej pani doktorce a poslala mě na srdeční nemoce, no zkrátka dali mi budíka, jsem dostala. Víte srdce mi špatně běhalo. No tak teď už mám třetího a mám pokoj od tý doby. To zdraví už není ono, všechno se horší, teď mě začala bolet noha hodně. No mám ještě neteř, co byla sestra ta v Krumlově, jenže taky, tý zemřel muž mladý ještě a to víte, byli jsme za dobře a teď ona nemá čas a víte jak to je ten spěch. Ty mladý nemají čas, tak já jsem ráda, že ten Jirka, že je tady. Dokud byla ta sestra tak jsme byli spolu, my jsme se dobře snášely a ještě než jsme sem šly, tak byla nějaký čas u mě,

bydlela. Potom když ovdověla, tak bydlela u mě. V těch Budějovicích. Měla jsem nádor, měla jsem zhoubnej nádor, brali mi všechno, chodila jsem taky na ozařování, ale asi, podle toho co mě řekli, protože ten nádor nebyl k ničemu přirostlej tak mi to vzali všechno vnitřek a takže už je to hodně let, já nevím to může být 15 roků, ale potíže už jsem pak neměla žádný. To víte, jinak nemoci no všelijaký. Žlučník a tak. Teď potíže přibývají, je to čím dál horší, to víte, co už můžu chtít. Jsou na tom tady, víte co, kolik je tady těch ženských, jaký jsou chudáci, tak to ještě já jsem měla štěstí, že jsem si nikdy nic nezlomila nohu nebo ruku no. Jinak to víte, operaci jsem měla ten žlučník a mám potíže no, žaludek a všelijaký, ale to už nese to stárí sebou, to asi jinak nejde. Byl to celkem takovej život válečněj víte, v té válce a to máte učení, šla jsem do učení, začala válka, pamatuju si, když přijeli to jsem byla v těch Ledenicích, když tam přijeli němci a to bylo v tom březnu a sníh, tak to si pamatuju. Potom jak jsem byla v těch Mirovicích, to je tam u té Příbrami, no za Pískem. A tak to bylo taky ve válce a pak skončila válka a já jsem šla do té Prahy. Ani bych neřekla, že bylo nějaký, to bylo takový vám jako se to bralo normální a potom víte čím to je, když je člověk mladej, tak víte když potom třeba dneska si děláte ze všeho třeba zbytečně starosti, ale tenkrát se to tak neprožívalo. Ono co bylo v Písku, třeba jsme šly s tou Mařenkou do kina jednou za život, tam bylo nebo jsme chodily tam byl krásný park, ale že by byly nějaký potíže nebo víte, pak byl konec války a přišli tam rusové. Teď tam byl taky nálet na ty Mirovice, tak tam tenkrát zabili, přišlo o život, já nevím kolik asi lidí, dost asi. Potom když už jsem byla v Praze, tak víte tenkrát se to tak bralo, jako práce byla, bylo všechno na lístky víte, to se pořád lepily lístky na potraviny, no ale, že se ten život šel, takovej byl jednotvářej víte. Žeby něco takový nějaký veliký změny, akorát když se stalo, že jsme potom zůstali, to víte když jsme zůstali bez maminky, není to víte, co je to platný, maminka nám chyběla. Tak jsme se rozešli. Jo a svatba, to víte tenkrát nebylo celkem po těch, to bylo v 50. roce tak nějak, tenkrát nebylo moc jídlo nebylo oblečení. Bralo se to zkrátka, to víte dneska je všeho, můžete si koupit když máte peníze. Tenkrát když se něco na lístky dostalo, to nebylo lehký to víte, boty a oblečení, šaty. Svatební šaty jsem měla takový, si pamatuju plisovanou sukni, nějaký takový jaký byly takový cihlový. Měli jsme svatbu v Holešovicích, měli jsme to na úradě jenom v kostele ne. Nedělali

jsme žádnou velkou svatbu no. To víte, tenkrát nebyly peníze, nebyly věci, nedostalo se to koupit no. Víte, když jsme to ale žili, tak vám to tak ani nepřišlo. Zvyklo se na to. Na tu válku. No a po tom po válce, tak to ještě trvalo, než se to všechno zlepšilo. Pak manžel šel do důchodu a na podzim nebo na jaře umřel. Taky jsme plánovali, co pojedeme, kam se půjdeme podívat, kam budeme chodit, do divadel, že budeme mít na všechno čas víte, jenomže to takhle přišlo, on měl astma silný. Špatně se mu dýchalo. Takže ten život nebyl takovej jako moc pestřej, ale to víte válka, zábavy nebyly a to všechno. Ted' bych si třeba říkala, možná bych leccos, že jsem nedělala dobře, že bych to třeba ted' dělala jinak víte, ale to už je pozdě. Ale na konec maminka moje, když byla mladá, tak pamatuju, že sloužila ve Vídni, víte tenkrát se hodně chodilo a tak jako říkala, chtěla vždycky abychom děti abychom se něco vyučily. Protože to víte, na tý vesnici, tam byli třeba dost velký sedláci a měli služby a maminka nechtěla vždycky a tatínek se taky dost snažil a zkrátka on dělal u toho stavitele jako mistra truhlářského. Měl v Jílovicích pilu jako a tatínek tam dělal mistra. Ne že by si žili nějak nad poměry, ale pořád museli tu chalupu opravovat, takže jako nijak jsme nějaký bohatý nebyli, ale zase tak nějak špatně jsme nežili. Potom když se ta sestra vdala, ta co tady zemřela, tak ty si potom to předělali, ale taky jí muž zemřel, taky měl astma. Nežili jsme jako tak nějak špatně, víte jako někdo třeba hodně, třeba vždyť ono se nevědělo ani, že v té válce, že jsou koncentráky a to se moc nevědělo, víte. Oni lítali třeba letadla, zkrátka to víte, kdo tam někoho měl a prožíval tu válku, tak víte, že někdo třeba přišel o někoho. My když jsme žili tak to bylo tak normální, byly lístky, bylo všeho málo, ale tak se to tak bralo víte, že jako že bysme se měli špatně to ne. Takže ten život nemůžu říct, že jsem měla nějaké špatné, ale nijak dobré taky ne víte. Víte dneska tomu tak nerozumím, je to moc taková ta uspěchaná doba víte, ale to je jedna strana, ale zase co vidíte. Když vidím v té televizi, tak si říkám, jak lidi zase žijou dobře někde nebo jak je krásně jinde a tenkrát jsme nevěděli o světě jsme nic nevěděli. Jako dneska když to vidíte, tak člověk žasne, co se ve světě děje, třeba když vidíte ty stavby nebo co všechno je, to nebylo tenkrát. Nebyli jsme tomu zvyklí. Dneska zase ty mladý mají možnosti víte a to my jsme neměli zase. Takže dneska bych řekla, že jsou na tom zase lepší víte. Ted' máte, oni to lidi chtěli tuhle dobu a nám starým bych řekla, že se mi to už tak nelíbí, je

to moc uspěchaný, moc si lidi teď dovolí, to máte třeba, že všechno chtějí mít. Třeba já jsem nevěděla, když jsem byla, bylo mi 20 dneska ten sex víte, to tenkrát nebylo. Dneska je toho plno no.

Příloha č. 4

Přepis rozhovoru s paní C

No dětství jsem neměla ani špatný ani dobrý, takový prostřední. Narodila jsem se v Husinci a ve 46 roce jsem se odstěhovala s rodiči do Volar, tam jsem byla 65 let. Pak jsem šla sem, já jsem tady měsíc. No a to dětství, to víte, když jsme bydleli v Husinci, tak jsme měli jednu místnost a byli jsme tam 4 lidi, vlastně pět, potom sestra ta mladší se narodila ve 40. roce. No a tak jsme šli potom na tu Šumavu no a naši měli hospodářství, sestra moje, byly jsme tři holky, sestra moje ta už byla slečna. My jsme byly daleko od sebe, za 7 let a za 5 let. No tak já byla ta prostřední a vždycky jsem to odnesla, protože když bylo hospodářství, tak jsem musela pomáhat doma. No takže jako neříkám, že jsem měla dětství špatný, ale že jsem měla hezký, to taky nemůžu říct. Do školy jsem chodila v Husinci a poslední ročník jsem docházela čtvrté a potom byl kdysi jůk se tomu říkalo, pátej ročník, tak to jsem docházela ve Volarech. No rodiče, já bych řekla, že byli poměrně přísný, když jsme něco provedli, tak facka nešla mimo. No ale možná, že nám to docela prospělo. Dvě sestry jsem měla, no a naše matka, ještě měli jednoho chlapce na převychování. To ho přivezli, když mě bylo asi 6 let nebo 7 z Vídně, jenom tak zabalený v dece a to říkala matka, já si to tak nepamatuju. A flašku s čajem a to bylo všechno. On byl nemanželský dítě, byli tři děti a musel narukovat na frontu, a že ta matka pocházela z té domovské obce z Husince, tak to přivezli na tu obec do Husince. No pak šli k matce, jestli by si ho nevzala, no tak si ho vzala. Vychovala ho do druhé třídy, když začal chodit a najednou si němci vzpomněli, že je Němec a že musí prostě ho dát. No tak matka se o něj bála, tak hold, že musí ho dát do německé školy no aby se naučil německy. No tak tam chodil půl roku, pak zase ho vrátili, že je Čech, že tam nepatří. A potom jednou sestra se učila kadeřnicí, tak ta tam jezdila, ve Vodňanech byla ta škola, dneska je to rybářská škola, kdysi taky byla, ale dneska zase se to vrátilo a tam byly právě tyhle děti z těch smíšených manželství, prostě z nich vychovávali ty Němce no. Tak potom jednou přišla sestra a říkala, mami Bědu nám odvezli nějaký chlapí, kluk utekl z té školy, sháněli ho po Vodňanech, no až ho přece konečně dohnali, odvezli ho, sestru naložili do auta, vyhodili jí tam

z toho německýho úřadu a odjeli a my jsme o něm nevěděli. Až potom přišel dopis za nějaký čas, že děkuje, ale to nepsal určitě on, protože to bylo písmo už takový pěkný, jako ve druhý třídě není to písmo takový zvláštní. A tak že děkuje za vychování a že si nepřeje, aby se po něm sháněli. No a pak my jsme po válce potom matka šla, no ale nevěděli jsme kde je, no tak do Vídně, tam že je to všechno rozbombardovaný, tak od té doby jsme toho chlapce neměli a naši ho měli strašně rádi. Když bylo něco, tak jsem to odnesla já, bratříček ne. Měli ho strašně rádi prostě, to bylo pro naše hrozný zklamání, to že ho vychovali, tak dlouho. To víte němci tenkrát byli páni. Měli jsme jednu kozu. Bydleli jsme v baráku, čtyři v jedné místnosti. Tenkrát to jinak nebylo taky. Táta někdy práci měl, někdy taky ne. Za první republiky. No a potom za války ho nasadili do Německa a tam byl až skoro do konce války. Takže matka byla na nás sama jako. No tak to bylo takový dětství. Já jsem musela chodit pást kozu, abychom měli mléko. Maminka byla v domácnosti, no a potom prostě to takhle šlo no. Měli zemědělství, tak jsem musela dělat v zemědělství. Pak jsem odešla, když mi bylo asi 16 let, začala jsem, tam byla pila, taky peníze nebyly tehdy, ale šla jsem do práce a tam jsem vydržela, dělala jsem v dřevařských závodech 22 let. A potom jsem ještě dělala 9 let na dráze. No a mládí, to bylo takový mládí, že jsem byla pořád v práci, já musela podojit, nakrmit, já musela jít na seno, sušit a všechno. No tak já jsem jako mládí na různých ustláno neměla. To nemůžu říct, že bych bývala měla na různých ustláno. No ale přežila jsem to a potom jsem se v 19 vdala a byli jsme s mužem 56 let. A to jsme měli jednoho učitele na počty, ten byl strašně zlej, ale naučil. No a já jsem se ho tak bála, když jsem šla k tabuli, že jsem se vždycky třásla, ale prošla jsem to no. Ty měšťanky jsem prošla, dál jsem studovat nemohla, protože naši na to peníze neměli. No a to manželství, manžel vojančil ve Volarech. Tam byl PS útvar, byl tam celý dva roky a byl to chlapec z Prahy. No a to víte, tehdy, když jsme se vzali, tak v Praze byty taky nebyly. A on dělal na letišti v Praze a byty nebyly, no tak já jsem tam bydlela asi třičtvrtě roku, ale nesnášela jsem se moc s tchýní, tak jsem se sebrala a odjela jsem domů. No a manžel tam dal výpověď a přijel za mnou do Volar, koupili jsme si tam baráček a začal dělat na dráze, tam dělal asi 38 let na té dráze. No a tak jsme to prostě, jak to šlo. Tenkrát taky nebylo jako dneska, buď byly peníze, když jsme chtěli něco

opravit, museli jsme si našetřit. Ale on byl hodně šikovnej, takže hodně v tom baráku udělal. No tak jsme to tak, vždycky kus a zase kus a zase kus. No dneska si to postaví a mají to hotový hned, my jsme to opravovali 5 let. Měli jsme spolu tři děti. Dvě holky a kluka no a bohužel o syna jsme přišli. Oženil se, čekali pět let na děti, konečně když se jim děti narodily, tak Kamilce bylo dva a půl roku, Petře bylo půl roku a shodou okolností dělali motor v těch silážních jámách. A dali jednoho nahoru, že to budou tahat a byla tam traverza, která nebyla upevněná, a ono to spadlo na toho syna a zabilo ho to. To jsem prožila teda dost velký trápení. A dodnes to bolí. Ta dcera vdala se, rozvedla se a udělala si mezitím školu a dělá sociální pracovníci. Má dost práce, dělá to ve věznici. Někdy přijde úplně unavená. A ještě má šest let do důchodu. Druhá dcera ta je vdaná, bydlí ve Volarech, ta se vyučila pletačkou. No a taky si vzala vojáka a zůstali tam ve Volarech. No a já byla na té pile, tam se dělalo, co bylo, skládala jsem fošny nebo jsem třídila to řezivo podle tříd, postavili tam takový nový třídič, každá ta třída měla svůj kanálek, no tak to se muselo umět, tomu se muselo rozumět. A na té dráze jsem dělala výměnáčku. To jsem stavěla pro vlaky trať. To bylo asi 25 kilo a to se vždycky přehodilo a takhle byla rovná a já jsem potřebovala, aby šla jinam, tak jsem to výměnou přehodila. Přípravovala jsem prostě tu trať. Já jsem měla dost přátel. Taky jsem chodila kdysi do skautu a není to tak dlouho, kdy jsme se asi čtyři sešli a bohužel už jsou všichni mrtví. To víte náš věk, to je už věk, který se nemůže počítat, že člověk může zítra třeba umřít. No měla jsem ten skauting potom to zrušili no a jinak mě bavilo hospodářství, zvířectvo a takový to. No někdo by se zarážel nad tím, ale já ne, já jsem jako, mě to bavilo. Šla jsem do důchodu v 54 letech, tenkrát se ještě tak chodilo, no a co to znamenalo, měla jsem u sebe matku, která mi dva roky ležela, byla na vozičku, tak jsem měla zase jinou práci. Jsem se o ní starala, umřela bylo jí 84 let. Tatínek ten umřel v 79 letech. Ten měl rakovinu prostaty. No a matka měla mozkovou mrtvici. A ještě furt byla, ležela, to jsem si jí pak z toho baráku od ní vzala ke mně, abych tam nemusela běhat a tak jsme to takhle udělali až usnula ani jsme nevěděli, že je mrtvá. Tak měla hezkou smrt to jí přeju. Moji sourozenci jsou sestra, ta je o pět let mladší a potom starší sestra, která byla o 7 let starší, ta zemřela na rakovinu. Ta mladší je teď taky vážně nemocná, tak mám o ní starost, má se srdcem

něco. Ale moje sestra ta starší nemusela umřít, za pět let potkal lékař švagra a řekl mu, vaše pani nemusela umřít, oni jí spálili tu hlavní cévu k srdci. A ta byla úplně takhle černá. Tak takhle jsme hospodařili no. To víte, my jsme to neměli lehký, byly body, přišla měna, přišla druhá měna a to bylo pořád něco. Když jste si něco našetřila přišla měna. To si pamatuju, taky dávali zálohu a v kanceláři mi řekli, vezmi si větší zálohu, já řekla ne já si chci koupit rádio, no ale tak mě přemluvili já jsem si to vzala a pak jsem dobírala padesát korun, když byla ta měna no. Tak napřed byla po válce pak byla ještě v tom padesátým třetím no. Nás válka vcelku neovlivnila, protože my jsme byli takový klidný městečko, jo němci tam vždycky přejížděli nebo tak a potom je tam američani taky odkloňovali, když táhli do Německa, chtěli se dostat do Ameriky nebo kam. No ale tolik zbraní už nevidím do smrti, co jich pobrali, házeli to takhle pod okna. To byly kopice. No takže já jsem za války, vlastně, my jsme nepocítili válku. Bídu jo, protože nebylo co jíst. Ale měli jsme kozu, měli jsme suchý chleba, kafe z kozího mléka a přežili jsme to taky no. Co jinýho se dalo dělat. Byli na tom lidi hůř. No v tom důchodu byl svaz žen, tak jsem chodila tam, no pak se to zrušilo nebo je ještě, ale já už jsem tam pak přestala chodit. No měli jsme baráček, já jsem chovala tu drůbež všelijakou, protože to mě bavilo. Měla jsem kozu, tu jsem si vychovala od kůzlátka, ovci a nějakou tu slepičku, to je kolem toho pořád nějaká práce. Já měla celej život práci prostě, můžu říct. Vnoučat mám 6, pravnoučat mám 8 a teď budu mít pátý praprawnouče. No jo ty u nás byli pořád. Dcera měla tři holky, druhá dva kluky no a tak se to rozrostlo ta rodina, teď čekáme právě v květnu se mají narodit dvě holčičky v jeden měsíc. Tak já už mám na to léta. A sem mě přivedlo stáří, protože jedna dcera má ještě 6 let do důchodu, druhá dcera je nemocná na páteř, ta má silný astma, slinivka jí zlobí, tak ta je ráda, že je ráda. A tak já jsem řekla, já půjdu sem, protože ty by jsi mě jednou nemohla posloužit, protože budeš sama ráda se sebou. Tak jsem šla sem no. A tady je to takový, krajem vyhlášený, tenhle ten domov pohoda, opravdu je to tu hezký. Může se říct, že je tady všechno co lidi potřebujou. Jinak se všichni scházíme, je nás kopice. Oni jsou taky roztroušený drobet, ty chlapci, ty vnoučata, jeden je v Třeboni, jeden v Prachaticích, v Příbrami jsou. No tak je to, ale vždycky se sjedem. Když je nějaká oslava, tak to se vždycky sjedem všichni. No život mě neohrozilo nic,

ale jsem po operaci žlučníku, ten mám venku, tenkrát se to operovalo a mám operaci kolen, mám nový kolena. No a mám vysoký tlak, ten mě někdy zlobí. Jinak bych neřekla, že bych byla nějaká hodně nemocná. Nemůžu říct, že by mě v životě někdo ovlivnil, já když jsem něco chtěla, tak jsem si řekla, takhle to bude, takhle to budu mít. Já jsem se nenechala nikým nějak ovlivňovat. No a události co pro mě něco znamenali, narození dětí, to jsem byla ráda, že je mám. Potom to zklamání, když ten syn zemřel a zůstaly po něm ty dvě děvčátka, ta jedna ani nepoznala tátu. Dneska už jsou taky vyštudovaní. Jedna je učitelka a jedna je zdravotní sestra. Ale aby mě někdo ovlivňoval to ne, já spíš na ty děti jsem jako táhla, pomáhala jsem těm dvěma hodně. No a my s mužem jsme chodili půl roku a vzali jsme se, tak to nebyla žádná velká událost. No protože šel do civilu, to byly body ještě a říkal, než já bych si je sehnal, abych si mohl koupit šaty a to, tak se ženil ve vojenském, jeho velitel nám byl za svědka. Ale teď jsou honosný veselky, tenkrát to nebylo. Taky nebylo na to za jedno a nebylo to. Dneska jdete do krámu, nakoupíte si co chcete a dříve když byly ty lístky, tak to bylo jako hodně špatný. V tom svém životě už bych nic neměnila, tady jsem se rozhodla, že sem půjdu z vlastní vůle, žádný mi neřekl nechod' nebo zůstaň. Já jsem říkala, já tam půjdu. Ta mladší dcera s tím nechtěla moc souhlasit, ale já jsem byla na baráku na jejím, protože jsme jim to dali. Dneska bych to znova prožít nechtěla, ten život. Dneska mají děti všechno, všechno. Ať jsou chudí, no jsou taky hodně chudých lidí je dneska, ale taková rodina obyčejná jako jsme byli my, to jsme si nic nemohli koupit. A dneska ty děvčata mají všechno, já když vidím, co se vyhazuje, tak to mě úplně bolí u srdce. Ale jinak, já nevím, já bych řekla, že dneska ta mládež je úplně jiná prostě. Rodiče žádnou velkou cenu u nich nemají ani ty příbuzní, to se mě nelíbí. My jsme museli ty rodiče, ať byly jaký chtěly, taky nám někdy nějakou přimázli, ale museli jsme je cítit. To nešlo říkat takhle nebo takhle, to hned facka letěla, ale dneska ty děti jsou já nevím, moc volný. Moc volný je všechno v té výchově. A to není dobře. Protože ty jednou možná na to doplatí. Já jsem se nikdy nenechala ovlivnit, já mám takovej dar, že když se podívám na člověka, tak ho dovedu docela odhadnout. Dám si na něj hned tip. A pak si říkám, tak od tohohle dál. Taková já jsem, možná že to není pravda, ale můj názor je to takový. A to dětství jsem prostě žádný moc neměla, naši měli to hospodářství

a já musela jít pořád, to byla samozřejmá věc. Když je dobytek, musíte to nakrmit, napojit, zase jiná práce kolem. Takže já takový dětství jako mají dneska tyhle děti ani ze čtvrtiny neměla. Ale nelituju toho, zase jsem si uměla vážit práce a uměla jsem taky korunu ušetřit, dneska, co je u dětí stovka nic. Tak takhle asi.

Příloha č. 5

Přepis rozhovoru s paní D

Já jsem Plzeňáčka, na předměstí, dneska je to velká Plzeň, Plzeň újezd. Byly jsme tři děti. Dva bratry jsem měla a já byla nejmladší no. Tatínek dělal ve Škodových závodech. A maminka, to jsme měli malý hospodářství, tak byla jako při tom hospodářství doma a celej rok dělala u toho sedláka, který nám ty políčka obdělával. No, a když mi byly tři roky, tak jsem dostala dětskou obrnu, takže maminka se o mě starala přitom. Vozila mě po doktorech a tak všechno. No ta první maminka byla hodná. Ve dvanácti letech mi maminka umřela no a tatínek za 3 roky se oženil, no a to už nebylo, protože mě bylo teda, když se oženil patnáct a když mě bylo sedmnáct tak měli ještě dalšího chlapce. No a ona měla svojí, za svobodna dceru, ta byla o rok mladší než já a ty moji bráchové šli na vojnu a žádný už se nevrátil, každý si tam našel děvče a zůstal no. A já jsem teda po válce, mě bylo čtrnáct let a ještě jsme dostali jeden rok, to se začalo chodit 9 let do školy. Tak jsem jednoroční učební kurz teda dělala, tak se to jmenovalo teda. A pak jsem měla sníženou pracovní schopnost, tak jsem se vyučila dámskou krejčovou. Tatínek byl takový dělník. Prostě dělal dělníka v té škodovce a byl takovej spíš, jak bych to řekla, takovej míň mluvnej. Byl spíš uzavřený. Protože, no prostě protože hold ta maminka první nebyla, tak ho to taky jak se říká, vzalo no, tak to už potom nikdy není to, co bylo. Takže já jsem se vyučila no a vyučila jsem se ve 48. roce, ještě jsem tam dělala půl roku v Plzni jako dělnici a oni v 49. bylo znárodnění a protože nás bylo u pana šéfa pět dělnic a pět učednic, tak mu to sebrali. Jo znárodnili. No a devět děvčat muselo jít do škodovky a já jsem se dostala jako na tu sníženou pracovní schopnost do vojenské nemocnice jako pomocnice. Prostě v lékárně, míchat ty masti a takový ty nádobička. Já nevím, jak bych to řekla, prostě pomocná nějaká jako sanitářka. A válka v Plzni byla teda strašná. Ta byla hrozná, protože ten rok 45. těch půl roku do toho května, tak my jsme vlastně byli nastěhovaní ve sklepě. Protože každou noc houkaly sirény, my jsme měli školu od 10 hodin dopoledne, potom když houkala siréna po půlnoci. No a můžu Vám říct, že Plzeň Letná to bylo kousek k nám, my jsme se tam běžely jako děti podívat, ta byla vybombardovaná úplně celá ulice. A u nás, náš

domek, ob jednu ulici měl přímý zásah a jedna vilka byla taky přímý zásah. Takže my jsme neměli v naší chalupě jedno okno zdravý a na střeše jednu tašku ne. No a takže to bylo hrozný. No a můj bratr to byl 27. ročník, ten byl nasazený v Libšicích jako strojní zámečnický na práci, ten potom přišel pěšky jak se to všechno, tak tu střechu potom tatínkovi pomáhal opravit a všechno jsme museli nechat zasklít. Takže válka poslední půl roku v Plzni byla hrozná. No ale naštěstí jsme přežili ve zdraví. Když mi bylo 15 tak jsem se teda vyučila, když mi bylo 20 let, tak jsem už chodila rok s mojí nastávajícím. Protože v té vojenské nemocnici on byl jako zdravotník četař. Tady odtud, on je z Nestánic, tak tam byl. No a tak jsme chodili, chodili a rok a on šel domů z vojny a já šla s kotníkem na operaci. Tak to jsem měla operace dvě. No a potom teda dva roky za mnou ještě jezdil, no a pak jsem se vdávala ve 22 a přestěhovala jsem se sem k nim do Nestánic. A on pracoval tady v Netolicích ve mlejně a tak jsme dostali potom byt. Takže já jsem už 60 let netoličanda. Můj muž byl hodnej, kdyby nebyl hodnej, tak si mě nanašel. Byl strašně hodnej, protože vydržel za mnou jezdit a škoda, že mi po 25 letech umřel. No ale měli jsme dva kluky, já je mám teda, on už ne. Jeden je tady učitel na základní škole a druhý je veterinář v Prachaticích, kde taky bydlí. No a mám moc hodný syny, protože se o mě starají, když je třeba mě někam dovézt třeba. A nakonec jsem dostala, když jsem měla třikrát už ten kotník operovaný a dvě kolena mám kovový no a teď mi před dvěma lety ty vazy povolily, takže mám ortézu zpevněnou. No a tak se o mě starají, že můžu říct, že děti mám hodný. No a ten nevlastní bratr, ten je tam na chalupě. V tom Újezdě. Takže tam nejezdím vůbec, protože tatínek jako, se k nám nezachoval pěkně. My jsme teda byli tři a po mamince když umřela, tak jsme půlku toho pole zdědili a toho co patřilo k hospodářství, stodola, zahrádka. No a pak když se oženil teda, tak to už jsem bydlela tady, tak on dal tu celou půlku jeho, tomu nevlastnímu synovi. No a já ještě za manžela jsem žádala o podíl po mamince z té chalupy a on se odmlčel a víc se ke mně nehlásil a já k němu taky ne. Takže podíl tam pořád mám. Ze sourozenců už je na živu jen ten nevlastní bratr. Já jsem vlastně z celého nejstarší, 81 je mi a přečkala jsem vlastně všechny, protože maminka umřela za války ve 44. roce na zápal plic, protože nebyl penicilín, ten byl až potom. No a tatínek umřel v 84 letech, brácha jeden v 60 a jeden v 64 a já teda budu mít 81 let. Tam jsem měla

kamarádky, tady už jsem potom měla jenom muže, my jsme všude šli spolu. Když jsem se v 53. roce vdávala, přišli jsme do Nestánic, kde jsem u jeho rodičů bydleli dva roky a po 2 letech on od mlýny a pekárny dostal byt, bydleli jsme tam. A takže jsme byli spolu v práci, já jsem se dostala tím pádem do kanceláře na sníženou schopnost, že musím mít práci vsedě. No a tak jsem do práce, po práci, zašli jsme si do klubu, do tuhových dolů, on pivečko, já na kafičko. A byli jsme pořád spolu, kluci už byli velký. Takže nám spolu bylo dobře. A strašně jsme milovali přírodu. My jsme byli pořád v lese, pořád koupat, u rybníka s dětma. V sobotu jsem vždycky navařila, napekla, třeba karbanátky, koupili jsme pytel rohlíků, nějakou tu okurku, rajčata a takový. No a v lese na houby, na maliny, na všechno. No a já když jsem byla vyučená švadlena, tak jsem měla furt co dělat, šila jsem na děti, potom na vnoučata. Takový normální život jsme vedli. Manžel byl hodnej, dělal v pekárnách, ekonomického náměstka. Dostali jsme byt tam a pak jsme si postavili družstevní čtyřbytovku, dole u trati, jak jsou ty čtyřbytovky. A tam teď bydlí můj ten učitel, tomu jsme ho dali. On dostal dva jedna v paneláku od školy a když čekali druhý dítě, tak to pro ně bylo malý a my jsme měli čtyři jedna, tak jsme to vyměnili, tak jsme šli s mužem do paneláku a když muž, to jsem tam s nim byla ještě 5 let a když umřel, tak jsem si to vyměnila za jedna jedna taky v paneláku. A ten jsem teď dala, jsem tu čtyři a půl léta, tak jsem ho koupila když se prodávali, dělali se okna a to všechno a ten jsem dala vnukovi. Když Standa jako můj syn starší dostal tamten byt, tak já jsem tenhle zase dala druhému mému jako synovi, vnukovi. Aby se to jaksi vyrovnalo. No takže jsem skončila tady. Já jsem šla do důchodu v 55 letech, protože jsem neměla nikdy invalidní, nikdy. Protože u té komise mi vždycky řekli, všude vám musí dát práci v sedě. Takže já jsem odpracovala 55 let na ty dvě děti jsme dostávali 3 roky na každý, to jsem teda dostala, započítalo se to do důchodu no a bylo mi dobře. Můj muž potom šel za 4 roky, ten šel v šedesáti. A dělal ještě jeden rok na víc. To dělalo 7% navíc když oddělal rok. No jenže v 63 letech mi umřel, už je to pětadvacet let. No a měli jsme auto, to taky dostal na poukaz, Spartaka, tenkrát byly auta na poukaz. No a tak jsme vyjížděli s dětma, prvně jsme jeli, když Mirkovi, tomu mladšímu synovi bylo 7 let, tak jsme začali jezdit na Balaton. To se nikam nesmělo, jezdili jsme do Maďarska, tam jsme

jezdili 7 let zasebou na dovolenou. Taky Slovensko jsme jezdili. Tetu jsem měla v Dýšině u Plzně, tak tam jsme jezdili. Ta se o mě potom starala taky. I svatbu mě vystrojila. Takže teta byla moc hodná, to byla maminky sestra. Tak my jsme toho sjezdili. Tenkrát byl za 2 koruny litr benzínu, to se to jezdilo. Dneska by to bylo horší. Mám taky vnoučata, ten syn starší měl dvě, Lucku a Monču. A zase mladší syn má dva kluky, Radka a Marka. No a tady mám jednu ulici pod domovem mám Monču a ta má holčičku, to je pravnučka. A u potoka dole hned mám druhou vnučku a ta má dvě holčičky, Lucinku a Nikolku. No a zase od Mirka, od mladšího syna, mám ty dva vnuky. A ten starší teda bydlí u mě v tom bytě a ta jeho nastávající, která jako u něj bydlí ještě dodělává letos vysokou v Brně. Takže ten je svobodnej a ten mladší ten bude druhý rok už ženatý. A ten dělal tu FAMU v Písku. Jenže hloupej si myslel, že se dostane do Prahy, ale nedostal se. Neměl kde by tady dělal, myslel si, že bude nějaký kameraman. Tak dělá v Německu a dělá ve skladu. Jezdí tam autem. Já jsem měla taky bezmocnost, dva tisíce a Stáňa, můj starší syn byl můj pečovatel, já měla dva pečovatele, druhá byla vnučka, když už jí bylo 18 Monča a ta zase byla na úklid. No a Stáňa teda mě vozil po doktorech. Prostě se o mě starali a měla jsem dva tisíce. V tom paneláku jsem bydlela sama, po manželovi. No jenže co mě sem vedlo. Stáňa mě v poledne ze školy přinesl oběd, no a snacha mi prala, Mončička mi chodila uklízet, mejt okna a tak a já jsem potom už po těch kolenách už to nezvládla. Dostala jsem 4 tisíce na bezmocnost, já je vždycky podělila spravedlivě. A v roce 2003, když tady postavili tenhle domov, tak pan doktor říkal, pani vy musíte přijít do toho domova a napsal mi žádost na jednolůžkovou, no a prostě se o mě starali, tak já jsem neměla potřebu sem jít. Až v tom posledním roce 2011, červenec srpen se ve škole nevaří, tak jsem si vařila sama a tak jsem věděla, že už to nezvládnu, tak jsem došla sem a obědy mi vozily z domova. Koncem srpna jsem přišla poděkovat a oni mi řekli, že tady s jednou paní to nevypadá dobře, no a přišel konec září a já jsem se v říjnu stěhovala. Bylo mi 80 let a jak bych vám to řekla, já mám strašně dobrý jako tady všechny příbuzný. Po synovo straně a po druhého syna taky. Starají se o mě, ale na ně to taky bylo moc, protože mají svoje děti, svoje zaměstnání. A třeba mě v noci nebylo dobře, syn měl klíče a já stála u okna a volala jsem mu aby přišel, že je mi špatně, aby mě

dovedl k doktorovi a to jsem viděla, že takhle to nejde. Tady mám všechno. Syn ke mně chodí úterý, pátek a neděli. A druhý syn jezdí v sobotu nebo v neděli. Vnučky a pravnučky taky chodí, bydlí kousek. Kontakt s rodinou je moc dobrý. A tady mám i z Netolic známý. A tady mám kamarádku s tou jsem byla 15 let v práci. A vyjdu ven a všechny znám, vždyť jsem tady 60 let, zasloužilá netoličanda. Takže všechno dobrý. A problémy mám zdravotní, nejhorší pro mě byly ty nohy. Protože ta jedna je nemožná, ta druhá je moje nosná, protože tamta je i kratší. No a potom 37 let mi bylo měli jsme dva kluky a přišla jsem o dělohu. A potom jsem dostala tuberkulózu, takže kluky i manžela hned očkovali proti tomu. Byla jsem 3 měsíce u Vyššího Brodu, na Hrudokově v sanatoriu. No a pak jsem dostala ještě ke všemu klíšťovku. Takže já bych spíš měla říkat co mě nebolí. Já jsem, jak bych to řekla, oni mě tu všichni znají a ví to, jaká jsem. Já než bych řekla, že mě něco bolí, já když jsem neměla tu maminku, já jsem musela být naučená strašný trpělivosti víte a nestýskat. Já si nepostýskám, dneska třeba mi bylo špatně v noci, ale tak já jsem říkala tohle není možný mě bolel žaludek. Já mám ještě dietu na žaludek a žlučník hlavně, to jsem měla ty kameny. A tak já tak trpělivě, říkám, vždyť nebudu tady a když mi něco je tak to neřeknu, kdyžtak si tady pobřečím. A já jsem taková, že spíš беру od druhého, jsem taková řečná. A tady mě mají jako, já nevím, jako spíš rebel než nějaký utištěnej, ufnukanej, to já nejsem ufnukaná. Život mě naučil. Od mala jsem byla taková, já nevím jak bych vám to řekla. Ty moji bratři se o mě museli starat, maminka šla po tom poli u toho sedláka. Takže na kočáru, dřív bývali ty sedačky ještě takový dřevěný, tak já spíš byla mezi klukama. Oni šli na hrušky, Jaruško hlídej, šli na lusky s partou kluků, Jaruško hlídej, kdyby něco tak zakřič. Takže já byla spíš vychovaná mezi klukama, tak to mě jako hodně naučilo být taková ráznější spíš. No a potom teda, zase jak to znáte, ty děti ve škole se pošklebovaly po mě a takový. Když to tak vemu, tak toho na mě bylo v životě dost. Dost všeho. Jinak jak říkám já jsem měla moc dobrý, že jsem zase jinak to špatný pro mě udělalo všechno dobrý. Dobrýho muže, dobrý děti, dobrý vnoučata a tady se mám moc dobře. Tady je pomoc. A máme se tu, no prostě doma jsem taky byla sama, jenže tady vyjdu a už tu někdo je a v tom paneláku to bylo takový soužití, že každý se tam zabouchne. Každý plno psů, ta vedle mě měla dokonce stanici a tak to tam páchlo. Štěňata furt štěkaly

a tady je takový klid. A víte co to asi udělalo, že se tu cítím dobře, protože jsem byla tady doma, v Netolicích, takže jsem vyšla ven a už každýho znám. Už jsem věděla kam dojít, támhle pro tužku, támhle pro jehly nebo co jsem potřebovala. Já se tu cítím jako ryba ve vodě. Jinak já v tom životě byla spokojená, jak to šlo. Nic bych neměnila. Dneska bych svůj život prožít nechtěla, dřív to bylo všechno jinak a bylo to lepší. My jsme byli takový, víte, ono vlastně to předměstí tý Plzně to byla vlastně ves a my jsme se tak večer setkali, ty tety přišly. A tak jsme povídali, dralo se peří celou zimu, jedno jediný auto bylo ve vsi, jezdily koně a cinkaly rolničky, ten život byl v takovém klidu a v takovém sousedství. Dneska je taková doba, já si to aspoň myslím, že víte, tenhle má auto já ho musím mít taky, mladý by chtěly všechno hned. My jsme neměli půjčky, my jsme si našetřili a takový jsme žili život, já bych řekla spokojenější. Já podle sebe, já nevím, možná jsou spokojený všichni. V tom zemědělství byl v zimě klid, tak to bylo takový. Všichni jsme říkali každému teto, strejdo, v celé vsi to bylo všechno teta a strejda. Chodilo se a svítilo se, za války muselo být zatemněno, na hrnec na stůl se dala petrolejka a tak jsme povídali. A já dneska jsem zvyklá, že když někdo přijde, řeknu mu sedni si a vem si vdolek. A takhle každý kdo přišel, byl pohoštěnej a proto to zůstalo, sedni si a dej si vdolek, chceš čaj. No a tak jsme povídali a povídali. Já už bych, já to těžko snáším, protože mě zůstala moc dobrá hlava a já támhle tu televizi to moc беру. Ted' ty migranty a to všechno a mám starost o ty děti. Takže už bych nechtěla jiný život, já jsem byla spokojená. Manžel byl na mě hodnej, děti taky. Byla jsem spokojená no a ted' jsem taky. Peníze nemáme, ty dáme sem. Já jsem za tohle tak šťastná, že jsem sama, to nikdo neví co to je. Já si nepřipadám, že jsem sama, mě se tady žije krásně. Tady mám televizi. Každý čtvrt rok jezdím na kontrolu s těma nohama a ještě k tomu mám osteoporózu v celém těle. Takže pan doktor má strach o žebra a mám zhmožděný obratel. Chodím tady na skupinky, vyrábění, tanečky, to sedíme v kruhu na židlích a cvičíme. No a v pátek pečeme a odpoledne máme kino, pouští nám film a vaří nám kafičko. Všichni chtějí ty filmy pro pamětníky. Ale mě to tam nedělá dobře, protože je to hrozně nahlas, mě to jde moc do uší, ale jsou tam babičky a dědečkové, který málo slyší, tak je to pro ně. A já jsem radši venku, vezmu

hůlčičky, teď chodím už každý den. Tady máme krásnou zahradu, terasu a altánek, no vždyť je tu tak pěkně, já jsem tu spokojená.

Příloha č. 6

Přepis rozhovoru s panem E

No vzpomínám dost no, samozřejmě jako každý starý člověk. Dětství bylo zemědělská chalupa, taková střední. Poměrně 12 hektarů polí, takže práce bylo dost. Narodil jsem se ve městě ve Volyni a pocházím z malé vesnice Javornice. To je u Helfenburgu, to je taková zřícenina hradu. Tak tam v té vesnici pod tím hradem jsem vyrůstal. No moje dětství, byl jsem jako druhý, nejdřív byla sestra. Sestru jsem měla no. A já jsem se narodil do chalupy, jako, že budu v chalupě bydlet pokračovat. Chodil jsem do školy základní, jinou nemám, než tu základní. Učil jsem se tak průměrně, od rodičů to vyžadováno nebylo, abych nosil jednotky. To zemědělství pokračovalo z jedné generace na druhou, tak já jsem byl pro to připravený no. Byli jsme jako průměrná rodina, každá ve vsi no. Ta zemědělská práce je dost jaksi namáhavá pro všechny, kdo takovou chalupu mají a dělají tam rodiče i děti, i ty starý rodiče. Takže zaměstnáno bylo dost, nějaký takový velký sportovní aktivity, jako jsou fotbaly na to jsem nebyl. Ale do té práce jsem se musel zapojit už jako hned po té škole. Rodiče byly celkem hodný. Válku si pamatuju až její konec, to znamená, že ještě dva roky jsem se učil němčinu. No a pak to bylo snažší, protože jsme se německy nemuseli učit. Pak jsem šel na měšťanku do Bavorova. Měli jsme o rok delší, tu školu. Už to bylo 9 let. No a pak jsme jezdili po těch polích, domácí práce byla. S koníkami. No ta domácí výchova v tomhle prostředí byla taková, že to bylo takový učiliště bych řekl. Že člověk měl té praxe víc než mají dneska ty žáci z těch zemědělských učilišť, protože ty žáci tam jdou všelijakého původu, nejsou to třeba zemědělci. Kdežto člověk, který se tam narodil, ten už má ten předpoklad, že to bude všechno pobírat daleko víc. Nechci to jako nějak zlehčovat, ty druhý jako, jak jsem se zmínil, ale určitě se vždycky lepší hodí ten syn, který pochází z toho co dělal otec. To je nejenom v zemědělství, ale v každém oboru. Tak ono na tom nic složitějšího není, akorát je třeba brzo ráno vstávat a hodně pracovat a ten výsledek je jaksi nejistý. Každý ví, že je to podnikání pod širým nebem. Ne vždycky se všechno podaří, třeba jako loni jsme měli to sucho. A pamatuju i krupobití bylo, že toho z té úrody moc nezbylo. Takže to zemědělství je takový rizikový podnikání. A tak nějak

byly ty úkoly rozdělený. A kdo měl větší hospodářství, tak už tomu potom těžko stačil, což byl i náš případ. To už bylo tak záměrně dělaný, že potom přišla ta zemědělská velkovýroba, začínaly ty družstva. Družstvo začínalo v roce 56 se založilo u nás, jednotné zemědělské družstvo Javořice. Pak se ty vesnice slučovaly a dělalo se to družstvo větší, a když to došlo až do toho posledního konce těch družstev, tak už nás bylo těch vsí, já nevím jestli 12, to bych se musel do toho dopočítat. Už toho bylo sloučeno víc no, byl to větší celek. Já jsem žádnou funkci neměl, tak nemůžu říct kolik těch hektarů měl ten velký celek a tak dále. Tak to bylo z toho zemědělství no. No a jako mladý jsme měli motorku a jezdili jsme taky po muzikách. Ty kluci vesnický, ty byli taky z té vesnice a ta byla známá, že tam jsou už nějaký taky ty zemědělský problémy. Tý práce moc a každá říkala, sedláka já bych si stejně nevzala, tak já jsem vlastně zůstal svobodnej. Já jsem potom šel na vojnu v roce 57 a 59 jsem přišel. Když jsem přišel, tak jsem jezdil dva roky s koníkama na tom zemědělským podniku, to byla ta Javornice ještě samostatná. Na vojně jsem byl v Rakovníku. Pak jsem šel do autoškoly do Terezína, přísahu jsme měli v Litoměřicích. Pak jsem se dostal do toho Rakovníka. Protože to tam bylo celkem příjemný pro mě, celkem jsem to zvládal dobře. A hlavně jsme měli výbornou kuchyni. To bych jako mohl podtrhnout. Měli jsme tam dva profesionální kuchaře, my jsme byli malý útvar. A ten velitel byl takový, jeho velký koníček bych řekl, dbal na to aby všechno bylo v pořádku, aby se kluci dobře najedli, aby byly vidět nějaký ty výsledky. Tak na tu kuchyni jako hodně dbal. Dělali všechno na té úrovni těch profesionálních kuchařů. Jídla to byly velice dobrý, takovou svíčkovou jsem už v životě od té doby nejedl. Možná bych řekl jako ani vy. Jak byla výborná. Ale byli to kluci kuchaři no, to se musí říct. No pak jsem přišel z té vojny, tak jsem jezdil s těma koníkama. A potom začaly do těch družstev docházet traktory. Tak se to dělalo tou technikou, ty pole se zorávaly. Tak jsme jezdili s traktorem no. No tak jsme zase měli tý práce dost jako kluci. Nějaký muziky jsme taky objeli, pak jsme šli zase do práce. Té práce bylo prostě vždycky hodně. A tak jsme se tak nějak s tím smířili. Ten jeden kamarád jen tak pro odlehčení, měl na traktoru napsáno, pro Mařenku život dal, v JZD jsem zůstal sám. Tak jsme to nějak ten život, nevím jestli říct prohráli nebo ne. Nějakou lásku jsem měl, to víte, že něco bylo, ale jak jsem říkal zemědělec si

těžko bere ženskou, která by jako z toho nebyla. Protože tý práce bylo dost, ideální by ta žena musela být narozená v tý vesnici v nějaký hospodářství taky. Takže ten zemědělec se musel ohlížet, aby ta ženská se tam hodila na to. No tak jsme to takhle já nevím jestli prohráli nebo vyhráli. Ten život taky není ze všech stran růžovej, ze všech pohledů, takže mě to moc neovlivnilo. Celej život jsem prostě dělal v tom, protože to byl takovej, předávala to jedna generace druhý. Tenkrát televize vysílala takový seriál Kamenný řád a to byl takový řád, ta televize tomu moc nepomáhala, ona spíš předávala, že je to něco špatnýho, že ten řád špatný. Ale já si myslím, že to byla jedna velice dobrá situace toho zemědělství, že ty zkušenosti se nějak předávaly. To co táta dělal nějak špatně, tak se to pak udělalo lepší. Pamatuju si, že když jsem byl malý, byla v naší vesnici jedna chalupa taky došková, měla ze slámy střechu. Takový různý skanzeny tam byly no. No dneska už je to lepší, ale práce je to pořád zlá, protože do toho zaměstnání musíte chodit, řeknu do toho kravína, musíte třeba vstát ve 4 hodiny. Protože mlékárna už je tam v 6 a aby to bylo připravený. To by vám dneska málo kdo dělal no. No a s kamarády jsme se scházeli ještě v roce 70 asi, měli jsme asi pětkrát to setkání spolužáků. Kluci se rozběhli no všude. No jak bych to řekl, každý někde zakotvil. V zemědělství jsme zůstali dva z té třídy. Já zůstal svobodnej, ten druhý ne. A každý kdo byl v nějaký průmyslu měl větší rozhledy, zkušenosti, byl z toho tak říkajíc vykoukaný. My jsme byli spojený s tou prací, my jsme jaksi v sobě neměli ten, takový nějaký velký sebevědomí nebo tak. My jsme byli tím životem tak připravený, že jsme si ani na ničem moc nezakládali a nevyskakovali no. A mě se líbilo včelaření, s tím jsem si hrál celý život. To mě taky přidělalo moc práce, protože je to hrozně náročný na čas. No když jsem přišel do toho spolku včelařskýho, já jsem ty včeličky měl ještě před vojnou. A přežily to všechno, když jsem přišel, tak ještě byly troje. A když jsem přišel, tak jsem v tom jako pokračoval. Přišel jsem na ten včelařský spolek a on mi ten jeden starej včelař, který dělal toho jednatele, už nějak jako ten předseda dožil a říkal, nechceš mi s tím pomoci, já nemám k sobě nikoho, já ti ty papíry vyplním a potřebuju dva podpisy. Tak jsem mu to dal, jenže já jsem měl práce už takhle dost a tak jsem to dělal i všechno tohle s těma papírama a bylo toho na mě až dost. Tak jsem se tím potrestal no. Jinak je to zábava pěkná, mohl bych to každému doporučit. Jako všechno i to zemědělství bylo jednodušší,

z důvodu toho, že se nemuselo tolik používat ty chemie. To samý ty včeličky, to zase zase musí každý rok pracně přeléčovat. Oni nejsou nemocný, ale mají parazita. Dneska je to všechno jako dost závislý na ošetření těma chemickýma přípravkami, proto je to horší a složitější, když se všechno musí evidovat a dávat k přezkoušení ty rozборы. Takže ty práce jsem měl potom navíc, tak už jsem asi starej. Dělal jsem to do ty doby než jsem přišel sem no. O tom bych se ale mohl bavit do večera. To víte, já jsem nejdřív měl takový malý úly, pak jsem si udělal ty větší, pořád jsem to tak jako zkoušel. Tak jsem udělal ty největší rámy 39x30 a když jsem už nějaký zkušenosti měl, tak jsem dokázal včelařit. Ale kdo by tohle dělal bez zkušeností, tak by mu to dobře nešlo. No měl jsem nakonec troje a měl jsem medu od těch trojich jako když jsem jich dřív měl osm nebo deset. Takže se takovým způsobem dá ten výsledek taky docílit no. Tak to byla ta moje zájmová činnost. A to víte, každý měl nějakýho přítele nebo nepřítel. Včelaři jsme byli přátelé a nakonec jsme byli taky nepřátelé. To je v každé lidské činnosti. Samozřejmě, že člověk za svůj život pozná tu stránku pěknou i tu špatnou, jinak nemůže to skončit, tohle to, co jsme začali. Já jsem šel do důchodu v 65, mohl jsem jít do důchodu i dřív v 60. A to už potom přišla ta změna toho období a já jsem si myslel, že budu pořád běhat, jako jsem běhal. Já jsem neměl celkem žádný jako problémy. Teď mě brní nohy. tak jsem dělal do těch 65, pak jsem ještě včelařil a dělal jsem doma. Už jsem zůstal v chalupě sám. Předtím jsem tam byl s maminkou a tatínkem, ale to všechno zemřelo. A ta sestra ta měla na hospodářství taky práce moc. A už taky není živa. A ta má tři kluky, tak ty sem za mnou jezdí. Dva jsou v Budějovicích a jeden je doma na chalupě. Sem jsem šel, protože jsem to doma už nemohl zastat. Já jsem tady druhý rok. Tak když jsem skončil tak mi bylo 65, už jsem jako nechodil do ty práce, tak jsem dělal než doma. Zahradu jsem sekal, sušil, měla jsem prase, kozy, králíky, slepice. Když mi bylo 75 nebo 76 tak mě přepadla ta nemoc, ta parkinsonova nemoc. To je nemoc jaksi neprobádaná, je to něco novýho, je to takový zlý na člověka. A já už sotva chodím. A já už jsem o tom přečetl článků. Ono to pochází od závady v mozku jako mozková mrtvice. Ten mozek přestane mít nervové spojení s končetinami. A jak se zvětšuje bolest nohou, zvětšuje se i bolest hlavy. Já se tomu divím, že jsem celý život neměl žádný problém a teď to na mě spadlo. A už mě to všechno moc netěší no, já jsem

myslel, že si budu užívat stáří no. Jinak mě tu neschází nic jo, ta péče, to bych doma neměl. Jo ty synovcové přišli všechno připravit, nařezat dříví a tak, ale já už, dneska jsem tady pod jiným dohledem. Kdybychom mohli to víte, všichni bysme udělali něco jinak. Ale já jsem to měl celkem rád, i ty zvířata. Kočku jsem měl hodnou, měl jsem kozu a ta koza měla tři kůzlata. Kočce jsem dal mlíko. Kočka byla hodná, ta měla oblíbený, když jsem šel sekat zahradu tak se mnou chodila na sad a chytala myš. Když jí chytla, tak já jí měl naučenou, že mi jí přinesla ukázat. No dneska některý ty mladý lidi, tak mají zvířata, zařizují koníky, já o tom čtu, já teď mám času dost. Zase se najdou lidi, který k tomu ten vztah mají no. Ten kdo se na tý vesnici narodil, tak je s tím jináč, teda mě se to aspoň tak jeví, že je s tím jináč spjatej. A už bych to znova prožít nechtěl, poznal jsem to pěkný i to špatný, všechno jsem prožil, že jsem rád, že jsem starej. Já to co jsem vyzkoušel bylo dost. Nejradši bych byl, kdybych tak ráno už nevěděl o sobě. Říká se, že ta smrt je spravedlivá, já říkám, že není v tom, že někoho se život zbaví bez trápení a někdo se trápí kolik let. Tak v tom je velká nespravedlivost. Že odejdou všichni to je asi spravedlivý.

Příloha č. 7

Přepis rozhovoru s panem F

No moje dětství valný nebylo. Narodil jsem se támhle v chalupě u mostu. No to víte, před válkou to nestálo za nic, za války taky ne. No a po válce, než se to trochu dalo dohromady tak byl člověk dvacetiletý. Ve dvaceti letech jsem se oženil, podtrhnul jsem si mládí, s manželkou. S kterou jsme vydrželi šedesát a půl roku. Měl jsem celkem čtyři sourozence, jeden umřel asi jako dvouletý, to byl ten první. Pak jsem měl ještě tři, ty byly starší než já. Jeden byl 19. ročník, sestra byla 21., bratr byl 23. a já byl poslední 35. ročník. No rodiče jsem měl hodný. To víte, jako kluk jsem chodil bos, boty nebyly, a když se chodilo do školy, muselo se chodit v dřevákách, protože ty boty nebyly. Ty byly na poukaz. Do školy jsem chodil tady, já jsem se tady narodil a jsem tady pořád. Kromě vojny, tu jsem měl taky dobrou. Já jsem narukoval do Prahy, k prvnímu štábnímu autopraporu. Jenže jsem měl vadu s očima, už tehdy, tak jsem se k autu nedostal, ikdyž jsem měl řidičák vlastně už od 18 let. A tam měli na to jiný nároky, hlavně na ten zrak. No tak jsem tam dělal takový ty pomocný práce, dělal jsem tam skladníka zbrojního materiálu roty, to byla dobrá zašívárna. No a po roce mě převedli do Krumlova, byl jsem rád. Bylo to tady blíž. Jenže ty podmínky nebyly a tak jsem se dostal z toho Krumlova za ten rok dvakrát domu. Ikdyž jsem tam dělal staršinu. To je, který se stará o celou rotu a zajišťuje stravu, prostě všechno od výplat pro celou rotu, holka pro všechno. Ale měl jsem za to peníze. To byla funkce, byl velitel roty, potom byl politický pracovník, to byl důstojník a já jsem byl hned jako by třetí po nich. Velitelé čet, všechno to spadalo pod staršinu. No a manželství se vyvedlo, až na ty děti. Manželku jsem poznal tady v Netolicích, ta byla o dva roky mladší. Chodili jsme spolu dva roky. Jí bylo 18 to bylo štěstí, to bylo v 50. roce. V tom 50. roce uzákonili plnoletost od 18. let, dřív to bylo až ve 21, takže jsme nemuseli žádat jako o dřívější zploletění. Tak jsme to využili a já jsem se ženil bylo mi 20, manželce 18. Měli jsme jedno dítě, to umřelo hned po porodu. Díky nemocničnímu personálu, hlavně doktorovi. Protože měla těžký porod a brali ho kleštěma to dítě a rozmačkali mu hlavu. A manželka jako už neměla chuť, když měla takový potíže velký. No a to bylo všechno.

Takže jsme jako dítě měli a neměli. Zůstali jsme sami, my jsme si stačili ani jsme se nepohádali za těch 60 let. Manželka byla potom nemocná, no prostě asi 8 let byla nemocná, než jsem jí dal sem, protože já už jsem jí nestačil obsloužit. Musel jsem dělat všechny domácí práce, zahrada byla, skleník a prostě a hlavně jsem nemohl posloužit jí dostatečně. No a tak šla sem, a aby tady nebyla sama, tak jsem šel za ní. Barák jsem potom prodal, no a co s tím, zahrada potřebovala ošetřit, chalupa taky ikdyž to byl nový baráček. Já se dělal vychovatele sportovního dorostu tady v Netolicích. Ještě občas ten svěřenec mě přijde navštívit, ten co to dělá teď. Tak vzpomínky na to jsou dobré. Já jsem se tam držel jako. Byl jsem tam 12 let a pak jsem získal místo, kde jsem měl větší mzdu, tak jsem šel do Motoru do Vodňan. No a tam jsem byl až do důchodu. Měl jsem i nějaký ty zájmy, to jsem dělal fotografie a ryby. Na Lipně jsem byl pečeněj vařeněj, no a tady taky. A pak už jsem nemohl ani na ty ryby, protože jsem musel být u manželky. Když jsem šel na zahradu něco dělat, tak jsem musela každou půlhodinu nebo třičtvrtě hodiny se zeptat jestli něco nepotřebuje. Když jsem šel pak do důchodu, na jednu stranu jsem byl rád, na druhou to bylo pak dlouhý, než si člověk zvyknul zase na ten režim. Potom se mě zeptali, jestli tady budu dál nebo jestli chci jít na pečovatelák tady vedle, tak jsem řekl, že už jsem si zvyknul tady, tak tady budu dál. Dostal jsem nahoře pokoj samostatný, ale tady se to dole uvolnilo, tak jsem šel sem dolu. No a tady v domově jsem spokojeněj. No ale zdravotních problémů jsem měl víc, když mi bylo 42 let, tak jsem musel jít na operaci s uchem, o to jsem přišel, neslyším na levý ucho. No, a aby toho nebylo málo, když mi bylo 55, tak jsem dostal obrnu infekční. No a to taky na mě zanechalo následky, prostě ruka je o něco slabší. Ale ta ruka už se jak srovnala, ale na křivo trochu chodím. Pak jsem byl s tím uchem, to jsem říkal. A po té operaci mi poškodili mi nějaký nerv a já jsem dostal obrnu lícního nervu, dodnes si zapískat nemůžu, oko pořádně neotevřu, prostě tahle strana je jakoby nepohyblivá. No a s tou manželkou jsme byli naprosto sehraný, za celý život. Až potom ke konci ta její nemoc, ona měla parkinsona. V tom svém životě bych ani nic nezměnil, všechno bych udělal stejně, na vojnu bych šel taky hned. Dneska už bych to znova prožít nechtěl, to v žádném případě. Protože to je naprostá nejistota. Lidi na tu dobu nadávali, svým způsobem byla špatná, to je pravda, ale máslo v Bratislavě stálo tolik, jako stálo

tady, všude stejně. Dneska jdete do jednoho krámu, stojí to jinak, jdete o kousek dál a tam to je taky jinak. Každý okrádá lidi, jak může, v těch potravinách to je to samý. Ať se podíváte na jakýkoli výrobek, všechno je to zfalšovaný, od chleba počínaje až po salámy po maso. A dřív každý musel dělat, dneska je to, nechodíš do práce tak nechodíš. Dneska je taky těžké tu práci sehnat. Ani trochu jim to nezávidím, že jsou mladý.